लुम्बिनी प्रदेश सरकार

आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय

राप्ती उपत्यका (देउखुरी), नेपाल

राजस्व अभिवृद्धिका लागि गठित कार्यदलको अध्ययन प्रतिवेदन, २०८२

राजस्व अभिवृद्धिका लागि गठित कार्यदल

मितिः-२०८२/०२/२२

श्री लुम्बिनी प्रदेश सरकार
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
राप्ती उपत्यका (देउखुरी), नेपाल।

विषयः-अध्ययन प्रतिवेदन पेश गरिएको सम्बन्धमा।

लुम्बिनी प्रदेश सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०८१।०७।०४ को निर्णयबाट प्रदेशमा राजस्वको विद्यमान अवस्थाको अध्ययन गरी राजस्वको वर्तमान समष्टिगत अवस्था, राजस्व परिचालनका आधार र दायरा सहित सम्भावित स्रोतहरुको पहिचान गरी राजस्व अभिवृद्धिका लागि प्रदेश सरकारलाई सुझाव सहितको प्रतिवेदन पेश गर्ने जिम्मेवारी प्रदान गरिए बमोजिम यो प्रतिवेदन पेश गरेका छौं।

अध्ययन प्रतिवेदन प्रस्तुत कर्ताहरुः

मा. मन्त्री धनेन्द्र कार्की, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	-संयोजक
मा. अर्जुन कुमार के.सी., लुम्बिनी प्रदेश सभा	-सदस्य
मा. भुवनेश्वर चौधरी, लुम्बिनी प्रदेश सभा	-सदस्य
मा. इन्द्रजित थारु, लुम्बिनी प्रदेश सभा	-सदस्य
डा. डिल्ली राज अर्याल, लुम्बिनी प्रदेश योजना आयोगको (उपाध्यक्ष)	-सदस्य
सचिव, मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	-सदस्य
सचिव, आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	-सदस्य
सचिव, उद्योग, पर्यटन तथा यातायात मन्त्रालय	-सदस्य
सचिव, शहरी विकास तथा खानेपानी मन्त्रालय	-सदस्य
सचिव, भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	-सदस्य
सचिव, उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय	-सदस्य
सचिव, कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय	-सदस्य
सचिव, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	-सदस्य
सचिव, स्वास्थ्य मन्त्रालय	-सदस्य
सचिव, सामाजिक विकास मन्त्रालय	-सदस्य
सचिव, युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	-सदस्य
सचिव, लुम्बिनी प्रदेश योजना आयोग	-सदस्य
सचिव, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	- सदस्य सचिव

विषय सूची

परिच्छेद-१ पृष्ठभूमि **१-५**

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि ____ १

१.२ अध्ययनको औचित्य ____ २

१.३ समितिको गठन ____ २

१.४ समितिको संरचना ____ ३

१.५ अध्ययनको क्षेत्र ____ ३

१.६ अध्ययनको विधि ____ ४

१.७ अध्ययनको सीमा ____ ५

परिच्छेद-२ वित्तीय सङ्घीयता र अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास **६-१३**

२.१ पृष्ठभूमि ____ ६

२.२ सैद्धान्तिक पक्ष ____ ६

२.३ अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास ____ ७

२.४ नेपालमा वित्तीय सङ्घीयता ____ ८

२.५ नेपालमा वित्तीय सङ्घीयता कार्यान्वयनको अवस्था ____ १२

परिच्छेद-३ राजस्व अधिकार र अभ्यास **१४-२३**

३.१ घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क ____ १४

३.२ सवारी साधन कर र सवारी सम्बन्धी शुल्क तथा दस्तुर ____ १६

३.३ मनोरञ्जन कर ____ १६

३.४ विज्ञापन कर ____ १७

३.५ कृषि आयमा कर ____ १७

३.६ पर्यटन शुल्क ____ १८

३.७ प्राकृतिक स्रोतको सङ्कलन तथा बिक्री शुल्क ____ १८

३.८ वातावरण तथा औद्योगिकीकरण व्यवस्थापन दस्तुर ____ १९

३.९ सेवा शुल्क ____ १९

३.१० वन पैदावार तथा वन क्षेत्रको नदीजन्य पदार्थको शुल्क ____ १९

३.११ दस्तुर तथा दण्ड जरिवाना ____ २०

परिच्छेद-४ राजस्व परिचालन र खर्चको प्रवृत्ति **२४-३५**
४.१ राष्ट्रिय आर्थिक परिदृष्य ____ २४
४.२ सङ्घीय राजस्व परिचालन ____ २४
४.३ प्रादेशिक आर्थिक परिदृष्य ____ २५
४.४ राजस्व अनुमान र प्राप्ति ____ २६
४.५ लुम्बिनी प्रदेशको अर्थतन्त्र ____ २७
४.६ प्रादेशिक कूल राजस्व प्राप्ति ____ २७
४.७ आन्तरिक स्रोत परिचालन ____ २९
४.८ स्थानीय तहगत एवम् जिल्लागत राजस्वको अवस्था ____ ३०
४.९ राजस्व र खर्चको प्रवृत्ति ____ १२

परिच्छेद-५ सम्भाव्य राजस्वका क्षेत्र **३६-३८**

परिच्छेद-६ सुझाव तथा सुधार कार्ययोजना **३९-५५**
६.१ सुझाव ____ ३९
६.२ रणनीति तथा कार्यनीति ____ ५१
६.३ सुधार कार्ययोजना ____ ५३

परिच्छेद-७ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन **५६-५८**
७.१ पृष्ठभूमि ____ ५६
७.२ अनुगमनसम्बन्धी संयन्त्र ____ ५६
७.३ अनुगमन विधि ____ ५८

परिच्छेद-८ राजस्व प्रक्षेपण ____ **५९-६०**
तालिकाहरु ____ **६१-७२**

कार्यकारी सारांश

१. मन्त्रिपरिषद्को मिति २०८१ कार्तिक ४ गतेको निर्णयानुसार प्रदेशमा राजस्वको विद्यमान अवस्थाको अध्ययन गरी राजस्वको वर्तमान समष्टिगत अवस्था, राजस्व परिचालनका आधार र दायरा सहित सम्भावित स्रोतको पहिचान गरी राजस्व अभिवृद्धिका लागि सुझाव दिन आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्री मा. श्री धनेन्द्र कार्कीको संयोजकत्वमा तीन जना प्रदेश सभाका माननीय सदस्य, योजना आयोगका सदस्य (सम्बन्धित क्षेत्र हेर्ने), सबै मन्त्रालयका सचिवहरू सदस्य रहेको कार्यदल गठन भएको थियो।

२. यस अध्ययनको मुख्य उद्देश्य प्रदेशको राजस्व संरचना, राजस्व अधिकार र अभ्यास, राजस्व परिचालन र खर्चको प्रवृत्ति, राजस्वका सम्भावित स्रोतहरु, स्थानीय तहगत एवम् जिल्लागत राजस्वको अवस्था, खर्च प्रणाली, अन्तर-सरकारी वित्त व्यव्यस्थापन, राजस्व प्रणालीमा गरिनुपर्ने सुधारहरूको लागि सुझाव सिफारिस गर्नु रहेको छ।

३. प्रदेशको खर्चको आबश्यकता राजस्व क्षमताको तुलनामा उच्च रहेको छ। आन्तरिक स्रोतबाट संकलित राजस्वले थौरै अंशमात्र धान्न सक्ने अवस्था छ। संवैधानिक व्यवस्था बमोजिम प्रदेशको राजस्व अधिकार सीमित रहेको र राजस्व सम्बन्धी एकल अधिकार कृषि आयमा कर मात्र हो। प्रदेशको आन्तरिक राजस्व आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा रू. २ अर्ब ८२ करोड रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा रू. ४ अर्ब ६३ करोड पुगेको छ। आर्थिक वर्ष २०७६/७७ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा सङ्कलन भएको राजस्व ६३.७ प्रतिशतले बढी हो। प्रदेशको आन्तरिक राजस्व परिचालनमा सुधार देखिए पनि कुल राजस्वमा आन्तरिक राजस्वको योगदान न्यून रहेको छ।

४. बजेटको विश्वसनीयतामा वृद्धि गर्न राजस्व क्षमताका आधारमा बजेट निर्माण गर्ने,आयोजना/कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण गरी पूर्वतयारी सम्पन्न भएका आयोजनामा मात्र बजेट विनियोजन गर्ने प्रणालीको विकास गर्न प्रदेश आयोजना बैंकको कार्यान्वयनमा ल्याउनुपर्छ। नयाँ आयोजना शुरू गर्नुभन्दा अधुरा आयोजना समयमै सम्पन्न गर्न ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ। एकीकृत ढाँचाको अनुदान नीति/कार्यविधि निर्माण गरी आवश्यकता र उत्पादनको आधारमा मात्र अनुदान उपलब्ध गराउने प्रणालीको विकास गर्नुपर्ने देखिन्छ। शिरोभार खर्चको मापदण्ड र सङ्गठनको पुनर्संरचना गरी चालु खर्चलाई निश्चित सीमा भित्र राख्नुपर्दछ। सवारी साधन, फर्निचर एवं मेशीनरी औजारको प्रतिस्थापन योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ।

५. अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ बमोजिम नेपाल सरकार, प्रदेश र स्थानीय तहबीच मूल्य अभिवृद्धि कर एवम् अन्तःशुल्क रकम बाँडफाँट बापत ७० प्रतिशत नेपाल सरकार, १५ प्रतिशत प्रदेश सरकार र १५ प्रतिशत स्थानीय तहमा बाँडफाँट हुने व्यवस्थालाई पुनरावलोकन गरी प्रदेश सरकारको हकमा १५ प्रतिशतबाट २५ प्रतिशत कायम गर्नुपर्दछ।

६. वित्तीय समानीकरण अनुदान प्रदेशले प्राप्त गर्दा नेपाल सरकारको गत आर्थिक वर्षमा सङ्कलन भएको राजस्वको निश्चित प्रतिशत वा नेपाल सरकारको अनुमानित बजेटको निश्चित प्रतिशत वा कूल गार्हस्थ उत्पादनको आधारमा हस्तान्तरण गर्ने व्यवस्थाको लागि प्रदेश सरकारले कानून संशोधन गर्न पहल पैरवी गर्नुपर्ने देखिएको छ।

७. नेपाल सरकारबाट जारी भएको आन्तरिक ऋण व्यवस्थापन ऐन, २०७९ अनुरुप प्रदेश सरकारबाट आन्तरिक ऋण उठाउने अधिकारको उपयोग गर्न प्रदेश सरकारले आवश्यक कानूनी र संरचनागत पूर्वाधार तयार गर्नुपर्दछ । साथै, तहगत सरकारबीच एकल तथा साझा अधिकार क्षेत्रको राजस्व सङ्कलन गर्ने विषयमा नेपाल सरकारले एकीकृत कानून तर्जुमा गर्ने एबम् लुम्बिनी प्रदेश सरकारको कर तथा गैरकर राजस्व सम्बन्धी ऐन, २०७५ मा समयानुकूल संशोधन गर्नुपर्ने देखिन्छ।

८. घरजग्गा रजिष्ट्रेशन कार्य प्रदेश सरकारको क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने भएकोले उक्त कार्य गर्ने निकाय/संरचना प्रदेश मातहत ल्याउन पहल गर्नुपर्ने। मालपोत कार्यालयबाट पारित हुने लिखतमा लिइने रजिष्ट्रेशन लगायतको शुल्क निर्धारण गर्न मालपोत ऐन बमोजिम प्रमुख जिल्ला अधिकारीको संयोजकत्वमा हुने न्युनतम मूल्याङ्कन समितिमा कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय/जिल्लास्थित प्रदेश कार्यालय/निकायको अनिवार्य प्रतिनिधित्व हुने व्यवस्था मिलाउन सकेमा राजस्व वृद्धिमा सहयोग पुग्ने र सुधारका कार्य गर्न समेत उक्त संरचना कामयावी हुने देखिन्छ।

९. प्रदेश आर्थिक ऐनले सालवसाली रूपमा प्रचलित कानूनको उल्लंघन गर्ने सवारी साधन र चालकबाट असूल उपर गरिएको दण्ड जरिवाना बापतको रकम नियमित रूपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा दाखिला हुनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। तर हालसम्म सवारी जरिवाना बापत उठ्ने रकम प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा भएको नदेखिएकोले नेपाल सरकारसँग समन्वय गरी दाखिला हुने व्यवस्था मिलाउनुपर्दछ।

१०. प्रदेशको मुख्य स्रोतको रूपमा रहेको सवारी साधन करलाई थप व्यवस्थित गर्न वर्तमान कानूनमा आवश्यक संशोधन, यातायात कार्यालयको संस्थागत विकास, सवारी चालक अनुमति पत्रको वर्गीकरण तथा वितरणको विद्यमान व्यवस्थामा पुनरावलोकन र सवारी धनीहरूको व्यक्तिगत प्रोफाइल अद्यावधिक गरी मोबाइल अलर्ट तथा अनलाइन पेमेन्ट जस्ता कार्य गरी कर सङ्कलनलाई थप प्रभावकारी बनाई राजस्व वृद्धि गर्न सक्ने देखिन्छ।

११. प्रदेश आर्थिक ऐन, २०८१ बमोजिम क्यासिनो र मिनी क्यासिनोमा प्रवेश गर्ने ग्राहकबाट प्रतिव्यक्ति असूल गरिने करको दर अन्य प्रदेशको तुलनामा बढी रहेको देखिएकोले एकरुपता कायम गर्न उपयुक्त हुन्छ।

१२. स्थानीय तहमार्फत सङ्कलन भईरहेको होर्डिङ बोर्ड, डिजिटल डिस्प्ले, सडक वत्तीमा विज्ञापन, अनलाईन वा सामाजिक सञ्जालमा विज्ञापन बढोत्तरी भईरहेको सन्दर्भमा दर तथा सङ्कलनको मापदण्ड तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनुपर्दछ।

१३. प्रदेशमा दर्ता भएका कृषि उद्यम व्यवसायले बुझाउनुपर्ने कर प्रदेश सरकारलाई बुझाएको नदेखिँदा कृषि आयमा लाग्ने कर प्रदेश सरकारलाई बुझाउने सम्बन्धमा आवश्यक कानूनी तथा संस्थागत प्रवन्ध गर्नुपर्दछ।

१४. नेपाल सरकारबाट हस्तान्तरण भएका वा प्रदेश सरकार र स्थानीय तहले निर्माण गरेका पर्यटकीय स्थल वा प्रदेश र स्थानीय तहबाट लगानी भई विभिन्न समिति वा अन्य संगठित संस्थाबाट संचालन भईरहेका पर्यटकीय पार्क, पिकनिक स्पट, ताल तलैया, संग्रहालय, पदमार्ग, भ्यूटावर, ऐतिहासिक स्मारक लगायतबाट उठ्ने रकमको निश्चित प्रतिशत रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा प्राप्त हुने व्यवस्था आर्थिक ऐनमा गर्न उपयुक्त देखिन्छ।

१५. ढुङ्गा, माटो, गिट्टी, बालुवा, स्लेट, चुनढुङ्गा, ग्राभेल, खरिढुङ्गा, अभ्रख, दहत्तर बहत्तरको उत्खनन, सङ्कलन, प्रशोधन वा बिक्री वितरणका कार्य प्रचलित कानूनअन्तर्गत रही कामकारबाही नभए दण्ड जरिवाना हुने विषय आर्थिक ऐनमा हालसम्म कुनै प्रकारको व्यवस्था नभएकोले प्राकृतिक श्रोत साधनको उत्खनन् तथा बिक्री वितरणमा स्थानीय तहहरुबाट निर्धारण भएको दण्ड जरिवाना बीच एकरुपता कायम गर्न र राजस्व चुहावटका गतिविधिहरु नियन्त्रण गर्न कसुरको मात्रा अनुसार दण्ड, जरिवाना निर्धारण प्रदेश आर्थिक ऐनबाट सम्बोधन गर्नुपर्ने।

१६. वन सम्बन्धी कानूनबाट नियमन हुने काठ, दाउरा बाहेकका नदीले बगाइ ल्याएका जस्तैः खयर, साल, आँप लगायतका काठ, दाउरा जस्ता विषयमा कानूनी व्यवस्थाको प्रबन्ध गरी शुल्क निर्धारण गरी राजस्व वृद्धि गर्न सकिन्छ। जङ्गलबाट धैरै पुराना, लडे पडेका काठ, दाउरा निकासी गरी विक्री गर्न मूल्याङ्कन प्रणालीमा ध्यान पुर्‍याउनुपर्छ ।

१७. वन क्षेत्र भित्रको नदीजन्य निर्माण सामग्रीको रुपमा रहेको ढुङ्गा, ग्राभेल, गिट्टी, मिस्कट, भस्कट र माटोजस्ता पदार्थलाई प्रयोग गर्न सहज बनाउने गरी कानूनमा व्यवस्था गर्नुपर्दछ ।

१८. सूर्तीजन्य पदार्थमा प्रयोग हुने प्लास्टिक पाउच/र्‍यापर, मदिरामा प्रयोग हुने प्लास्टिक बोतल, फास्टफुड (चाउचाउ, विस्कुट) आदिको प्याकेजिङमा प्रयोग हुने पाउच/ बट्टा, पेय पदार्थमा प्रयोग हुने बोतल/पाउच/ बट्टा आदिमा प्रति थानका दरले कर लगाउने व्यवस्था गर्न उपयुक्त हुन्छ। अत्याधिक धुवाँ धुलो उत्सर्जन गरी वातावरण प्रदुषण गर्ने जस्तैः ईँटा उद्योग, प्लाइउड उद्योग लगायतका उद्योगहरुको हकमा वार्षिक रूपमा वातावरण तथा औद्योगिकीकरण व्यवस्थापन दस्तुर निर्धारण गरी संकलन गर्नुपर्दछ ।

१९. स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा कवाडी कर सङ्कलनलाई प्रभावकारी बनाई प्रदेश र स्थानीय तहसँग बाँडफाँट हुने व्यवस्था मिलाउने।

२०. प्रदेश समन्वय परिषद्को नियमित अन्तक्रिया/ छलफल, बैठक आयोजना गरी राजस्व सङ्कलनका सम्बन्धमा देखिएको दोहोरोपना, साझा अधिकारको प्रयोग तथा प्राकृतिक स्रोत साधनको उपयोग र बाँडफाँट सम्बन्धी विषयमा देखिएका अन्यौलता हटाउँदै जानुपर्दछ ।

२१. प्रतिवेदनमा सिफारिस गरिएका सुझावहरू कार्यान्वयन भएमा आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा प्रदेशको आन्तरिक राजस्व (स्थानीय तहसँग बाँडफाँट समेत) रू. ५ अर्ब ९० करोड, आर्थिक वर्ष २०८३/८४ मा रू. ६ अर्ब ६७ करोड र आर्थिक वर्ष २०८५/८६ मा १० अर्ब २ करोड राजस्व सङ्कलन हुने प्रक्षेपण गरिएको छ।

कार्यदलबाट प्रस्तुत गरिएका सुझावहरू कार्यान्वयनको लागि कार्ययोजना तयार गरी क्षेत्रगत मन्त्रालयबाट कार्यान्वयन हुने व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ। आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयले नियमित अनुगमन गर्ने तथा आवश्यकता अनुसार सुझाव कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित कानून र संरचना सुधारमा जोड दिनुपर्ने छ।

परिच्छेद-१
पृष्ठभूमि

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमिः

१. नेपालको संविधानले राज्यको संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहको हुने र तीनै तहले संविधान र कानूनबमोजिम राज्यशक्तिको प्रयोग गर्ने व्यवस्था गरेको छ। संविधानको धारा ५९(१) ले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रको आर्थिक अधिकार सम्बन्धी विषयमा कानून बनाउने, वार्षिक बजेट बनाउने, निर्णय गर्ने, नीति तथा योजना तयार गर्ने र त्यसको कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी तोकेको छ। संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले प्राकृतिक स्रोतको प्रयोग वा विकासबाट प्राप्त लाभको निश्चित अंश रोयल्टी, सेवा वा वस्तुको रूपमा परियोजना प्रभावित क्षेत्र र स्थानीय समुदायलाई कानून बमोजिम वितरण गर्नुपर्ने व्यवस्था समेत गरेको छ। तीनै तहका सरकारले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रको विषयमा कर लगाउन र ती स्रोतहरुबाट राजस्व उठाउन सक्ने व्यवस्था संविधानको धारा ६० ले गरेको छ। साझा सूची भित्रको विषयमा र कुनै पनि तहको सूचीमा नपरेका विषयमा कर लगाउने र राजस्व उठाउने व्यवस्था नेपाल सरकारले निर्धारण गरे बमोजिम हुने व्यवस्था छ। कानून बमोजिम बाहेक प्रदेशमा कुनै कर लगाउन र उठाउन नपाइने व्यवस्था संविधानको धारा २०३(१) ले गरेको छ। सङ्घीय कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम बाहेक प्रदेश सरकारले कुनै ऋण लिन र जमानत दिन नपाउने व्यवस्था समेत संविधानले गरेको छ।

२. नेपालको संविधानले अन्तर-सरकारी कर प्रणाली व्यवस्थापन गर्ने विषयमा प्रतिस्पर्धा भन्दा पनि आपसी सहकार्यलाई जोड दिएको छ। नेपालको संविधानको अनुसूची-६ ले घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर, पर्यटन, कृषि आयमा कर, सेवा शुल्क दस्तुर र दण्ड जरिवानालाई प्रदेशको अधिकार सूचीमा राखेको छ। प्रदेशको खर्चको आवश्यकता, राजस्व क्षमताको तुलनामा उच्च रहेकोले आफ्नो आन्तरिक स्रोतबाट संकलित राजस्वले थोरै अंश मात्र खर्च धान्न सक्ने अवस्था छ। संवैधानिक व्यवस्था बमोजिम प्रदेशले आफ्नो अधिकार सूची भित्रका आर्थिक सामाजिक क्षेत्रको विकास र पूर्वाधार निर्माणको लागि आवश्यक पर्ने स्रोत प्रदेश सरकारसँग कमी रहने हुँदा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबीच Vertical Fiscal Gap रहेको छ।

३. प्रदेशहरू बीचमा आन्तरिक राजस्व परिचालन क्षमतामा भिन्नता रहेको छ। विभिन्न तहका सरकारबीच रहेको वित्तीय क्षमतामा समता ल्याउन नेपाल सरकारले न्यायोचित रूपमा प्रदेश र स्थानीय तहहरुलाई वित्तीय समानीकरण अनुदान उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरेको छ। यसका साथै

नेपाल सरकारले प्रदेश र स्थानीय तहलाई र प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई सशर्त अनुदान, विशेष अनुदान र समपूरक अनुदान उपलब्ध गराई खर्चको आवश्यकता पूरा गर्ने कार्य हुँदै आएको छ। नेपाल सरकारको नीति, मापदण्ड कार्यान्वयनको लागि सशर्त अनुदान, पूर्वाधार विकासका लागि समपूरक अनुदान र शिक्षा, स्वास्थ्य जस्ता सामाजिक क्षेत्रको विकासको लागि विशेष अनुदान हस्तान्तरण गर्ने गरिएको छ। सङ्घीय सञ्चित कोषबाट संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारबीच कानून बमोजिम राजस्व बाँडफाँट र वित्तीय समानीकरण अनुदान वितरण गर्ने विस्तृत आधार, ढाँचा, मापदण्ड र सूचक निर्धारणको संवैधानिक कार्यजिम्मेवारी राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको रहेको छ। यसै अनुरुप राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ मा भएको व्यवस्था बमोजिम राजस्व बाँडफाँट र अनुदान हस्तान्तरणको सिफारिस गर्दै आएको छ। नेपालको संविधानको धारा ५९(४) मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले प्राकृतिक स्रोतको प्रयोग वा विकासबाट प्राप्त लाभको समन्यायिक वितरणको व्यवस्था गर्नुपर्ने र त्यस्तो लाभको निश्चित अंश रोयल्टी, सेवा वा वस्तुको रूपमा परियोजना प्रभावित क्षेत्र र स्थानीय समुदायलाई कानून बमोजिम वितरण गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ।

१.२ अध्ययनको औचित्यः

बजेट विनियोजनमा दक्षता, खर्च परिचालनमा कुशलता कायम गर्न विगत वर्षका राजस्व सङ्कलनको अवस्था एवम् खर्चको प्रवृत्तिको अध्ययन गर्दै समृद्ध र आत्मनिर्भर लुम्बिनी प्रदेश निर्माण गर्न लुम्बिनी प्रदेशको राजस्व अभिवृद्धि गर्ने अध्ययनको मूल उद्देश्य रहेको छ। साथै, आर्थिक रूपमा सक्षम सरकारले मात्र प्रभावकारी सेवा प्रवाह गर्न सक्छ भन्ने मान्यता अनुरुप यस प्रदेशले आन्तरिक राजस्वको सम्भाव्य क्षेत्रको पहिचान गरी कार्यान्वयनको लागि सिफारिस गर्नु यस अध्ययनको उद्धेश्य रहेको छ।

१.३ समितिको गठनः

लुम्बिनी प्रदेश सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०८१ साल कात्तिक ४ गतेको निर्णयानुसार प्रदेशमा राजस्वको विद्यमान अवस्थाको अध्ययन गरी राजस्वको वर्तमान समष्टिगत अवस्था, राजस्व परिचालनका आधार र दायरा सहित सम्भावित स्रोतहरुको पहिचान गरी राजस्व अभिवृद्धिका लागि प्रदेश सरकारलाई सुझाव दिन माननीय आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्री श्री धनेन्द्र कार्कीको अध्यक्षतामा कार्यदल गठन भएको छ।

१.४ समितिको संरचनाः

प्रदेश राजस्वको विद्यमान अवस्था र यसको अभिवृद्धिका लागि सुझाव दिन देहाय बमोजिम कार्यदल गठन भएको थियोः

मन्त्री, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	-संयोजक
माननीय अर्जुन के.सी, प्रदेश सभा सदस्य	-सदस्य
माननीय भुवनेश्वर चौधरी, प्रदेश सभा सदस्य	-सदस्य
माननीय इन्द्रजित थारु, प्रदेश सभा सदस्य	-सदस्य
सदस्य, लुम्बिनी प्रदेश योजना आयोग (सम्बन्धित क्षेत्र हेर्ने)	-सदस्य
सचिव, सबै मन्त्रालय/ योजना आयोग	-सदस्य
सचिव, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	-सदस्य सचिव

१.५ अध्ययनको क्षेत्रः

१. लुम्बिनी प्रदेशको राजस्वको वर्तमान समष्टिगत अवस्था पहिचान गर्ने,

२. नेपालको संविधान बमोजिम प्रदेश सरकारको कार्यक्षेत्रमा राजस्व परिचालनका आधार र दायरा सहित सम्भावित स्रोतहरु पहिचान गर्ने,

३. राजस्वका सम्भावित स्रोतहरुको परिचालनका लागि आवश्यक पर्ने कानूनी व्यवस्थाको पहिचान गरी आवश्यक पर्ने कानूनहरुको बारेमा समेत सुझाव दिने,

४. प्रदेशको राजस्व र खर्चको विगत ५ वर्षको प्रवृत्ति विश्लेषण गरी आगामी ५ वर्षको राजस्वका नीति, क्षेत्रगत रणनीति समेत यकिन गरी आगामी दिनमा अवलम्वन गरिनुपर्ने राजस्व रणनीतिको सुझाव दिने,

५. सङ्घीय सरकार तथा अन्य प्रदेशका राजस्व परिचालनका असल अभ्यास एवम् नीतिगत व्यवस्थाहरुको अध्ययन, तुलना गर्ने,

६. प्रदेश अन्तर्गतको स्थानीय तहगत एवम् जिल्लागत राजस्वको अवस्थालाई विश्लेषण गर्ने,

७. प्रदेश र स्थानीय तहको विचमा बाँडफाँट हुने राजस्वका सम्बन्धमा अध्ययन गरी सो सम्बन्धमा भएका समस्या पहिचान गरी समाधानका सुझाव दिने,

८. सार्वजनिक खर्चलाई मितव्ययी बनाउन, खर्च कटौतिका सम्भावित क्षेत्रहरु समेत पहिचान गर्ने,

९. राजस्व अभिवृद्धिका लागि गर्नुपर्ने अन्य कुनै विषय भए सो समेत समावेश गर्ने,

१०. बुँदा नं.१ देखि ९ सम्मका विषयहरु समावेश गरी प्रदेश सरकारको राजस्वको विद्यमान स्रोतहरु, सम्भावित स्रोतहरु तथा यस्ता स्रोतहरुको अधिकतम् उपयोग गरी आत्मनिर्भर प्रदेश बनाउन आवश्यक नीतिगत सुझाव सहित प्रतिवेदन पेश गर्ने,

१.६ अध्ययन विधिः

यो प्रतिवेदन तयार गर्ने सिलसिलामा प्रचलित ऐन, नियमावली तथा सम्बन्धित क्षेत्रमा यस अघि भएका अध्ययन, परामर्श, अन्तर्क्रिया समेतलाई आधार लिइएको छ। यो अध्ययनमा परिमाणात्मक र गुणात्मक दुवै तथ्याङ्कको प्रयोग गरिएको छ। साथै प्रदेश सरकारबाट जारी कार्यशर्त विवरण समेतका आधारमा निम्नानुसारको प्रक्रिया र विधिहरु अवलम्बन गरी अध्ययन कार्य सम्पन्न गरिएको छः

सरोकारवालासँग छलफल/अन्तर्क्रिया

- स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि
- प्रदेश सभा सदस्यहरु
- विषयविज्ञहरु
- विषयगत मन्त्रालयको महाशाखा प्रमुख/कार्यालय प्रमुख

तुलनात्मक अध्ययन

- अन्य प्रदेशका विषयगत दस्तावेज/प्रतिवेदनहरुको अध्ययन
- स्थानीय तहहरुको बीचमा भएका आर्थिक ऐन बमोजिम करका विषयमा तुलनात्मक अध्ययन
- तथ्याङ्क सङ्कलन तथा विश्लेषण (प्राथमिक तथ्याङ्क र द्वितीय तथ्याङ्क)

नियमित परामर्श

यस अध्ययनलाई मार्गदर्शन गर्ने उद्देश्य बमोजिम लुम्बिनी प्रदेशको राजस्व सम्भाव्यता अध्ययनको लागि मन्त्रिपरिषद्को निर्णयबमोजिम आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयका मा. मन्त्री धनेन्द्र कार्कीज्यूको संयोजकत्वमा गठित राजस्व अध्ययन कार्यदलसँगको नियमित परामर्शमा प्रस्तुत अध्ययन सम्पन्न गरिएको हो। आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयका वित्त व्यवस्थापन महाशाखा प्रमुखको संयोजकत्वमा राजस्व सुझाव कार्यदलको उपसमिति गठन गरी कार्यविवरणका साथै कार्यदलबाट उपलब्ध गराईएका नीतिगत मार्गदर्शनलाई अध्ययनको मुख्य आधार मानिएको छ। यसका अतिरिक्त प्रदेश सरकारले नियुक्त गरेको विषय विज्ञहरुसँग समेत अध्ययन टोलीले परामर्श तथा छलफल गरेको थियो।

दस्तावेजहरुको अध्ययन

विषयवस्तुसँग सम्बन्धित सिद्धान्त, अभ्यास र सवालहरुको पहिचान गर्ने उद्देश्यले विभिन्न किसिमका दस्तावेजहरुको अध्ययन गरिएको थियो। मुख्यतः नेपालको संविधान, सङ्घीय, प्रदेश र स्थानीय कानूनहरु, विभिन्न सान्दर्भिक अध्ययन प्रतिवेदनहरुको समेत पुनरावलोकन गरिएको छ। यसैगरी विभिन्न विषय क्षेत्रगत कृषि, पर्यटन, उद्योग, वन र पूर्वाधार विकाससँग सम्बन्धित सङ्घीय र प्रदेशस्तरीय नीतिहरुको अध्ययन गरिएको छ। साथै, सङ्घीय र प्रदेश स्तरका विभिन्न ऐन तथा नियमावलीहरुको समेत अध्ययन गरिएको छ। यसका अतिरिक्त प्रदेश तहका आर्थिक ऐनहरु, प्रदेश

स्तरका कर तथा गैरकर राजस्व सम्बन्धी ऐनहरु, संघ तथा लुम्बिनी प्रदेश सरकारबाट जारी भएका आर्थिक सर्वेक्षण, नीति तथा कार्यक्रम, बजेट र आवधिक योजना लगायतका सान्दर्भिक अंश, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको पर्यटन, कृषि लगायतका विषयक्षेत्र सम्बन्धी प्रतिवेदनहरु एवम् महालेखापरीक्षकको वार्षिक प्रतिवेदनहरु समेत अध्ययन गरिएको छ।

सरोकारवाला निकायहरुसँग छलफल तथा अन्तर्क्रिया

यस अध्ययन प्रतिवेदनका लागि विभिन्न क्षेत्रमा छलफल तथा अन्तर्क्रियात्मक कार्यक्रमहरु आयोजना गरियो। यस क्रममा प्रदेश स्तरका राजनीतिक दलका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरु, स्थानीय तह, विषयगत मन्त्रालय तथा कार्यालयहरुसँग देहाय बमोजिम छलफल तथा परामर्श गरिएको थियो।

प्युठान	नवलपरासी (ब.सु.प)	दाङ	कपिलवस्तु	गुल्मी	रुपन्देही	बर्दिया	प्रदेश मन्त्रालय /कार्यालय
स्वर्गद्वारी नगरपालिका	सुस्ता गाउँपालिका	शान्तिनगर गाउँपालिका	बुद्धभूमी नगरपालिका	गुल्मी जिल्लाका सवै स्थानीय तह	यातायात व्यवस्था कार्यालय (सवारी)	बारबर्दिया नगरपालिका	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, उद्योग, पर्यटन तथा यातायात मन्त्रालय
माण्डवी गाउँपालिका	प्रतापपुर गाउँपालिका	बबई गाउँपालिका	शिवराज नगरपालिका		घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय		
सरुमारानी गाउँपालिका	रामग्राम नगरपालिका	लमही मालपोत कार्यालय	डिभिजन वन कार्यालय कपिलवस्तु		यातायात व्यवस्था कार्यालय (सवारी चालक अनुमति पत्र)		महाशाखा प्रमुख सवै मन्त्रालय
	सुनवल नगरपालिका	आन्तरिक राजस्व कार्यालय तुल्सिपुर					प्रदेश सभा सदस्यज्यूहरू विषय विज्ञ (प्रदेश सरकार)

१.७ अध्ययनको सीमा:

यो अध्ययन नेपालको संविधान लगायत प्रचलित कानूनले प्रदेश र स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरेको राजस्व अधिकारको सिमाभित्र रहेर गरिएको छ। कार्यदललाई प्राप्त सीमित समय र कार्यक्षेत्र भित्र रही यस प्रतिवेदनमा नदीजन्य पदार्थ ढुङ्गा; गिट्टी; बालुवा; विज्ञापन कर; मनोरञ्जनकर आदिका सम्बन्धमा स्थानीय तहहरुबाट प्राप्त सूचनालाई आधारमानी विश्लेषण गरिएको छ। यस अध्ययनमा प्राकृतिक स्रोतहरुको नक्साङ्कन बृहत रुपमा गर्न नसकिएको एवम् कार्यदललाई दिइएको छोटो समय र उपलब्ध स्रोत साधन तथा जनशक्तिको सीमितताका कारण कार्यशर्तका केही विषयको विस्तृत अध्ययन गर्न सकिएको छैन।

परिच्छेद-२

वित्तीय सङ्घीयता र अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास

२.१ पृष्ठभूमिः

संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारबीच राजस्व सङ्कलन, खर्चको अधिकार तथा वित्तीय स्रोतको बाँडफाँटलाई व्यवस्थित गर्ने प्रणाली वित्तीय सङ्घीयता हो । नेपालको संविधान अनुसार वित्तीय अधिकार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच बिभाजन गरिएको छ। संविधानले प्रदान गरेको राजनीतिक, सामाजिक, साँस्कृतिक र आर्थिक अधिकारको प्रयोग गरी नागरिकका आवश्यकता पूरा गर्न वित्तीय स्रोतको कुशल उपयोग महत्वपूर्ण हुन्छ। वित्तीय सङ्घीयता विभिन्न तहका सरकारको अधिकार र यसको प्रयोगसँग जोडिएको हुन्छ।

राजस्व सङ्कलन, राजस्व बाँडफाँट, खर्चको स्वायत्तता र वित्तीय अनुशासन प्रभावकारी हुँदा मात्र सङ्घीय प्रणालीको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन्छ। नेपालको संविधानको अनुसूची ५, ६, ७, ८ र ९ मा एकल तथा साझा आर्थिक अधिकारका विषयमा सहकार्य, सहअस्तित्व र समन्वय हुने गरी एवम् कार्यविस्तृतीकरण प्रतिवेदनले तोकेअनुरुपका नीति, कानून, कार्यविधि, मापदण्ड निर्माण गरी वित्तीय सङ्घीयता कार्यान्वयन गर्नु आवश्यक छ।

नेपालको संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा गरेको अधिकारको बाँडफाँट देहाय अनुसार रहेको छ:-

सङ्घीय एकाई	एकल अधिकार	साझा अधिकार संघ र प्रदेश	साझा अधिकार संघ, प्रदेश र स्थानीय तह
संघ	३५	२५	१५
प्रदेश	२१		
स्थानीय तह	२२		

२.२ सैद्धान्तिक पक्षः

वित्तीय सङ्घीयता भनेको वित्तीय विकेन्द्रीकरण हो अर्थात् संविधानत: आर्थिक अधिकारहरुको बाँडफाँट हो। सिद्धान्तत: केन्द्रीय सरकार भन्दा तल्लो तहका सरकारहरु जननिकट भइ वस्तु तथा सेवाको आवश्यकता र प्राथमिकताहरुका बारेमा थप जानकार हुने हुँदा जनताका माग सम्बोधन गर्न सहज हुने मान्यता रहेको छ। वित्तीय सङ्घीयताले तहगत सरकारको आर्थिक निर्णयसँग सरोकार राख्ने गर्दछ। वित्तीय सङ्घीयताको मूल लक्ष्य जहिले पनि आम नागरिकको समृद्धि नै हो। वित्तीय सङ्घीयताको पहिलो र दोस्रो पुस्ताको सिद्धान्तलाई तल उल्लेख गरिएको छ:-

पहिलो पुस्ताको सिद्धान्त

तल्लो तहको सरकारले प्रभावकारी रूपमा गर्न सक्ने काम पर्याप्त कारण बिना माथिल्लो तहबाट गर्नु हुन्न।

दोस्रो पुस्ताको सिद्धान्त

शक्तिशाली प्रशासनिक र राजनीतिक पात्रहरुले सार्वजनिक वित्तीय स्रोतको दुरुपयोग वा आफ्ना मतदाता खुशी पार्न प्रयोग गर्न सक्ने हुनाले वित्तीय जवाफदेहीताको सुनिश्चितता समेत गर्नुपर्दछ।

२.३ अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासः

केही सङ्घीय मुलुकहरुको तहगत सरकारहरुमा आर्थिक अधिकार बाँडफाँट सम्बन्धमा गरिएका अभ्यासहरुलाई देहायबमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ :-

भारत

भारतको सङ्घीय संरचनाले केन्द्र र राज्यहरुबीच वित्तीय अधिकार र दायित्वको बाँडफाँटलाई सुनिश्चित गरेको छ। भारतमा वित्तीय सङ्घीयताको अवधारणा भाग १२ मा व्यवस्था गरिएको छ। यसले केन्द्र र राज्यहरुबीच राजस्व सङ्कलन र खर्चको संरचना स्पष्ट रूपमा तोकेको छ। जसअन्तर्गत वृहत आधार भएका प्रगतिशील कर तथा करसम्बन्धी अवशिष्ट अधिकार सङ्घीय सरकारको जिम्मेवारी रहेको छ भने भूमी कर, कृषि आयमा कर, जग्गा नामसारी दस्तुर, घर कर, पेय पदार्थ(रक्सी), अफिम, भारतीय भांग तथा अन्य मादक पदार्थ, सडकबाट यात्रा गर्ने यात्रुहरु र वस्तुमा कर, जीवजन्तु तथा डुङ्गामा कर, टोल कर, आदि राज्य सरकारहरुले सङ्कलन गर्दछन्।

ब्राजिल

ब्राजिलमा सङ्घीय गणतान्त्रिक शासन व्यवस्था रहेको छ। ब्राजिलको संविधानले सङ्घीय, राज्य र स्थानीय तहको भुमिकाको स्पष्ट व्याख्या गरेको छ। सङ्घीय सरकारले प्रमुख कर सङ्कलन र राष्ट्रिय योजनाको कार्यान्वयन गर्छ । राज्य सरकारहरुले क्षेत्रीय कर सङ्कलन (जस्तै: आयात र बिक्री कर) गर्छन् । स्थानीय तहले सम्पत्ति कर र सेवा शुल्क सङ्कलन गरेर स्थानीय विकासमा योगदान गर्छन्।

स्वीट्जरल्याण्ड

भौगोलिक रुपमा सानो देश भए तापनि स्वीट्जरल्याण्डमा सङ्घीय व्यवस्था कार्यान्वयनमा रहेको छ। स्वीट्जरल्याण्डमा वित्तीय सङ्घीयता एउटा प्रमुख प्रणाली हो, जसले तीन तहका सरकारहरु (सङ्घीय सरकार, क्यान्टन र नगरपालिका) बीच अधिकार र स्रोतको बाँडफाँट सुनिश्चित गर्दछ। प्रत्येक तहको आफ्नै अधिकार, नियम, र दर हुन्छ । सङ्घीय सरकारले व्यक्तिगत आयकर, कर्पोरेट नाफा कर, VAT लगाउँछन, क्यान्टनहरुले आफ्नै आयकर, सम्पत्ति कर, रियल स्टेट कर जस्ता कर लगाउँछन भने नगरपालिकाहरुले घरजग्गा बिक्री कर, पर्यटन कर, आवास कर, फोहरमैला व्यवस्थापन कर, र पाल्तु जनावर कर जस्ता करहरु सङ्कलन गर्दछन् ।

२.४ नेपालमा वित्तीय सङ्घीयताः

नेपालको संविधानको धारा ५९(१) बमोजिम संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रको आर्थिक अधिकार सम्बन्धी विषयमा कानून बनाउने, वार्षिक बजेट बनाउने, निर्णय गर्ने, नीति तथा योजना तयार गर्ने र त्यसको कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था छ। सोही धाराको उपधारा (२) अनुसार संघले साझा सूचीका विषयमा र आर्थिक अधिकारका अन्य क्षेत्रमा प्रदेशलाई समेत लागू हुने गरी आवश्यक नीति, मापदण्ड र कानून बनाउन सक्ने व्यवस्था छ। संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले प्राकृतिक स्रोतको प्रयोग वा विकासबाट प्राप्त लाभको समन्यायिक वितरणको व्यवस्था गर्नुपर्ने र त्यस्तो लाभको निश्चित अंश रोयल्टी, सेवा वा वस्तुको रूपमा परियोजना प्रभावित क्षेत्र र स्थानीय समुदायलाई कानून बमोजिम वितरण गर्नुपर्ने व्यवस्था धारा ५९ को उपधारा (४) मा छ।

संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले आफ्नो आर्थिक अधिकार क्षेत्र भित्रको विषयमा कर लगाउन र ती स्रोतहरुबाट राजस्व उठाउन सक्ने व्यवस्था धारा ६०(१) ले गरेको छ। तर, साझा सूचीभित्रका विषयमा र कुनै पनि तहको सूचीमा नपरेका विषयमा कर लगाउने र राजस्व उठाउने व्यवस्था नेपाल सरकारले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ। संविधानको धारा २०३ (१) ले कानून बमोजिम बाहेक प्रदेशमा कुनै कर लगाउन र उठाउन नपाइने व्यवस्था गरेको छ। सङ्घीय कानून बमोजिम बाहेक प्रदेश सरकारले कुनै ऋण लिन र जमानत दिन नपाउने व्यवस्था समेत संविधानले गरेको छ। सङ्घीय व्यवस्था भएका विभिन्न देशहरुमा तहगत सरकारका आर्थिक अधिकार फरक फरक रहेको पाइन्छ। नेपालको संविधानको अनुसूची -६ अनुसार घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर, पर्यटन, कृषि आयमा कर, सेवा शुल्क दस्तुर, दण्ड जरिवाना जस्ता राजस्व सम्बन्धी अधिकार प्रदेश सरकारमा निहित रहेको छ। घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर स्थानीय तहसँग बाँडफाँट गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ। संविधानको अनुसूची-७ को

संघ र प्रदेशको साझा अधिकार क्षेत्र भित्रका राजस्व अधिकार जस्तै :नदी, जलमार्ग, क्यासिनो, चिट्ठा, चलचित्र, सिनेमा हल, खेलकुद आदिबाट प्राप्त हुने राजस्व संघ र प्रदेशबीच बाँडफाँट गर्नुपर्ने हुन्छ। यसैगरी संविधानको अनुसूची-८ ले स्थानीय तहको एकल अधिकारको व्यवस्था गरेको छ भने अनुसूची-९ मा सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना तथा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी र पर्यटन शुल्क तीनै तहको सरकारको साझा अधिकारको रूपमा व्यवस्था गरेको छ।

अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले तीन तहका सरकारको राजस्व अधिकारको बारेमा स्पष्ट व्यवस्था गरेको छ। उक्त ऐनको अनुसूची-१ मा नेपाल सरकारले लगाउन सक्ने कर तथा गैर करको व्यवस्था गरेको छ। उक्त व्यवस्था अनुसार (१) भन्सार महसुल, (२) अन्त:शुल्क, (३) मूल्य अभिवृद्धि कर, (४) संस्थागत आयकर, (५) व्यक्तिगत आयकर, (६) पारिश्रमिक कर रहेका छन् ।यसै गरी गैर कर अन्तर्गत (१) राहदानी शुल्क, (२) भिसा शुल्क, (३) पर्यटन दस्तुर, (४) सेवा शुल्क दस्तुर, (५) जुवा/चिट्ठा, क्यासिनो र (६) दण्ड जरिवाना रहेका छन्। यस बाहेक सङ्घीय सरकारले अन्य कर र गैर कर लगाउन सक्ने व्यवस्था छ।

अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को अनुसूची-३ मा स्थानीय तहले लगाउन सक्ने कर/गैर करको व्यवस्था गरेको छ। कर राजस्व अन्तर्गत सम्पत्ति कर, घर बहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, भूमि कर(मालपोत), मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर र व्यवसाय कर रहेका छन्। यसै गरी गैर कर अन्तर्गत सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क र दण्ड जरिवाना रहेका छन्। प्रदेश सरकारको राजस्व सम्बन्धी एकल अधिकार भनेको कृषि आयमा कर हो। प्रदेश र स्थानीय तहबीच बाँडफाँट हुने राजस्वमा घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर र विज्ञापन कर रहेका छन्। यसै गरी प्रदेश सरकारको गैर कर राजस्व अधिकार अन्तर्गत सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क र दण्ड जरिवाना पर्दछन्। तीन तहका सरकारको राजस्व अधिकारको सूची देहायबमोजिम तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

विवरण	सङ्घीय सरकार (अनुसूची ५)	प्रादेशिक सरकार (अनुसूची ६)	स्थानीय सरकार (अनुसूची ८)
प्रत्येक अनुसूचीमा विशिष्ट अधिकार	• भन्सार , • अन्त शुल्क • मूल्य अभिवृद्धि कर (VAT) • संस्थागत आयकर, पारिश्रमिक कर • राहदानी शुल्क, भिसा शुल्क	• कृषि आयमा कर	• स्थानीय कर (सम्पत्ति कर, घर भाडा कर) • व्यवसाय कर • भूमि कर (मालपोत)
तीन अनुसूचीहरूमा साझा अधिकार	• पर्यटन शुल्क • सेवा शुल्क • दण्ड ,जरिवाना	• पर्यटन • सेवा शुल्क • जरिवाना र दण्ड	• पर्यटन शुल्क • सेवा शुल्क • जरिवाना र दण्ड
अनुसूची ६ र ८ का साझा अधिकार		• घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क • सवारी साधन कर • मनोरञ्जन कर • विज्ञापन कर	• घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क • सवारी साधन कर • मनोरञ्जन कर • विज्ञापन कर

(क) प्रदेश र स्थानीय तहबीचको राजस्व जिम्मेवारी

अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा ५ बमोजिम प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार सूचीमा रहेका कर लगाउने र उठाउने सम्बन्धमा देहायको व्यवस्था गरेको छ:-

- ❖ सवारी साधन करको दर प्रदेशले लगाउने र उठाउने,
  - तर, टाँगा, रिक्सा, अटो रिक्सा र विद्युतीय रिक्सामा सवारी साधनको करको दर गाउँपालिका/ नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने।
- ❖ घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्कको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने,
- ❖ मनोरञ्जन करको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने,
- ❖ विज्ञापन करको दर गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने।

लुम्बिनी प्रदेश सरकारको एकल र प्रदेश तथा स्थानीय तह बीचमा बाँडफाँट हुने राजस्वका क्षेत्रहरु, सङ्कलन, जिम्मेवारी बाँडफाँटको अनुपात र करको आधारहरु निम्नानुसार रहेको छ :

क्र.सं.	राजस्वका क्षेत्र	सङ्कलन जिम्मेवारी	बाँडफाँट (प्रतिशत)		करको आधार
			प्रदेश	स्थानीय तह	
१	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क	मालपोत कार्यालय	४०	६०	कारोबार मूल्य
२	सवारी साधन कर	यातायात कार्यालय	६०	४०	सवारीको किसिम र क्षमता
३	सवारी चालक अनुमति-पत्र, सवारी दर्ता किताब (ब्लु बुक) सम्बन्धी दस्तुर	प्रदेश सरकारबाट तोकिएको कार्यालय	१००	०	सवारीको किसिम र संख्या
४	मनोरञ्जन कर	मनोरञ्जन स्थल सञ्चालक	४०	६०	मनोरञ्जन स्थलहरुको किसिम (चलचित्र घर, फन पार्क आदिको) टिकट, सर्कसहरुको प्रतिदिन
५	विज्ञापन कर (फ्लेक्स, डिजिटल, होर्डिङ, साइन, ग्लो बोर्ड, स्टल आदि)	स्थानीय तह	४०	६०	ठेक्का रकम/दरअनुसार
६	वन पैदावार बिक्री शुल्क (नदीबाट बगाएको काठ, कुकाठ, जराजुरी)	वन कार्यालय	१००	आर्थिक ऐन अनुसार	क्यू. फिट
७	प्राकृतिक स्रोत सङ्कलन तथा बिक्री शुल्क (ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा)	स्थानीय तह	४०	६०	क्यू.फिट
८	पर्यटन शुल्क	पर्यटन कार्यालय	४०	६०	पर्यटक र पर्यटन एजेन्सीको संख्या
९	प्राकृतिक स्रोत उपभोग शुल्क (सिमेन्ट निकासी शुल्क)	स्थानीय तह	४०	६०	निकासी हुने बोराको संख्या
१०	कृषि सेवा शुल्क	प्रदेश कृषि मन्त्रालय अन्तर्गतको निकाय	१००	०	सेवाको किसिम
११	सेवा शुल्क, दस्तुर र दण्ड जरिवाना	प्रदेशस्तरीय सम्बन्धित कार्यालय	१००	०	सेवा/ घटनाको किसिम र परिमाण/संख्या

(ख) संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच राजस्व बाँडफाँट

नेपालको संविधान अनुसार नेपाल सरकारले सङ्कलन गरेको प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी तथा मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्त:शुल्कको राजस्व तीन तहको सरकारका बीचमा बाँडफाँट हुने व्यवस्था छ।

(ग) प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टीको बाँडफाँट

संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टी सङ्घीय बिभाज्य कोषमा जम्मा हुने व्यवस्था रहेको छ। उक्त कोषमा जम्मा भएको रोयल्टीको रकम अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ को दफा ७ को व्यवस्था बमोजिम देहाय अनुसार बाँडफाँट हुने गरेको छः-

प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टी बाँडफाँटको अनुपात देहाय बमोजिम रहेको:- (प्रतिशतमा)

क्र.सं.	राजस्व शीर्षक	दर निर्धारण र सङ्कलन	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	स्थानीय तह
१	पर्वतारोहणबाट प्राप्त रोयल्टी	नेपाल सरकार	५०	२५	२५
२	विद्युत	नेपाल सरकार	५०	२५	२५
३	वन	नेपाल सरकार	५०	२५	२५
	(क) संरक्षित वन	नेपाल सरकार	५०	२५	२५
	(ख) राष्ट्रिय वन	नेपाल सरकार	५०	२५	२५
४	खानी तथा खनिज	नेपाल सरकार	५०	२५	२५
५	पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोत	नेपाल सरकार	५०	२५	२५

(घ) मूल्य अभिवृद्धि कर तथा अन्त:शुल्क बाँडफाँट

अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा ६(१) अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच मूल्य अभिवृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादनबाट उठेको अन्त:शुल्क सङ्घीय बिभाज्य कोषमा जम्मा भई देहायका अनुपातमा राजस्व बाँडफाँट हुने गरेको छः

मूल्य अभिवृद्धि कर तथा अन्त:शुल्क बाँडफाँट अनुपात देहाय बमोजिम रहेको:- (प्रतिशतमा)

क्र.सं.	राजस्व शीर्षकहरु	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
१	मूल्य अभिवृद्धि कर	७०	१५	१५
२	अन्त:शुल्क	७०	१५	१५

२.५ नेपालमा वित्तीय सङ्घीयता कार्यान्वयनको अवस्था:

नेपालमा सङ्घीयता कार्यान्वयनको उल्लिखित पृष्ठभूमिमा सङ्घीयता कार्यान्वयन अध्ययन तथा अनुगमन संसदीय विशेष समितिले वित्तीय सङ्घीयताको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि निम्नानुसारको क्षेत्रमा सुधार गर्नुपर्ने भनी सिफारिस गरेको छ।

वित्तीय सङ्घीयता कार्यान्वयन सम्बन्धी सुझावहरु

क्र.सं.	विषय/क्षेत्र	सुझाव/क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय	समय सीमा	कैफियत
(क) अधिकार क्षेत्रको थप स्पष्टता र संविधान संशोधनसँग सम्बन्धित					
१.	कार्यविस्तृतीकरणको पुनरावलोकन	नेपालको संविधानमा लिखित साझा अधिकारका राजस्व सङ्कलनका विषयमा देखिएका विविध बाधा, अड्चन, समस्या निक्यौंल हुनेगरी कार्य विस्तृतीकरणमा पुनरावलोकन हुन आवश्यक।	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद्को कार्यालय	२०८३ बैशाख	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयहरु र स्थानीय तहसँगको समन्वयमा

क्र.सं.	विषय/क्षेत्र	सुझाव/क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय	समय सीमा	कैफियत
(ख) प्रशासनिक सङ्घीयतासँग सम्बन्धित					
२.	प्रदेश र स्थानीय तहको कर्मचारी व्यवस्थापन	प्रदेश र स्थानीय तहमा कर्मचारीको अभावका कारण ती निकायको कार्यसम्पादन र सेवा प्रवाहमा परेको तत्कालिन समस्याको समाधानका लागि आवश्यक कर्मचारी खटाउने ।	सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	निरन्तर	
(ग) अन्तरतह समन्वय र सहकार्यसँग सम्बन्धित					
३.	प्रदेश र स्थानीय तहसँगको समन्वय	प्रदेश र स्थानीय तहसँगको समन्वय र सहजीकरण अलग-अलग निकाय/मन्त्रालयबाट हुने गरेकोमा एउटै निकाय/मन्त्रालयबाट हुने व्यवस्था गर्ने। प्रदेश समन्वय परिषद र अन्तरसरकारी वित्त परिषदलाई सक्रिय बनाइ कार्ययोजना अनुसार अगाडी बढ्न आवश्यक ।	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	२०८२ माघ	
४.	प्रदेश तथा पालिका र पालिका तथा पालिका बीचको समन्वय	प्रदेश र स्थानीय तह तथा स्थानीय तह र स्थानीय तहबीच समन्वय कायम गर्न र आर्थिक अधिकारका विषयमा द्विविधा भएका पक्षलाई समाधान गर्न आवश्यक कानून तर्जुमा गर्ने।	प्रदेश सभा	२०८२ असार	
५.	एकल अधिकार विषयका क्षेत्रमा कानून तर्जुमा	सङ्घीय तहले एकल अधिकारका विषयमा कानून तर्जुमा गर्दा प्रदेशसँग र प्रदेशले स्थानीय तहसँग सुझाव लिने अभ्यासको थालनी गर्ने।	संघ र प्रदेशका सम्बन्धित मन्त्रालय	निरन्तर	
(घ) वित्तीय सङ्घीयतासँग सम्बन्धित					
६.	राजस्व क्षमता	प्रदेश र स्थानीय तहको राजस्वको सम्भाव्य क्षेत्र, दायरा पहिचान गर्ने।	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	निरन्तर	हरेक वर्ष प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्ने
७.	आन्तरिक स्रोत परिचालन	प्रदेश र स्थानीय तहले राजस्व सुधार कार्ययोजना बनाई आन्तरिक स्रोत परिचालनलाई प्राथमिकतामा राखी कार्य गर्ने।	प्रदेशको सम्बन्धित मन्त्रालय र स्थानीय तह	नियमित	
८.	प्राकृतिक स्रोतको परिचालन एकीकृत कानून	प्राकृतिक स्रोतको परिचालन तथा व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन सूचकहरु समयानुकुल बनाई एकीकृत कानून तर्जुमा गर्ने।	संघ र प्रदेशका सम्बन्धित मन्त्रालय	२०८२ असार	
(ङ) अन्य विषयसँग सम्बन्धित					
९.	वित्तीय सुशासन	सार्वजनिक लेखा समिति तथा प्रदेशका विषयगत समिति/म.ले.प. प्रतिवेदन अनुकूल हुनेगरी आवश्यक कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था गर्ने।	सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय र प्रदेशका विषयगत मन्त्रालय/निकाय	२०८२ असार	

परिच्छेद-३

राजस्व अधिकार र अभ्यास

नेपालमा सङ्घीयता कार्यान्वयनको अभ्यास ८ वर्ष पुरा भएको छ। लुम्बिनी प्रदेश सरकारको पहिलो पाँच बर्षे कार्यकाल सम्पन्न भई दोस्रो कार्यकालको दुई वर्ष मात्र व्यतित भएको छ। नेपालको संवैधानिक व्यवस्था अनुरुप प्रदेश आर्थिक कार्यप्रणालीको कार्यान्वयन प्रदेश सरकारबाट भैरहेको छ। प्रदेश सरकारबाट यस अवधिमा कर तथा गैरकर राजस्व सम्बन्धी ऐन, २०७५, प्रदेश वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७५, प्रदेश आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व सम्बन्धी ऐन २०८१ तथा सालबसाली आर्थिक ऐन लगायतका कानूनी व्यवस्था मार्फत आन्तरिक राजस्व परिचालन गर्दै आएको छ। प्रदेश आर्थिक ऐन, २०८१ मा घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर र सवारी सम्बन्धी शुल्क तथा दस्तुर, मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर, कृषि आयमा कर, पर्यटन शुल्क, प्राकृतिक स्रोतको सङ्कलन तथा बिक्री शुल्क, वातावरण तथा औद्योगिकिकरण व्यवस्थापन दस्तुरको व्यवस्था गरिएको छ। राजस्व सङ्कलन सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था र अभ्यास सम्बन्धी व्यवस्था निम्नानुसार रहेको छ :-

३.१ घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्कः

संवैधानिक व्यवस्था

नेपालको संविधानको अनुसूची-६ मा प्रदेश र अनुसूची-८ मा स्थानीय तहको एकल अधिकार अन्तर्गत घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्कलाई राजस्व अधिकारको रूपमा व्यवस्था गरेको छ। घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क र यससँग जोडिएका विषयहरु नेपालको संविधानको अनुसूचीमा देहाय बमोजिम रहेको छ:-

अनुसूची-५: संघको अधिकार सूची	अनुसूची-६: प्रदेशको अधिकार सूची	अनुसूची-७: संघ र प्रदेशको साझा अधिकार सूची	अनुसूची-७: स्थानीय तहको अधिकार सूची
२९.भूउपयोग नीति, बस्ती विकास नीति	४. घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क १६. भूमि व्यवस्थापन, जग्गाको अभिलेख २१. गुठी व्यवस्थापन	६. सम्पत्ति प्राप्ति, अधिग्रहण र अधिकारको सिर्जना, २४. भूमि नीति र सो सम्बन्धी कानून	४. घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, मालपोत (भूमिकर) सङ्कलन १४. घरजग्गा धनी पूर्जा वितरण

कानूनी व्यवस्था

भूउपयोग ऐन, २०७६ ले नेपालको भूबनोट, भूमिको क्षमता तथा उपयुक्तता, भूमिको मौजुदा उपयोग र आवश्यकता समेतका आधारमा भूमिलाई कृषि क्षेत्र, आवास क्षेत्र, व्यवसायिक क्षेत्र, औद्योगिक क्षेत्र, खानी तथा खनिज क्षेत्र, वन क्षेत्र, नदी, खोला, ताल, सीमसार क्षेत्र, सार्वजनिक उपयोगको क्षेत्र, साँस्कृतिक तथा पुरातात्विक महत्वको क्षेत्र नेपाल सरकारबाट तोकिएका अन्य क्षेत्र गरी १० किसिमको

भूउपयोग क्षेत्रमा वर्गीकरण गर्ने व्यवस्था गरेको छ। स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्रभित्रको जग्गाको मूल्याङ्कन गर्दा र भूमि सम्बन्धी कर निर्धारण गर्दा भूउपयोग क्षेत्र वर्गीकरणलाई समेत आधार मान्नुपर्ने व्यवस्था उक्त ऐनको दफा १३ मा व्यवस्था गरिएको छ।

घरजग्गा रजिष्ट्रेशनको अङ्क निर्धारण गर्दा जग्गाको न्यूनतम मूल्याङ्कन गर्न मालपोत नियमावली, २०३६ को नियम ५(ख) बमोजिम प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अध्यक्षतामा जिल्ला समन्वय समितिका प्रमुख, प्रमुख कर अधिकृत वा कर कार्यालय नभएको स्थानमा कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयको प्रमुख, नापी शाखाको प्रमुख, उद्योग बाणिज्य संघको प्रतिनिधि, नेपाल राष्ट्र बैंकले तोकेको स्थानीय बाणिज्य बैंकको प्रतिनिधि र मालपोत कार्यालयको प्रमुख सदस्य सचिव रहेको समितिले वार्षिक रूपमा गरेको न्यूनतम मूल्याङ्कन अनुसार जग्गाको मूल्य निर्धारण हुने गरेको छ।

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा ५ मा एकल कर प्रशासन सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ। उक्त दफाको उपदफा (१) मा प्रदेश र स्थानीय तह दुवैको अधिकार सूचीमा रहेका करलाई एकल कर प्रशासन मार्फत लगाउने र सङ्कलन गर्ने व्यवस्था गरेको छ। सोही दफा एवम् उपदफाको खण्ड (ख) ले घर जग्गा रजिष्ट्रेशनको शुल्कको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने व्यवस्था गरेको छ। त्यस्तै सोही दफाको उपदफा (२) बमोजिम प्रदेशले लगाएको घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्कको दर बमोजिम सङ्कलन गरिएको राजस्वको साठी प्रतिशत रकम स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गरी चालिस प्रतिशत रकम मासिक रूपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था छ।

प्रदेश आर्थिक ऐन, २०८१ को दफा २ मा प्रदेशभित्र घर, जग्गा र घर जग्गा लगायतको रजिष्ट्रेशन गर्दा अनुसूची-१ बमोजिमको घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सेवा शुल्क र रोक्का शुल्क लगायतका शुल्क तथा दस्तुर लगाइने र असुल उपर गरिने व्यवस्था गरेको छ। यसरी सङ्कलन भएको राजस्व अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा ५ बमोजिम प्रदेश सञ्चित कोष र स्थानीय तहको सञ्चित कोषमा दाखिला गर्नुपर्ने व्यवस्था छ। जनशक्ति तथा कार्यालय व्यवस्थापन, साधन स्रोत, प्रविधि नभएसम्म सङ्घीय आर्थिक ऐन बमोजिम नेपाल सरकारको सम्बन्धित कार्यालयमा सङ्कलन गर्ने व्यवस्था गरिएको र सङ्कलन भएको राजस्व कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयले मासिक रूपमा सम्बन्धित स्थानीय तह र प्रदेश सरकारको सञ्चित कोषमा दाखिला गर्ने गरेको छ।

३.२ सवारी साधन कर र सवारी सम्बन्धी शुल्क तथा दस्तुरः

संवैधानिक व्यवस्था

नेपालको संविधानको अनुसूची-५ मा राष्ट्रिय यातायात नीति, रेल तथा राष्ट्रिय लोकमार्गको व्यवस्थापन संघको अधिकार अन्तर्गत रहेको छ भने अनुसूची-६ मा सवारी साधन कर र यातायात सम्बन्धी विषय प्रदेशको क्षेत्राधिकारभित्र रहेको छ। साथै अनुसूची-८ बमोजिम सवारी साधन कर स्थानीय तहको अधिकारभित्र पनि रहेको छ। यसका अतिरिक्त, अनुसूची-९ बमोजिम सवारी साधन अनुमति पत्र भने संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहको साझा अधिकारको सूचीमा रहेको छ।

कानूनी व्यवस्था

तीन तहका सरकारको वित्त व्यवस्थापन (मूलतः राजस्व बाँडफाँट, अनुदान, ऋण, बजेट, खर्च) लाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा रहेको छ। यो ऐन को दफा ५ को उपदफा १ को खण्ड (क) मा सवारी साधन कर लगाउने र उठाउने विषयलाई व्यवस्थित गरेको छ। यस दफाको प्रावधान अनुसार सवारी साधन करको दर प्रदेशले लगाउने र उठाउने व्यवस्था छ। तर टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतीय रिक्सामा सवारी साधन करको दर गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने व्यवस्था छ। यसका अतिरिक्त ऐनको दफा ६ (क) मा सवारी साधन करको बाँडफाँटको प्रावधान राखिएको छ। यस अन्तर्गत प्रदेशले लगाएको र उठाएको सवारी साधन कर वापतको उक्त रकम प्रदेश सरकारले प्रदेश बिभाज्य कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने, त्यसरी जम्मा भएको रकममध्ये साठी प्रतिशत प्रदेश सरकारलाई र चालीस प्रतिशत स्थानीय तहहरुलाई बाँडफाँट गर्नुपर्ने व्यवस्था छ। प्रदेश आर्थिक ऐन, २०८१ को अनुसूची-२ मा सवारी साधन कर र सवारी सम्बन्धी शुल्क तथा दस्तुर सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ।

३.३ मनोरञ्जन कर

संवैधानिक व्यवस्था

नेपालको संविधानको अनुसूची-६ मा प्रदेश र अनुसूची-८ मा स्थानीय तहको अधिकारको सूची अन्तर्गत मनोरञ्जन करलाई राजस्व अधिकारको रूपमा व्यवस्था गरेको छ।

कानूनी व्यवस्था

अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा ५ को उपदफा (१) को (ग) मा मनोरञ्जन करको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने व्यवस्था गरेको छ। लुम्बिनी प्रदेशको प्रदेश कर तथा गैरकर राजस्व सम्बन्धी ऐन, २०७५ को दफा ११ को उपदफा (१) अनुसार प्रदेशले चलचित्र घर, भिडियो घर, साँस्कृतिक प्रदर्शन हल, कन्सर्ट जस्ता मनोरञ्जनका सेवामा मनोरञ्जन कर लगाउने व्यवस्था रहेकोछ। मनोरञ्जन कर मनोरञ्जनको लागि एकमुष्ट तोकिएको

अवस्थामा सोही बमोजिम अन्यथा मनोरञ्जन स्थलको टिकटमा लाग्ने र मनोरञ्जन करबाट उठेको रकम मनोरञ्जन स्थलका धनीले कर उठाएको महिनाभन्दा पछिको महिनाको २५ गतेभित्र सम्बन्धित स्थानीय तहमा जम्मा गर्नु पर्ने व्यवस्था छ। यसरी जम्मा भएको रकममध्येबाट साठी प्रतिशतले हुने रकम सम्बन्धित स्थानीय तहले सञ्चित कोषमा राखी बाँकी चालीस प्रतिशतले हुने रकम मासिक रूपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्नेछ। मनोरञ्जन करका दरहरु प्रदेश आर्थिक ऐन, २०८१ को अनुसूची-३ मा व्यवस्था गरेको छ।

३.४ विज्ञापन कर:

संवैधानिक व्यवस्था

नेपालको संविधानको अनुसूची-६ मा प्रदेश र अनुसूची-८ मा स्थानीय तहको अधिकार अन्तर्गत विज्ञापन करलाई राजस्व अधिकारको रूपमा व्यवस्था गरेको छ।

कानूनी व्यवस्था

अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा ५ को उपदफा (१) को (घ) मा विज्ञापन करको दर गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने व्यवस्था रहेको छ। सोही ऐनको दफा ५ को उपदफा (२) बमोजिम यसरी सङ्कलन भएको राजस्व रकममध्ये ६० प्रतिशत रकम गाउँपालिका वा नगरपालिकाले स्थानीय सञ्चित कोषमा गरी ४० प्रतिशत रकम मासिक रूपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था छ।

३.५ कृषि आयमा कर:

संवैधानिक व्यवस्था

नेपालको संविधानको अनुसूची-६ मा प्रदेशको एकल अधिकार अन्तर्गत कृषि आयमा करलाई राजस्व अधिकारको रूपमा व्यवस्था गरेको छ।

कानूनी व्यवस्था

लुम्बिनी प्रदेशको प्रदेश कर तथा गैरकर राजस्व सम्बन्धी ऐन, २०७५ को दफा १३ मा आफ्नो क्षेत्रभित्रको कृषि आयमा स्वयं कर निर्धारण प्रणालीमा आधारित भई कर लगाइनेछ भन्ने व्यवस्था छ। साथै कृषि आयमा कर लगाउने प्रक्रिया प्रदेश सरकारले तोके बमोजिम हुने कुरा उल्लेख छ। प्रदेश आर्थिक ऐन, २०८१ को अनुसूची ४ मा कृषि आय(खुद) मा करका दर सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ। सोही ऐनको दफा ६ मा प्रदेशभित्र कृषिसँग सम्बन्धित वस्तु उत्पादन वा कृषि व्यवसाय गर्ने कृषक, कृषक समूह, कृषि समूह, फर्म वा संस्था लगायतले कृषि आयमा लाग्ने कर प्रदेश सरकार अन्तर्गतका कृषि ज्ञान केन्द्र वा एकीकृत कृषि तथा पशुपन्क्षी विकास कार्यालयमा आर्थिक वर्ष समाप्त भएको तीन

महिनाभित्र स्वयम् आयको घोषणा गरी त्यस्तो आयको आधारमा लाग्ने कर दाखिला गर्नुपर्ने र दाखिला गरेको कर कृषि ज्ञान केन्द्र वा एकीकृत कृषि तथा पशुपन्क्षी विकास कार्यालयले प्रदेश सञ्चित कोषमा दाखिला गरी सोको विवरण तालुक मन्त्रालय र प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय वा सम्बन्धित प्रदेश लेखा इकाई कार्यालयमा पठाउनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ।

३.६ पर्यटन शुल्कः

संवैधानिक व्यवस्था

नेपालको संविधानको अनुसूची-६ मा पर्यटनलाई प्रदेशको र अनुसूची-८ मा पर्यटन शुल्कको रुपमा स्थानीय तहको राजस्व अधिकारको रूपमा व्यवस्था गरेको छ।

कानूनी व्यवस्था

लुम्बिनी प्रदेशको प्रदेश कर तथा गैरकर राजस्व सम्बन्धी ऐन, २०७५ को दफा १४ मा प्रदेश आफैले निर्माण गरेको र नेपाल सरकारबाट हस्तान्तरण भई आउने पर्यटकीय स्थल, पर्यटन व्यवसाय र पर्यटकीय क्रियाकलापमा सेवाको लागत सञ्चालन र सम्भार खर्चलाई आधार मानी पर्यटन शुल्क लगाई उठाउन सकिने व्यवस्था छ। प्रदेश आर्थिक ऐन, २०८१ को अनुसूची-५ मा पर्यटन व्यवसाय दर्ता शुल्क, नवीकरण शुल्क तथा पर्यटकीय स्थल प्रवेश शुल्कका दरहरुको व्यवस्था गरेको छ। सोही ऐनको दफा ७ मा प्रदेशभित्र अनुसूची-५ बमोजिम कुनै व्यक्ति, संस्था, कम्पनी वा निकायले पर्यटनसँग सम्बन्धित व्यवसाय सञ्चालनका लागि व्यवसायको दर्ता तथा नवीकरण शुल्क र पर्यटकीय स्थलमा प्रवेश गर्दाको शुल्क लगाई असूल उपर गरिने व्यवस्था रहेको छ। उक्त शुल्क पर्यटन डिभिजन कार्यालय वा प्रदेश सरकारको पर्यटन विषय हेर्ने मन्त्रालयले तोकेको निकायले सङ्कलन गरी प्रदेश सञ्चित कोषमा दाखिला गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ र यस बमोजिमको पर्यटन शुल्कको प्रशासन प्रदेश सरकारबाट हुनेछ भने प्रदेश सरकारले अन्यथा व्यवस्था गरेकोमा बाहेक स्थानीय तहभित्र रहेका उद्यान, पार्क, संग्रहालय तथा नेपाल सरकारले प्रवेश शुल्क उठाउन अनुमति दिएका प्राचिन स्मारक र पुरातात्विक सम्पदामा प्रवेश गरे बापत सम्बन्धित स्थानीय तहले कानून बमोजिम पर्यटन शुल्क लगाई असूल उपर गर्न सक्ने र त्यस्तो शुल्क स्थानीय सञ्चित कोषमा दाखिला गर्नुपर्ने विषयलाई समेटेको छ।

३.७ प्राकृतिक स्रोतको सङ्कलन तथा बिक्री शुल्कः

कानूनी व्यवस्था

लुम्बिनी प्रदेशको प्रदेश कर तथा गैरकर राजस्व सम्बन्धी ऐन, २०७५ को दफा १५ मा प्राकृतिक स्रोतमध्ये आफ्नो क्षेत्रभित्र ढुङ्गा, गिटी, बालुवा, माटो र दहत्तर बहत्तरको सङ्कलन शुल्क प्रदेशले लगाउने व्यवस्था रहेको छ। यसका अतिरिक्त स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्रभित्र ढुङ्गा, गिटी, बालुवा,

माटो र दहत्तर बहत्तरको सङ्कलन गर्नु अघि प्रचलित सङ्घीय कानून बमोजिम आवश्यक पर्ने स्वीकृत वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन र कार्ययोजना प्रदेश सरकार समक्ष पेश गर्नु पर्ने र स्वीकृत वातावरणीय अध्ययन र कार्ययोजना प्राप्त भएमा प्रदेशले नेपाल सरकारको नीतिको अधीनमा रही वातावरणमा प्रतिकूल असर नपर्ने तथा सर्वसाधारण जनताको हित हुने देखेमा स्थानीय तहलाई त्यस्तो क्षेत्रमा ढुङ्गा, गिटी, बालुवा, माटो र दहत्तर बहत्तर सङ्कलन गर्न गराउन आवश्यक शर्त तोकी वा नतोकी स्वीकृति दिन सक्नेछ। स्वीकृति प्राप्त भएपश्चात स्थानीय तहले प्रदेश सरकारले जारी गरेको सो सम्बन्धी कार्यविधिको अधीनमा रही त्यस्तो क्षेत्रमा ढुङ्गा, गिटी, बालुवा, माटो र दहत्तर बहत्तर सङ्कलन गर्नुपर्ने साथै ढुङ्गा, गिटी, बालुवा, माटो र दहत्तर बहत्तर सङ्कलनबाट उठेको शुल्क मध्येबाट साठी प्रतिशतले हुने रकम स्थानीय तहले स्थानीय सञ्चित कोषमा राखी चालीस प्रतिशतले हुने रकम मासिक रूपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ। प्रदेश आर्थिक ऐन, २०८१ को दफा ८ मा प्राकृतिक स्रोतको सङ्कलन तथा बिक्री शुल्क सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ।

३.८ वातावरण तथा औद्योगिकीकरण व्यवस्थापन दस्तुरः

प्रदेश आर्थिक ऐन, २०८१ को दफा ९ मा प्रदेशभित्र सिमेन्ट उत्पादन गर्ने उद्योगले उत्पादित सिमेन्ट उद्योगबाट निकासी गर्दा प्रतिबोरा (पचास के.जी.) मा एक रूपैयाँको दरले वातावरण तथा औद्योगीकरण व्यवस्थापन दस्तुर लगाई असूल उपर गरिने व्यवस्था रहेको छ।

३.९ सेवा शुल्कः

प्रदेश आर्थिक ऐन, २०८१ को दफा १४ मा सेवा शुल्क सम्बन्धी सूची रहेको छ। सोही ऐनको अनुसूची-७ मा बमोजिम प्रदेश सरकारबाट नगद अनुदान प्राप्त गर्ने अनुदानग्राहीलाई अनुदान भुक्तानी गर्दा अग्रीम रूपमा सेवा शुल्क लगाई असुल गरिने व्यवस्था रहेको छ।

३.१० वन पैदावार तथा वनक्षेत्रको नदीजन्य पदार्थको शुल्कः

प्रदेश आर्थिक ऐन, २०८१ को दफा १३ मा सामुदायिक वनको रूपमा हस्तान्तरण गरिएका प्रदेशका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरुको वन क्षेत्रबाट कटान सङ्कलन भई बिक्री वितरण हुने काठ दाउराको बिक्रीबाट उपभोक्ता समूहको कोषमा प्राप्त हुने आम्दानीमा देहाय बमोजिम सेवा शुल्कबापतको रकम सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले त्रैमासिक रूपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा दाखिला गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ:-

(क) समूहको आफ्ना सदस्यहरुबाट प्राप्त आम्दानीमा दश प्रतिशत,

(ख) समूह बाहिरबाट प्राप्त आम्दानीमा पच्चीस प्रतिशत,

साथै सोही ऐनको उपदफा (२) मा साझेदारी वन उपभोक्ता समूहको स्वीकृत कार्ययोजना बमोजिम वन क्षेत्रबाट सङ्कलन तथा उत्पादन भई डिभिजन वन कार्यालयलाई प्राप्त हुने काठ दाउराको बिक्रीबाट प्राप्त रकम र चक्ला वन व्यवस्थापनबाट उत्पादन भएको काठ दाउराको बिक्रीबाट प्राप्त रकम डिभिजन वन कार्यालयले प्रदेश सञ्चित कोषमा दाखिला गर्नुपर्नेछ। प्रदेशका सबै प्रकारका राष्ट्रिय वन क्षेत्रबाट सङ्कलन भई बिक्री वितरण हुने जडिबुटी तथा गैर काष्ठ वन पैदावारमा प्रचलित कानूनमा तोकिएको मूल्यदर बमोजिमको रकम डिभिजन वन कार्यालयले प्रदेश सञ्चित कोषमा दाखिला गर्नु पर्नेछ। राष्ट्रिय वन क्षेत्रमध्ये प्रदेशका सामुदायिक तथा साझेदारी वनक्षेत्रमा रहेका खोला खोल्सीको व्यवस्थापन गर्दा प्रचलित कानून बमोजिम उत्पादन तथा सङ्कलन हुने नदीजन्य पदार्थको बिक्री वितरण गर्दा त्यस्तो बिक्रीबाट प्राप्त हुने शुल्कमध्ये दश प्रतिशतले हुन आउने रकम सम्बन्धित डिभिजन वन कार्यालयले वन उपभोक्ता समूहको खातामा जम्मा गर्नुपर्नेछ र बाँकी रकम प्रदेश बिभाज्य कोषमा जम्मा गरी सोको पच्चीस प्रतिशत स्थानीय तहको सञ्चित कोषमा र पचहत्तर प्रतिशत प्रदेश सञ्चित कोषमा दाखिला गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ।

३.११ दस्तुर तथा दण्ड जरिवाना:

प्रदेशले संविधानको अनुसूची-६ बमोजिमका क्षेत्र र विषयमा दण्ड जरिवाना लगाई उठाउन सक्ने व्यवस्था लुम्बिनी प्रदेशको प्रदेश कर तथा गैरकर राजस्व सम्बन्धी ऐन, २०७५ को दफा १७ मा गरेको छ।

प्रदेश सरकारको राजस्व सङ्कलनको अभ्यास:

राजव सङ्केत	राजस्व शीर्षक	व्याख्या	जिम्मेवार निकाय	०८०/८१ मा प्रदेश राजस्वमा योगदान(%)
११११४	कृषि आयमा लाग्ने कर	कृषि आयमा लाग्ने कर यसमा पर्दछ।	कृषि,भूमी व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय	०.००१०३
११६१३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर व्यवसाय कर	कम्पनी तथा एजेन्सी रजिष्ट्रेसन बाहेक अन्य साना तथा मझौला व्यवसाय रजिष्ट्रेसन तथा त्यसको नवीकरण गरे बापतको दस्तुर रकम यसमा पर्दछ।	उद्योग,पर्यटन तथा यातायात मन्त्रालय	०
१४१५१	सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट	सरकारी सम्पत्ति बहालमा दिएबापत प्राप्त हुने आय यसमा पर्दछ।	सबै मन्त्रालय	०.०२६०२
१४२११	कृषि उत्पादनको विक्रिबाट प्राप्त	११६३१ र ११६३२ मा समावेश हुने बाहेक अन्य (आँफैले उत्पादन गरेका माछा (भूरा तथा खाने) विक्री तथा लिलाम, पोखरी र खोलामा माछा मार्ने जाल हाल्ने दस्तुर, खोला-पोखरीमा माछा मार्ने ठेक्का, घाँस विक्री, कुखुराको फुल तथा चल्ला विक्री, सुंगुर तथा सुंगुरको बच्चा विक्री, दूध, घ्यू तथा अन्य दुग्धजन्य पदार्थको बिक्री, फलफूल बिक्री, एण्टीरेविज भ्याक्सिन बिक्री, टोकरी प्याकिङ्ग दस्तुर ऊन तथा हाडखुर विक्री, फलफूल तथा फलफूलको वोट बिरूवा बिक्री, वीउ विजन तथा बेर्ना विक्री, तरकारी तथा सागपात बिक्री, धान, मकै, गहुं तथा अन्य खाद्यान्न बिक्री, जाम-जेली, अचार, तितौरा जस्ता) आँफैले उत्पादन गरेका सामान बिक्री गरी प्राप्त हुने रकम यसमा पर्दछ।	कृषि,भूमी व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय	०.३४३९८

राजव सङ्केत	राजस्व शीर्षक	व्याख्या	जिम्मेवार निकाय	०८०/८१ मा प्रदेश राजस्वमा योगदान(%)
१४२१२	सरकारी सम्पत्तिको बिक्रिबाट प्राप्त	टुटेफुटेका मेशिनरी सामान बिक्री, सवारी साधन लिलाम बिक्री, पूराना मालसामान बिक्री तथा अन्य सरकारी सम्पत्तिको बिक्रीबाट प्राप्त रकम यसमा पर्दछ।	सबै मन्त्रालय	०.०१९५४
१४२१३	अन्य बिक्रिबाट प्राप्त रकम	सरकारको छापाखानाको छपाई दस्तुर, नेपाल राजपत्र एवं सरकारद्वारा प्रकाशित पुस्तक पुस्तिकाको बिक्री तथा लिलामबाट प्राप्त रकम, अभिलेख (रेकर्ड) बिक्रीका साथै मुद्रा तथा नापतौलको सामानः ढक, तराजु समेतको प्रमाणित दस्तुर, नवीकरण दस्तुर र टक्सारको अन्य आय, नक्सा प्रिन्ट बिक्री, औषधि बिक्री तथा अन्य मालसामान बिक्रीबाट प्राप्त रकम समेत यसैमा पर्दछ।	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	०
१४२१७	नहर तथा कुलो उपयोगबापतको शुल्क	जग्गाजमीनको सिँचाइको लागि नहर तथा कुलोको उपयोग गरे वापत तोकिएबमोजिम प्राप्त शुल्क यसमा पर्दछ।	उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाइ मन्त्रालय	०.०००५५
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्रि	१४२११देखि १४२१८ सम्मका शीर्षकमा नपरेका सरकारले उपलब्ध गराउने सरसफाइ तथा ढल निकासको सुविधा, पर्यटकीयक्षेत्र, र बनभोज स्थल, पार्क, भ्यूटावरजस्ता क्षेत्रको उपयोग तथा सो मा लाग्ने प्रवेशशुल्क जस्ता क्षेत्रमा लगाइने शुल्क तथा दस्तुरको रकमका साथै सम्बन्धित सरकारले आफ्नो क्षेत्रभित्रकास्थानीय प्राकृतिकस्रोतको बिक्रि गर्दाप्राप्त रकम समेत यसमा पर्दछ।	उद्योग पर्यटन तथा यातायात मन्त्रालय/स्थानीय तह	०.०००५३
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी	११४४३ र ११४४४ ले समेटेका विषयहरू बाहेक शिक्षण शुल्क (ट्यूशन फी), प्रवेश शुल्क, प्रवेशिका परीक्षा दस्तुर लब्धाङ्क पत्र (मार्कसिट) तथा प्रमाणपत्र दस्तुर, संग्रहालय (म्यूजियम) प्रवेश दस्तुर, पाठ्यक्रम, पुस्तक, पत्रिका समेतको बिक्रीबाट प्राप्त रकम र शिक्षा क्षेत्रको अन्य आम्दानी यसमा पर्दछ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय/प्रदेश लोकसेवा आयोग	०.००२२९
१४२२४	परीक्षा शुल्क	लोकसेवा आयोग लगायत विभिन्न सरकारी निकायले लिने परीक्षा दस्तुर, अन्तर्वार्ता दस्तुर, दरखास्त दस्तुर र पाठ्यक्रम बिक्रीबाट प्राप्त रकम यसमा पर्दछ।	सबै मन्त्रालय/प्रदेश लोकसेवा आयोग	१.२१५१७
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आम्दानी	१४२५६.११४५१ देखि ११४५४ सम्म परेका विषयहरू बाहेक हवाइजहाज अवतरण दस्तुर, आश्रयदस्तुर कुनै सडक राजमार्गमा आवत जावतको लागि इजाजत दिए वापत प्राप्त रोड परमिट, जल तथा अन्य यातायातसँग सम्बन्धित आय र शूल्क यसमा पर्दछ।	उद्योग,पर्यटन तथा यातायात मन्त्रालय	३.२५६५२
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	विभिन्न मन्त्रालय, विभाग तथा कार्यालयले लिने टिकट वापतको रकम, बोलपत्र फारामबिक्रीको रकम, निवेदन दस्तुर, नो अवजेक्शन सर्टिफिकेट दस्तुर, व्यवसायिक प्रमाणपत्र जारी तथा नवीकरण दस्तुर वापत प्राप्त रकम यसमा पर्दछ।	सबै मन्त्रालय	१.०९४३९
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	कम्पनी तथा एजेन्सी रजिष्ट्रेसन बाहेक अन्य साना तथा मझौला व्यवसाय रजिष्ट्रेसन तथा त्यसको नवीकरण गरेबापतको दस्तूर यसमा पर्दछ।	उद्योग,पर्यटन तथा यातायात मन्त्रालय	१.४३६८५

राजव सङ्केत	राजस्व शीर्षक	व्याख्या	जिम्मेवार निकाय	०८०/८१ मा प्रदेश राजस्वमा योगदान(%)
१४२५५	टेलिभिजन सञ्चालन दस्तुर	टेलिभिजन सञ्चालनका लागि अनुमति पत्र तथा सो को नवीकरण र सो सँग सम्बन्धित अन्य दस्तुरहरू यसमा पर्दछन्।	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	०.००३२१
१४२५६	चालक अनुमति पत्र र सवारी	सवारीचालक अनुमति पत्रको इजाजतपत्र दस्तुर, सवारीको दर्ता किताब दस्तुर (ब्लु बुक), हवाईजहाज चालक अनुमति पत्रको इजाजतपत्र दस्तुर सवारी जाँचपास दस्तुर र सोको नवीकरण दस्तुर यसमा पर्दछ।	उद्योग,पर्यटन तथा यातायात मन्त्रालय	१५.२७९२
१४२६४	वन क्षेत्रको आय	वन तथा वन पैदावार विक्री वापत प्राप्त रोयल्टी बाहेक अन्य वनस्पति तथा वन्यजन्तु सम्बन्धी शुल्क तथा दस्तुर यसमा पर्दछ।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	३.३५८५९
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत	अदालतको निर्णयबाट लिइएका दण्ड, जरिवाना र जफत वापतको रकम यसमा जम्मा गर्नु पर्दछ।	सबै मन्त्रालय	०.००६४६
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	सबै प्रकारको ठेक्काको धरौटी (अर्नेष्ट मनी) जफत, निर्माण र अन्य कामको ठेक्का पट्टामा ठेकेदारहरूलाई गरिएको दण्ड, जरिवाना, ठेकेदारहरूसँग बाँकी रहेको रकमको ब्याज र सम्बन्धित शीर्षकमा लेखिए बाहेक अन्य प्रशासनिक दण्ड जरिवाना र जफतबाट प्राप्त रकम यसमा पर्दछ।	सबै मन्त्रालय	०.३०८९१
११४५६	सवारी साधन कर	प्रदेश सरकार र स्थानीय तह बीच बाँडफाँट भइ सम्बन्धित सञ्चित कोषमा दाखिला हुने सवारी साधन करको रकम यसमा समावेश गरिन्छ।	उद्योग,पर्यटन तथा यातायात मन्त्रालय	३५.१८६५
११३१५	घरजग्गा रजिष्ट्रेशनन दस्तुर	बाँडफाँट भई आउने घरजग्गा रजिष्ट्रेशनन दस्तुर यसमा पर्दछ।	स्थानीय तह	२४.२८३७
११४७१	मनोरञ्जन कर	प्रदेश सरकार र स्थानीय तह बीच बाँडफाँड भई सम्बन्धित सञ्चित कोषमा दाखिला हुने मनोरञ्जन करको रकम यसमा समावेश गरिन्छ ।	स्थानीय तह	०.१०४९२
११४७२	विज्ञापन कर	प्रदेश सरकार र स्थानीय तह बीच बाँडफाँड भई सम्बन्धित सञ्चित कोषमा दाखिला हुने विज्ञापन करको रकम यसमा समावेश गरिन्छ ।	स्थानीय तह	०.०५५४३
१४१५७	दहत्तर बहत्तरको विक्रि आय	बाँडफाँट भई प्राप्त दहत्तर बहत्तर शुल्क यसमा पर्दछ।	स्थानीय तह	६.५९५४४
१४१७६	पर्यटन सेवा शुल्क रोयल्टी	पर्यटन सेवा शुल्क रोयल्टी बापत संकलन भई राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त गरिने रोयल्टी दस्तुर यसमा पर्दछ।	उद्योग,पर्यटन तथा यातायात मन्त्रालय	०
१४३१३	धरौटी सदरस्याहा	विभिन्न निकायमा धरौटी वापत जम्मा भएको रकम धरौटीको प्रयोजन समाप्त भएपछि कानूनले तोकेको अवधीसम्म फिर्ता नलिएमा कानुन बमोजिम सदरस्याहा भएको रकम यसमा जम्मा गर्नु पर्दछ। तर कारवाही स्वरुप जफत वा सदरस्याहा गरिएको वा राजश्व असुली बापत सदरस्याहा गरिएको रकम सम्बन्धित शीर्षकमानै जम्मा गर्नुपर्दछ।	सबै मन्त्रालय	०.२८३०८
१४५११	विमा दावी प्राप्ति	यसमा सरकारी कोषमा जम्मा हुने गरी सरकारले गरेका विभिन्न प्रकारका बीमालेखको फिर्ता भुक्तानी तथा बीमा दाबीवाट प्राप्त हुने रकम समावेश गर्नुपर्दछ।	सबै मन्त्रालय	०.००४९७

राजव सङ्केत	राजस्व शीर्षक	व्याख्या	जिम्मेवार निकाय	०८०/८१ मा प्रदेश राजस्वमा योगदान(%)
१४५२९	अन्य राजस्व	माथिका सम्पूर्ण शीर्षक तथा उप-शीर्षकहरूमा नपरेका अन्य रकमहरू यसमा पर्दछ।	सबै मन्त्रालय	०.०३१९
१५१११	बेरुजु	लेखा परीक्षणबाट कायम भएको बेरुजू (राजस्व बाहेकको) रकम असुल हुँदा प्राप्त रकम यसमा पर्दछ। तर राजस्व बापतको बेरुजू सम्बन्धित राजस्व शीर्षकमा नै जम्मा गर्नु पर्दछ।	सबै मन्त्रालय	१.४२९५५
१५११२	निकासा फिर्ता	गत आ.व.मा निकासा भएको रकम खर्च हुन नसकी फिर्ता भएको रकम यसमा समावेश गरिन्छ । जस्तै पेश्की फिर्ता, नियोगको निकासा फिर्ता, नगदी कोषबाट फिर्ता भएको रकम आदि ।	सबै मन्त्रालय/स्थानीय तह	१.७०२६९
१५११३	अनुदान फिर्ता	गत आ.व.मा निकासा भएको अनुदान खर्च हुन नसकी वा अन्य कारणले फिर्ता भएको रकम यसमा समावेश गरिन्छ ।	सबै मन्त्रालय/स्थानीय तह	३.९६८६

परिच्छेद-४
राजस्व परिचालन र खर्चको प्रवृत्ति

४.१ राष्ट्रिय आर्थिक परिदृष्य:

आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा नेपालको आर्थिक वृद्धिदर २.३ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा ३.५ प्रतिशत रहने अनुमान राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले गरेको छ। आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा राष्ट्रिय वार्षिक कूल गार्हस्थ उत्पादन (उपभोकताको मूल्य) मा करिब ५७ खर्ब ५ अर्ब रहेको छ। कूल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान २४.१ प्रतिशत र गैरकृषि क्षेत्रको योगदान ७५.९ प्रतिशत रहने अनुमान छ।

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा नेपाल सरकारले रु.१०५८ अर्ब ९० करोड राजस्व परिचालन गरेको छ भने रु.१४०८ अर्ब २ करोड खर्च गरेको छ। आ.व २०४६/४७ मा नेपालको कूल गार्हस्थ उत्पादनसंग राजस्व अनुपात ९ प्रतिशत रहेको थियो भने आ.व. २०६४/६५ मा आउँदा यो अनुपात १३.२ प्रतिशत र आ.व. २०७८/७९ मा यो अनुपात २१.४ प्रतिशत पुगेको देखिन्छ। आ.व.२०७९/८० मा यो अनुपात १७.९ प्रतिशतमा झरेको छ भने आ.व.२०८०/८१ मा १८.६ प्रतिशत रहने अनुमान छ।

२०८१असार मसान्तमा तिर्न बाँकी ऋण रु.२४३४.९ अर्ब पुगेको छ जुन कूल गार्हस्थ उत्पादनको ४२.६७ प्रतिशत हो। यसमध्ये आन्तरिक ऋण रु.११८० अर्ब ९० करोड र बाह्य ऋण रु.१२५३ अर्ब १९ करोड पुगेको छ।कूल गार्हस्थ उत्पादनसंग कूल पूँजी निर्माणको अनुपात करिब ३० प्रतिशत रहेको छ। कूल गार्हस्थ बचतको अनुपात १० प्रतिशतभन्दा कम रहेको छ भने कूल राष्ट्रिय बचत भने हालका वर्षमा ३५ प्रतिशतको हाराहारीमा पुगेको छ। यो देशको आन्तरिक उत्पादनभन्दा विदेशबाट प्राप्त हुने विप्रेषण आयका कारण हो। वित्तीय सङ्घीयताको कार्यान्वयनबाट प्रदेश र स्थानीय तहमा थप क्रियाकलाप विस्तार भई आय र रोजगारीमा अनुकुल सुधार हुनुपर्नेमा थप साधनको हस्तान्तरणले पनि अर्थतन्त्रमा अपेक्षा अनुसारको गति लिन सकेको छैन।

४.२ सङ्घीय राजस्व परिचालन:

नेपालको कूल गार्हस्थ उत्पादनसँगको (उत्पादक मूल्यमा) कूल राजस्वको अनुपात आर्थिक वर्ष २०४६/४७ मा ९ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा आउँदा यो अनुपात बढेर २१.६ प्रतिशत पुगेको छ। आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा कमी आई १७.८ प्रतिशतमा झरेको छ।कूल राजस्वको ठूलो हिस्सा कर राजस्वले लिएको पाइन्छ। कूल गार्हस्थ उत्पादनसँग कर राजस्वको अनुपात आर्थिक वर्ष २०४६/४७ मा ७ प्रतिशत मात्र रहेकोमा आर्थिक वर्ष

२०७८/७९ मा आउँदा यो अनुपात बढेर २० प्रतिशत पुगेकोमा आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा १६.१ प्रतिशत कायम भएको छ। नेपाल सरकारको राजस्वमा प्रथम योगदान दिने करमा मूल्य अभिवृद्धि कर, दोस्रो योगदान दिनेमा आयकर, तेस्रोमा भन्सार र चौंथोमा अन्तःशुल्क पर्दछन् ।

मुलुक सङ्घीय संरचनामा गए पश्चात कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा तीन तहले सङ्कलन गरेको कुल राजस्वको अनुपात आर्थिक बर्ष २०७५/७६ मा २४.७५ रहेकोमा आर्थिक बर्ष २०७९/८० मा सोको अनुपात २२.५९ मा झरेको देहायको तालिकाबाट देखिन्छ। आर्थिक बर्ष २०७९/८० मा कुल गार्हस्थ उत्पादनमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले सङ्कलन गर्नेको राजस्वको अनुपात क्रमशः १८.७८, १.७९ र २.०३ रहेको देखिन्छ। साथै सोही बर्षमा तीन तहले सङ्कलन गरेको कुल राजस्व रू.१२ खर्ब १५ अर्बमा, वाँडफाँट अघिको संघको कुल राजस्व रू.१० खर्ब १० अर्व (८३.११ प्रतिशत), सङ्घीय सरकारवाट हस्तान्तरित राजस्व वाहेकको प्रदेशको आन्तरिक राजस्व रू.९६ अर्व १५ करोड (७.९१ प्रतिशत) र सङ्घीय सरकार तथा प्रदेश सरकारवाट हस्तान्तरित भई आएको राजस्व रकम वाहेक आफ्नो आन्तरिक स्रोतवाट स्थानीय तहले प्राप्त गरेको राजस्व रू.१ खर्व ०९ अर्व (८.९८ प्रतिशत) र रु. ५ अर्व ८६ करोड राजस्व वाँडफाँट हुन बाँकी रहेको देखिन्छ।

आ.व	कूल गार्हस्थ उत्पादनसँग राजस्व अनुपात	तीन तहको कूल राजस्व	बाँडफाँट अघिको कूल राजस्व	संघको राजस्व	प्रदेशको राजस्व		स्थानीय तहको राजस्व	
					राजस्व हस्तान्तरण	प्रदेशको राजस्व	राजस्व हस्तान्तरण	स्थानीय तहको राजस्व
२०७५/७६	२४.७५	९५५२०९७	८२९६३३८	७३१३६६१	५३७६२०	१४९६००	५३७६२०	१०१३५९६
२०७६/७७	२३.१२	८९९५४९८	७९३७४६६	७०४७९११	४४५५२१	२५८९९४	४४५५२१	७९७५५१
२०७७/७८	२४.७३	१०७६४५१७	९३५८८७९	८२४९४६४	५५९०४८	२९६९०१	५५९०४८	११०००५६
२०७८/७९	२४.७१	१२१९२९८७	१०६६३४६५	९३८२७८५	६४८२९७	२६८८२०	६४८२९७	१२४४७८७
२०७९/८०	२२.५९	१२१५७१८५	१०१०४३०६	८८७३६२०	५८६०४१	९६१५१९	५८६०४१	१०९१३६०

स्रोत: सम्बन्धित आर्थिक वर्षको आर्थिक सर्वेक्षण, महालेखा नियन्त्रकको कार्यालयबाट प्रकाशित वार्षिक आर्थिक विवरणहरू राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगबाट प्रकाशित वार्षिक प्रतिवेदनहरु।

४.३ प्रादेशिक आर्थिक परिदृष्यः

आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा लुम्बिनी प्रदेशको आर्थिक वृद्धि दर १.९९ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा ४.०५ रहने अनुमान छ। आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा राष्ट्रिय वार्षिक कूल गार्हस्थ उत्पादन (उपभोक्ता मूल्य) मा करिव ५७ खर्ब ५ अर्बमा लुम्बिनी प्रदेशको योगदान १४.३ प्रतिशत रहने अनुमान छ। पछिल्लो ५ वर्षमा राष्ट्रिय राष्ट्रिय कूल गार्हस्थ

उत्पादनमा लुम्बिनी प्रदेशको योगदान करिब स्थिर रहेको छ। लुम्बिनी प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाले औसत आर्थिक वृद्धिदर ३.०२ प्रतिशत मात्र प्राप्त भयो। आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा लुम्बिनी प्रदेशको आर्थिक वृद्धिको स्रोतमा कृषिको योगदान २९.६५ प्रतिशत उत्पादनमूलक उद्योगको ५.५ प्रतिशत, निर्माणको ६.६ प्रतिशत, थोक तथा खुदरा व्यापारको ९.७ प्रतिशत, यातायात तथा भण्डारणको ७.६ प्रतिशत रहेको छ। यसैगरी बैंक तथा बीमा क्षेत्रको ५ प्रतिशत, घरजग्गा कारोवारको ४.४ प्रतिशत, सार्वजनिक प्रशासन, र अनिवार्य सामाजिक सुरक्षाको योगदान ११.३ प्रतिशत र शिक्षाको योगदान १०.५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ। यसरी हेर्दा कूल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको २९.६ प्रतिशत र गैर कृषि क्षेत्रको ७०.४ प्रतिशत योगदान रहेको देखिन्छ।

४.४ लुम्बिनी प्रदेशको अर्थतन्त्रः

लुम्बिनी प्रदेश सरकारको आन्तरिक राजस्व सङ्कलनमा क्रमशः वृद्धि भएता पनि प्रदेश सरकार अझै पनि सङ्घीय अनुदानमा निर्भर रहेको देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्म प्रदेशको कूल आय वृद्धि हुँदा पछिल्लो वर्षहरुमा संघबाट प्राप्त हुने अनुदान कटौतीले कूल आयमा गिरावट आएको छ। प्रादेशिक कूल खर्च प्रवृत्ति समान अनुपातमा एकै प्रकारले रही आएको देखिन्छ। बढ्दो चालु खर्चलाई नियन्त्रण गर्न विगत वर्ष देखिनै कार्यविधि मापदण्ड मार्फत मितव्ययीता कायम गर्ने प्रयास भईरहेको छ। ठुलो आकारको बजेट एवम् निरन्तर चालु खर्चमा वृद्धि भईरहेको कारणले प्रदेशको सञ्चित कोष घटदै गएको छ। अतःआर्थिक स्थायित्वको लागि प्रदेश सरकारले आन्तरिक स्रोत परिचालनलाई सुदृढ बनाउदै सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनमा सुधार गरी विनियोजन बमोजिम वित्तीय समानीकरण अनुदान प्राप्तिका लागि नेपाल सरकारसँग सकारात्मक पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ।

तालिका ४.१ लुम्बिनी प्रदेशको अर्थतन्त्र, राजस्व र खर्चको प्रवृत्ति (रू.करोडमा)

विवरण	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
कूल गार्हस्थ्य उत्पादन	५५१३२	६१६७७	७०६५६	७६४६६	८१४०३
प्रादेशिक खर्च	२५४१	३२१०	३००५	३०२४	२६४४
चालु खर्च	१०६९	१३६०	१२६५	१२५१	१०४२
पुँजीगत खर्च	१४७२	१८५०	१७४१	१७७४	१६०२
प्रादेशिक राजस्व	९८०	१२१२	१४३०	१३२१	१३६८
आन्तरिक राजस्व	२८३	३४६	४३०	४१३	४६३
बाँडफाँटबाट प्राप्त राजस्व	६९७	८६६	१०००	९०९	९०५
संघबाट भएको वित्तीय हस्तान्तरण	१६०७	१५०३	१५७५	१३४५	१०६९
अन्य प्राप्ति	७९२	९६६	५८९	६१०	२८७

विवरण	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
प्रादेशिक आय	३३७९	३६८१	३५९४	३२७६	२७२४
बजेट बचत(+)/न्यून(-)	८३८	४७०	५८९	२५२	८१
प्रादेशिक सञ्चित कोष बचत(+)/न्यून(-)	८३८	४७०	५८९	२५२	८१
राजस्व सन्तुलन बचत(+)/न्यून(-)	-८९	-१४८	१६६	७१	३२६

४.५ राजस्व अनुमान र प्राप्ति:

विगत केही वर्षहरू देखि राजस्व लक्ष्य अनुरुप सङ्कलन हुन नसकेको अवस्था छ। संघबाट प्राप्त हुने अनुदान र राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने रकम समेत निर्धारण भएबमोजिम प्राप्त हुन सकेको छैन। विगत ५ आर्थिक वर्षको राजस्व अनुमान र प्राप्तिको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छः-

तालिका ४.२

लुम्बिनी प्रदेश सरकारको राजस्व अनुमान र प्राप्ति (रू.करोडमा)

आय विवरण	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८	आ.व. २०७८/७९	आ.व. २०७९/८०	आ.व. २०८०/८१
राजस्व अनुमान	३६४२	३६३५	४०९६	४२६४	४०४८
कूल प्राप्ति	३४८०	३९१६	३७९४	३४३३	२८६७
प्रगति %	९५.५५	१०७.७२	९२.६३	८०.५३	७०.८३

आ.व.२०७७/७८ मा तोकिएको लक्ष्य भन्दा (१०७.७२%) बढी राजस्व सङ्कलन भएको तर अन्य वर्षहरूमा लक्ष्य अनुरुप सङ्कलन नभएको देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०७९/८० र २०८०/८१ मा राजस्व सङ्कलन क्रमश: ८०.५३% र ७०.८३% रहेको पाइयो। आ.व. २०७७/७८ बाहेक अन्य वर्षहरूमा प्रदेशको कूल आय घट्दो क्रममा छ, जुन अर्थतन्त्रमा देखिएको शिथिलता, अनुदान र राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने रकममा कमी र प्रदेशको आन्तरिक आयमा सुधार हुन नसक्नुका कारणले हुन गएको देखिन्छ।

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा वित्तीय समानीकरण अनुदानको चौथो किस्ता प्राप्त नहुँदा राजस्व प्राप्ति ७०.८३% मा सीमित हुन पुग्यो। गत आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को सिर्जित दायित्वको भुक्तानी बाँकी रहनुले बजेट प्रणालीमा सुधार र आन्तरिक राजस्व वृद्धिमा सुधार गर्नुपर्ने देखिएको छ।

४.६ प्रादेशिक कूल राजस्व प्राप्ति:

लुम्बिनी प्रदेशको आन्तरिक राजस्व सङ्कलन आ.व. २०७६/७७ मा रू.२.८२ अर्ब रहेकोमा आ.व. २०८०/८१ मा रू. ४.६३ अर्ब पुगेको छ। यसबाट लुम्बिनी प्रदेशको आन्तरिक आय निरन्तर रुपमा वृद्धि भएको छ। आ.व. २०७६/७७ को तुलनामा आ.व. २०८०/८१ मा सङ्कलन भएको राजस्व

६३.७ प्रतिशतले बढी हो। यस वृद्धिले प्रदेशको आन्तरिक स्रोत परिचालनमा सुधार देखिएपनि कूल राजस्वमा आन्तरिक राजस्वको योगदान न्यून रहेको छ।

तालिका ४.३
लुम्बिनी प्रदेश सरकारको आय (रू.करोडमा)

विवरण	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
आन्तरिक राजस्व	२८२.८१	३४६.१०	४३०.४१	४१२.८६	४६३.०४
बाँडफाँट भई संघबाट प्राप्त राजस्व	६९७.१२	८६५.७३	९९९.९०	९०८.५५	९०४.५९
सङ्घीय अनुदान (फिर्ता गरिएको समेत)	१७०७.८९	१७३७.६६	१७७४.५५	१५०१.७२	१२१२.३५
अन्य प्राप्ति	७९१.८६	९६६.३०	५८९.२१	६१०.१६	२८७.२९
प्रादेशिक कूल प्राप्ति	३४७९.६७	३९१५.७९	३७९४.०६	३४३३.३०	२८६७.२७
सङ्घीय अनुदान फिर्ता	१०१.०४	२३५.०७	२००.००	१५६.९९	१४३.०९
प्रादेशिक यथार्थ प्राप्ति	३३७८.६३	३६८०.७३	३५९४.०६	३२७६.३१	२७२४.१८

संघबाट प्राप्त राजस्व बाँडफाँट आ.व. २०७६/७७ मा रू. ६.९७ अर्ब बाट बढेर आ.व. २०७८/७९ मा रू. ९.९९ अर्ब पुगेको थियो। तर, पछिल्ला दुई वर्षमा घटेर आ.व. २०८०/८१ मा रू. ९.०४ अर्बमा सीमित भएको छ। लुम्बिनी प्रदेशलाई प्राप्त भएको सङ्घीय अनुदान आ.व. २०७६/७७ मा रू. १७.०७ अर्ब रहेकोमा आ.व. २०७८/७९ मा रू. १७.७४ अर्ब पुगेको छ। तर, पछिल्ला दुई वर्षमा सङ्घीय अनुदान लगातार घट्दै आ.व. २०८०/८१ मा रू. १२.१२ अर्ब मा सीमित हुन पुगेको छ।

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा अन्य प्राप्ति (अ.ल्या., निकासा फिर्ता, अनुदान फिर्ता र बेरुजु) सबैभन्दा उच्च रू. ९.६६ अर्ब रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा घटेर रू. २.८७ अर्बमा सीमित रह्यो। स्थानीय तहमा प्रदेश अनुदानका आयोजनाहरुको कार्य प्रगतिको आधारमा रकम हस्तान्तरण हुने भएकोले निकासा फिर्ता तथा अनुदान फिर्ता जस्ता राजस्व शिर्षकहरुमा कम आय प्राप्त भएको देखाउँछ।

आन्तरिक राजस्वमा सकारात्मक वृद्धि भएकोले प्रदेशको आर्थिक सक्षमता बढेको संकेत गरेको भएतापनि सङ्घीय अनुदान र अन्य प्राप्तिहरु लगातार घट्दै गएकोले प्रदेश सरकारको बजेट व्यवस्थापनमा चुनौति थपिएको छ। यसले गर्दा आन्तरिक राजस्व स्रोतहरू अझ फराकिलो बनाउनुपर्ने, निजी लगानी तथा वैकल्पिक राजस्व स्रोतहरू पहिचान एवम् विकासमा ध्यान दिनुपर्ने र सङ्घीय अनुदान तथा बाँडफाँटमा स्थिरता ल्याउन नीतिगत व्यवस्था गर्न पहल आवश्यक छ।

४.७ आन्तरिक स्रोत परिचालन

(क) उच्च योगदान दिने आन्तरिक राजस्वका स्रोतहरू:

लुम्बिनी प्रदेशमा सवारी साधन कर, घर-जग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर, चालक अनुमतिपत्र शुल्क, दहत्तर बहत्तर विक्री आय र वन क्षेत्रको आय प्रमुख आन्तरिक स्रोतको रूपमा रहेका छन्। सवारी साधन कर, घर-जग्गा दस्तुर, चालक अनुमतिपत्र र वन क्षेत्रबाट उल्लेखनीय रुपमा राजस्व वृद्धि भएको छ। वन क्षेत्रको आय वृद्धि हुनुले प्रदेश सरकारको नीति तथा वनजन्य स्रोतको उपयोगमा परिवर्तनको संकेत गर्दछ।

तालिका ४.७

(क) लुम्बिनी प्रदेशलाई उच्च योगदान दिने आन्तरिक राजस्वका स्रोतहरू (रू.करोडमा)

क्र.सं.	राजस्व शिर्षक	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	०८०/८१	५ वर्षको वृद्धिदर %
१	सवारी साधन कर	१११	१४५	१५४	१५५	१७५	**५८**
२	घरजग्गा रजिष्ट्रशन दस्तुर	८१	१०७	१४८	१११	१२१	**४९**
३	चालक अनुमति पत्र र सवारी	३७	४९	६५	७०	७६	**१०९**
४	दहत्तर बहत्तरको विक्री आय	१७	१९	२५	२३	३३	**९४**
५	वन क्षेत्रको आय	०.१०	०.०४	१०	१५	१७	**१७४६५**

(ख) मध्यम योगदान दिने आन्तरिक राजस्वका स्रोतहरू:

लुम्बिनी प्रदेशमा यातायात क्षेत्रको आम्दानी स्थिर अनुपातमा बढेको छ। निजी सवारीसाधनको उपभोग वृद्धिदरको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दा विद्युतीय सवारीसाधन (EV) को प्रयोगलाई प्रवर्द्धन गर्दै हरित कर (Green Tax) अवधारणाको माध्यमबाट आन्तरिक राजस्वको स्रोत अभिवृद्धि गर्न सकिन्छ।

तालिका ४.७

(ख) लुम्बिनी प्रदेशलाई मध्यम योगदान दिने आन्तरिक राजस्व स्रोतहरू (रू.करोडमा)

क्र.सं.	राजस्व शिर्षक	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	५ वर्षको वृद्धिदर %
१	यातायात क्षेत्रको आम्दानी	११.१	७.४	७.८	९.६	१६.२	४७
२	व्यावसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	१०.२	८.१	७.४	७.२	७.२	(३०)
३	परीक्षा शुल्क	०.१	१.७	२.९	१२.४	६.१	५,४१८

परीक्षा शुल्क आ.व.२०७९/८० मा अत्यधिक वृद्धि भए पनि आ.व. २०८०/८१ मा घटेको छ। प्रदेश लोकसेवा आयोगको कार्ययोजना अनुसार नियमित रूपमा कार्यसंचालनका लागि आवश्यक ऐन नियमहरु व्यवस्था गर्न सकेमा परीक्षा शुल्कबाट राजस्व वृद्धि हुन सक्ने देखिन्छ। व्यावसाय

रजिष्ट्रेशन दस्तुरबाट आउने राजस्व भने घट्दो क्रममा रहेको छ। व्यवसाय दर्ता तथा नवीकरणलाई सरल, सहज र डिजिटल बनाउँदै व्यवसायीमैत्री बनाउनु पर्ने देखिन्छ।

(ग) न्यून योगदान तर सम्भाव्य स्रोतहरू:

लुम्बिनी प्रदेशमा मनोरञ्जन कर सङ्कलन न्युन भएपनि यसको वृद्धिदर उल्लेख्य रूपमा भएको छ। मल्टिप्लेक्स सिनेमा, गेम जोन, तथा अन्य मनोरञ्जन क्षेत्रहरूमा कर सङ्कलन प्रभावकारी बनाउन सकिने देखिन्छ। डिजिटल तथा सामाजिक सञ्जालमा हुने विज्ञापनहरूलाई समेत करको दायरामा ल्याउने नीति आवश्यक देखिन्छ।

तालिका ४.७

(ग) लुम्बिनी प्रदेशलाई न्यून योगदान दिने तर सम्भाव्य स्रोतहरू (रू.लाखमा):

राजस्व शिर्षक	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	५ वर्षको वृद्धिदर %
मनोरञ्जन कर	२.५०	१.६०	८.७६	४३.१३	५२.३०	१,९९३
विज्ञापन कर	३१.७९	१८.१३	१७.६८	६९.१९	२७.६३	(१३)

४.८ स्थानीय तहगत एवम् जिल्लागत राजस्वको अवस्था

स्थानीय तहबाट प्राप्त दहत्तर बहत्तर शीर्षकको राजस्व आ.व.२०७६/७७ मा रू.१६ करोड ७७ लाख थियो, जुन निरन्तर रूपमा वृद्धि हुँदै आ.व. २०८०/८१ मा रू.३२ करोड ८३ लाख सम्म पुगेको छ। आर्थिक वर्ष २०७६/७७ र २०७७/७८ मा रू. २ लाख मात्र रहेको मनोरञ्जन कर आ.व. २०७८/७९ देखि वृद्धि भएर आ.व. २०८०/८१ मा रू.५२ लाख पुगेको छ। दहत्तर बहत्तर शीर्षकको राजस्वको योगदानको अंश थोरै भएपनि पाँच वर्षको तुलना गर्दा वृद्धिदर सकारात्मक देखिन्छ।

तालिका ४.८

(क) स्थानीय तहबाट सङ्कलन तथा बाँडफाँट भई प्रदेश संचितकोषमा प्राप्त भएको राजस्व (रू.करोड)

राजस्व शिर्षक	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
दहत्तर बहत्तर	१६.७७	१८.३८	२४.८१	२३.१३	३२.८३
मनोरञ्जन कर	०.०२	०.०२	०.०९	०.४३	०.५२
विज्ञापन कर	०.३२	०.१८	०.१८	०.६९	०.२७

आगामी आर्थिक वर्षहरुमा अर्थतन्त्र चलायमान हुदै जाने तथा निर्माण कार्यहरुले गति लिने प्रक्षेपणका आधार लिदा स्थानीय तहबाट सङ्कलन हुने दहत्तर बहत्तर, मनोरञ्जन कर र विज्ञापन कर बापतको राजस्व प्राप्तिमा वृद्धि हुने सम्भावना रहेको देखिन्छ।

तालिका ४.८

(ख) स्थानीय तहबाट प्रदेश संचित कोषमा प्राप्त अन्य आय

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा स्थानीय तहबाट अनुदान फिर्ता रू. ९७ करोड १६ लाख भएकोमा पछिल्लो वर्षहरूमा क्रमशः घट्दै गएको देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा निकासा फिर्ता रू. ६ करोड ३२ लाख र आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा शुन्य रहेको पाईयो ।

अन्य प्राप्ति	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
अनुदान फिर्ता	३०.८१	९७.१६	८५.२६	४७.०७	२०.७६
निकासा फिर्ता		३.२३	६.३२	४.०५	
बेरुजू		१.४७	१.७९	३.३९	०.०२

आ.व २०७८/७९ मा बेरुजू असुली रकम सबै भन्दा बढी रकम रू. ३ करोड ३९ लाख भएको पाईयो ।

आर्थिक वर्ष २०७६/७७ देखि २०७८/७९ सम्म घरजग्गा रजिष्ट्रेसन शुल्क (घरजग्गा कारोबार) बढ्दै गएको र आर्थिक कारोबारमा आएको संकुचनले आ.व. २०७९/८० मा घटेर रू.१ अर्व १० करोड ९१ लाख मात्र राजस्व प्राप्त भएको देखिन्छ।

तालिका ४.८

(ग) भू.सु./मालपोत कार्यालयबाट सङ्कलन तथा बाँडफाँट भई प्रदेश संचितकोषमा प्राप्त भएको राजस्व (रू.करोडमा)

जिल्ला	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
अर्घाखाँची	०.५२	०.६५	१८.३०	१.०४	०.९४
कपिलवस्तु	६.२५	९.६८	४.७२	१३.८१	१३.३९
गुल्मी	०.४६	०.५०	०.८०	०.६१	०.७८
दाङ	१३.६७	२१.७९	२२.९३	१९.०५	२१.०६
नवलपरासी	५.३२	११.४६	९.७५	१३.५१	१०.०२
पाल्पा	१.४३	२.२२	१.९०	१.८३	२.३०
प्युठान	१.११	१.५०	१.५३	०.९१	१.३४
बर्दिया	४.६०	७.३५	९.०६	६.५०	७.९३
बाँके	१३.४५	२३.५८	२८.८७	१९.१६	१८.११
रुकुम	०.११	०.१९	०.१८	०.१२	०.२८
रूपन्देही	३४.४५	२५.७१	४९.४२	३३.८३	४४.३७
रोल्पा	०.००	१.४७	०.७२	०.५३	०.५१
जम्मा	८१.३७	१०६.१२	१४८.२०	११०.९१	१२१.०४

रूपन्देही, बाँके र दाङ जस्ता व्यापारिक हब भएका जिल्लाहरुबाट बढी र उद्योग, व्यापार तथा सहर कम विस्तार भएको पहाडी जिल्लाहरुबाट घरजग्गा रजिष्ट्रेसन शुल्क प्राप्ति कम भएको देखिन्छ।

४.९ राजस्व र खर्चको प्रवृत्तिः

लुम्बिनी प्रदेश सरकारको खर्चको संरचनाः

(क) चालु खर्चः

लुम्बिनी प्रदेश सरकारको कूल खर्च आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा रू.२५ अर्ब ४१ करोड रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा रू.२६ अर्ब ४४ करोड हुन पुगेको छ।उक्त खर्च आर्थिक वर्ष २०७६/७७ को तुलनामा ३.९ प्रतिशतले बढी हो। लुम्बिनी प्रदेश सरकारको विगत ५ वर्षको चालु खर्च, पुँजीगत खर्च र स्थानीय तहमा वित्तीय हस्तान्तरण देहाय बमोजिम रहेको छ।

तालिका ४.६

(क) लुम्बिनी प्रदेश सरकारको खर्चको संरचना (रू.करोडमा)

खर्च शिर्षक	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
चालु खर्च	६४५	८२३	८३७	८३९	७३४
पुँजीगत खर्च	१४७२	१८५०	१७४१	१७७४	१६०२
स्थानीय तह वित्तीय हस्तान्तरण	४२३	५३७	४२८	४१२	३०८
कूल खर्च	२५४१	३२१०	३००५	३०२५	२६४४

लुम्बिनी प्रदेशको स्थानीय तह वित्तीय हस्तान्तरण बाहेकको चालु खर्च आ.व. २०७६/७७ मा रू.६ अर्व ४५ करोड रहेकोमा आ.व. २०७९/८० मा सम्ममा रू.८ अर्व ३९ करोड पुगेको थियो। आ.व. २०८०/८१ मा चालु खर्च घटेर रू.७ अर्व ३४ करोडमा सीमित हुन पुगेको छ। यो खर्च प्रदेश सरकारको दैनिक प्रशासनिक सञ्चालन, पारिश्रमिक, भत्ता, तथा अन्य प्रशासनिक कार्यहरूमा केन्द्रित छ।

सबैभन्दा बढी खर्च भएका १० चालु खर्च शिर्षकहरुः

लुम्बिनी प्रदेश सरकारको पछिल्लो ५ वर्षको स्थानीय तह वित्तीय हस्तान्तरण बाहेक चालु खर्चको विवरण देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।गत आ.व.२०८०/८१ मा सबैभन्दा बढी कर्मचारीको पारिश्रमिकमा रू.१अर्ब ९९ करोड, दोस्रोमा कार्यक्रम रू.१ अर्ब ८३ करोड र तेस्रोमा रहेको करार सेवा शुल्कमा रू. ६५ करोड ९ लाख खर्च भएको छ। प्रदेश लोकसेवा आयोगबाट नियुक्तिका लागि सिफारिस कर्मचारीको तलब/ग्रेड/स्तर वृद्धिका कारण कर्मचारीको पारिश्रमिक शिर्षकमा खर्च निरन्तर वृद्धि भएको छ।

सबैभन्दा बढी खर्च भएका १० चालु खर्च शिर्षकहरु (स्थानीय तह वित्तीय हस्तान्तरण बाहेक रू.करोडमा)

संकेत	खर्च शिर्षक	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
२११११	पारिश्रमिक कर्मचारी	१६९.३	१६८.३	१६९.९	१९२.४	१९९.५
२२५२२	कार्यक्रम खर्च	९०.०	१७०.५	२४७.६	२३२.४	१८३.३
२२४१३	करार सेवा शुल्क	१९.३	३३.९	४२.२	६९.०	६५.९
२५३११	शैक्षिक संस्थाहरूलाई सहायता	३३.०	५१.४	६३.६	५७.४	३८.१
२६४१३	अन्य संस्थालाई अनुदान—स:शर्त चालु अनुदान	५१.२	७८.६	६३.८	३३.९	२९.६
२२५१२	सीप विकास तथा जनचेतना तालिम तथा गोष्ठी सम्बन्धी खर्च	२९.८	२६.६	२४.२	२१.४	१९.१
२११३९	अन्य भत्ता	७.६	८.२	१४.८	११.९	१०.८
२६४१२	सरकारी निकाय, समिति एवम् बोर्डहरूलाई स:सर्त चालु अनुदान	३१.२	३३.७	०.०	१.०	१०.४
२२३११	मसलन्द तथा कार्यालय सामाग्री	९.३	९.३	११.२	१०.४	१०.३
२२२१२	इन्धन (कार्यालय प्रयोजन)	४.८	५.७	७.६	९.३	९.१

कार्यालय सामग्री, विद्युत, पानी, इन्धन, सवारी साधन मर्मत, तथा अन्य दैनिक प्रशासनिक खर्चमा पनि वृद्धिको प्रवृत्ति देखिन्छ। सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूसँग सम्बन्धित सेवा शुल्क तथा अनुदानमा उल्लेखनीय वृद्धि तथा घटबढ देखिन्छ भने गत आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा कार्यक्रम खर्च, शैक्षिक संस्थाहरुलाई सहायत लगायत केही चालु शिर्षकहरुको खर्चमा कमी आएको देखिन्छ।

(ख) पुँजीगत खर्च:

आ.व.२०७६/७७ मा पुँजीगत खर्च रू.१४ अर्व ७२ करोड रहेकोमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. १८ अर्व ५० करोड पुगेको थियो। तर, पछिल्ला वर्षहरूमा घट्दो क्रममा रही आ.व. २०८०/८१ मा रू.१६ अर्व ०२ करोड कायम भएको छ। प्रदेश सरकारले सङ्घीयता कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउन खर्च प्रणालीमा सुधार ल्याई स्थानीय तहलाई सशक्त बनाउन वित्तीय हस्तान्तरण बढाउनु र पूँजीगत खर्चलाई प्राथमिकता दिनु तथा सेवा प्रवाहमा असर नगरी प्रशासनिक खर्च निर्मम रुपमा घटाउने उपाय अपनाउनु आवश्यक देखिन्छ।

सबैभन्दा बढी खर्च भएका १० पुँजीगत खर्च शिर्षकहरु:

लुम्बिनी प्रदेश सरकारको आ.व. २०७६/७७ देखि आ.व. २०८०/८१ सम्मको पुँजीगत खर्चको विश्लेषण गर्दा मुख्य रूपमा सडक तथा पूल निर्माण, खानेपानी तथा पूर्वाधार विकास, गैर-आवासीय भवन निर्माण, वन तथा वातावरण संरक्षण, र ऊर्जा पूर्वाधार जस्ता क्षेत्रमा प्राथमिकता दिइएको देखिन्छ।

सबैभन्दा बढी खर्च भएका १० पुँजीगत खर्च शिर्षकहरु (रू.करोडमा)

संकेत	खर्च शीर्षक	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८	आ.व. २०७८/७९	आ.व. २०७९/८०	आ.व. २०८०/८१
३१११५१	सडक तथा पूल निर्माण	४५२.८	६३९.४	५४६.८	६१३.३	५८२.४
३१११५९	अन्य सार्वजनिक निर्माण	७७.२	१८६.८	१५०.२	२७०.३	२४४.७
३१११५६	खानेपानी संरचना निर्माण	३६३.७	४८०.०	२६५.७	२२२.६	२०२.३
३१११५५	सिंचाई संरचना निर्माण	१७३.०	१३०.५	१८४.३	१८७.४	१४६.२
३११११२	गैर आवासीय भवन निर्माण/खरिद	८२.१	८३.५	१४१.६	१५३.०	१३५.९
३१११७१	पुँजीगत सुधार खर्च सार्वजनिक निर्माण	७६.४	८०.७	१६२.०	१२७.५	११२.५
३१११५४	तटबन्ध तथा बाँध निर्माण	९९.१	४९.१	६४.८	७५.४	८३.२
३१११५७	वन तथा वातावरण संरक्षण	५०.७	७२.४	६७.९	७१.२	४६.५
३१११२२	मेशिनरी तथा औजार	२८.०	५२.८	८६.२	१५.७	२३.५
३१११६१	निर्मित भवनको संरचनात्मक सुधार खर्च	२.४	१२.२	११.३	१५.६	८.५

प्रदेश सरकारले सडक तथा पुल निर्माणलाई निरन्तर प्राथमिकता दिइएको देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा वित्तीय समानीकरण अनुदान रोक्का भएको कारण खर्च कम भएको देखिन्छ। खानेपानी तथा सरसफाई पूर्वाधारमा बजेट घटेको देखिन्छ, जसले जनसामान्यको जीवनस्तरमा असर पार्न सक्छ। वन तथा वातावरण संरक्षण खर्च घट्दा दीर्घकालीन दीगोपन चुनौतीपूर्ण बन्न सक्छ। ऊर्जा पूर्वाधारमा लगानी कम भए पनि पछिल्लो वर्ष केही वृद्धि भएको देखिन्छ।

(ग) लुम्बिनी प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई हस्तान्तरण गरेको अनुदानः

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा लुम्बिनी प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई हस्तान्तरण गरेको रकम रू. ५ अर्ब ३७ करोड रहेकोमा त्यसपछि निरन्तर घट्दै गएको छ। आ.व. २०७८/७९ मा रू. ४ अर्ब २८ करोड, आ.व. २०७९/८० मा रू. ४ करोड १२ लाख र आ.व. २०८०/८१ मा झरेर रू. ३ अर्ब ८ करोडमा सीमित हुन पुगेको छ। ५ वर्षको अवधिमा स्थानीय तहलाई हस्तान्तरण गरिएको रकम ४२.७ प्रतिशतले घटेको छ।

लुम्बिनी प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई हस्तान्तरण गरेको अनुदान (रू.करोडमा)

अनुदान	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
समानिकरण	५०.०	६०.०	७०.०	८५.०	७५.०
सशर्त	१३४.३	१९८.८	११३.९	१०२.८	१२१.८
समपुरक	१४२.५	१७४.१	१५७.९	१३५.६	९५.७
विशेष	९६.४	१०४.४	८५.९	८९.०	१५.५
जम्मा अनुदान	४२३.२	५३७.२	४२७.६	४१२.४	३०८.०

प्रदेश सरकारले भौतिक पूर्वाधारको क्षेत्रमा विशेष गरी समपुरक अनुदानमा जोड दिएको देखाएको छ भने पछिल्लो वर्षमा सामाजिक विकासको क्षेत्रमा विशेष अनुदानको रकमलाई घटाएको देखिन्छ।

अर्थतन्त्रमा आएको शिथिलता एवम् सङ्घीय सरकारबाट प्रदेश सरकारलाई हस्तान्तरण हुने वित्तीय समानीकरण अनुदान घटेपछि प्रदेश सरकारले स्थानीय तहहरूमा हस्तान्तरण गरेको अनुदान रकम घटेको हो, जसले स्थानीय तहलाई आन्तरिक स्रोत (कर, सेवा शुल्क) वृद्धि गर्नुपर्ने दवाब सिर्जना हुन गएको छ।

लुम्बिनी प्रदेशको पछिल्लो तीन आ.व.मा महिना अनुसार खर्चको प्रवृत्ति:

लुम्बिनी प्रदेश सरकारको महिना अनुसारको खर्चको प्रवृत्ति तीन आर्थिक वर्ष (२०७८/७९, २०७९/८०, २०८०/८१) मा विभिन्न महिनाहरूमा असमान रूपमा भएको देखिन्छ। शुरुका महिनाहरूमा खर्च न्यून रहने तर आर्थिक वर्षको अन्त्यतिर (जेष्ठ-असार) अत्यधिक वृद्धि हुने प्रवृत्ति रहेको छ।

लुम्बिनी प्रदेशको पछिल्लो तीन आ.व.मा महिना अनुसार खर्चको अंश प्रतिशतमा

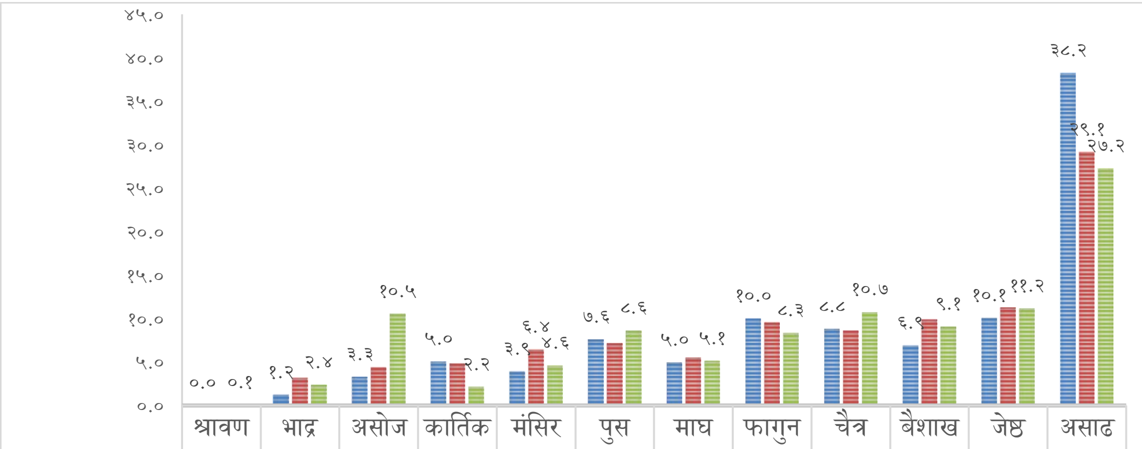

	श्रावण	भाद्र	असोज	कार्तिक	मंसिर	पुस	माघ	फागुन	चैत्र	बैशाख	जेष्ठ	असाढ
२०७८/७९	०.०	१.२	३.३	५.०	३.९	७.६	५.०	१०.०	८.८	६.९	१०.१	३८.२
२०७९/८०	०.०	३.२	४.४	४.८	६.४	७.१	५.५	९.६	८.६	९.९	११.३	२९.१
२०८०/८१	०.१	२.४	१०.५	२.२	४.६	८.६	५.१	८.३	१०.७	९.१	११.२	२७.२

आर्थिक वर्षको अन्तमा जेठ-असार महिनामा करिब ४० प्रतिशत खर्च भएको देखिन्छ, जसले आर्थिक अनुशासन, र आयोजनाको गुणस्तरमा प्रश्न उठ्नुका साथै खर्च व्यवस्थापनमा समेत समस्या देखिएको छ।साथै, योजना कार्यान्वयनमा ढिलाइ तथा बजेट सक्ने दवाबले गुणस्तरीय खर्चमा सम्झौता हुने गरेको महालेखा परीक्षकको वार्षिक प्रतिवेदनले औंल्याएका छन्। यदि राजस्व परिचालन वर्षभर समान रूपमा नहुने हो भने, प्रदेश सरकारले आर्थिक वर्षको अन्त्यमा खर्च व्यवस्थापन गर्न चुनौतीको सामना गर्नुपर्ने हुन्छ।

परिच्छेद-५

सम्भाव्य राजस्वका क्षेत्र

नेपालको संविधानको अनुसूची ६, ७ र ९ मा रहेका व्यवस्थाहरुले प्रदेश सरकारको राजस्व स्रोतको संवैधानिक आधार प्रदान गरेको छ। संविधानको अनुसूचीमा रहेका सम्भाव्य स्रोत नेपालको संविधानको धारा २०३ मा रहेको व्यवस्था अनुसार प्रदेश कानून बनाएर मात्र राजस्व उठाउन सकिन्छ।

संवैधानिक रूपमा प्रदेश-अधिकार क्षेत्रभित्र परेको राजस्वका स्रोतबाट धारा २०३ बमोजिम बन्ने राजस्व कानून सालबसाली आर्थिक ऐनका भरमा हुँदैन। कतिपय राजस्वका विषयगत कानून हुनु अनिवार्य हुन्छ। करारोपण गर्दा कानूनी रूपमा कराधार निर्धारण गरी गणना गर्नुपर्ने शीर्षकमा बेग्लै कानून आवश्यक पर्दछ। नियमित दस्तुर र सेवा शुल्कहरु भने आर्थिक ऐनमा सोझै व्यवस्था गर्दा पनि कर व्यवस्थापन गर्न सकिन्छ। दण्ड जरिवानाका लागि जुन कुरामा दण्ड जरिवाना लाग्ने हो त्यस विषयको विशेष कानूनमा व्यवस्था हुनु पर्दछ। त्यस्ता कानूनमा जरिवाना वा दण्डको रकम तोक्ने बेग्लै व्यवस्था नभएमा त्यस्तो कर आर्थिक ऐनमा समावेश गर्न सकिन्छ।

राजस्व सम्भाव्यताका क्षेत्र

(क) घरजग्गा रजिष्ट्रेशन

प्रदेश आर्थिक ऐन बनाउँदा घरजग्गा रजिष्ट्रेशन अन्तर्गत हालको स्रोतमा निम्न विषयक्षेत्रहरु थप गर्न सकिन्छः

- ❖ स्वामित्व परिवर्तनमा राजिनामा, पारपाचुके, सट्टापट्टा, हक छाडी, सगोलनामा, चाक्लाबन्दी, जग्गा एकीकरण, अंशवण्डा, अपुताली, गुठी स्थापना, मूलभूत रूपमा घरजग्गा सम्पति भएको कम्पनीको शेयर हस्तान्तरण, वा सो सरहका कार्य।
- ❖ "मूलभूत रूपमा घरजग्गा सम्पति भएको कम्पनीको शेयर हस्तान्तरण" भन्नाले कूल सम्पतिको बजार मूल्यको पचास प्रतिशतभन्दा बढी मूल्य घर वा जग्गा वा घरजग्गा रहेका कम्पनीको भुक्तानी भएका साधारण शेयरको पचास प्रतिशत भन्दा बढी शेयरको हस्तान्तरणका विषय।
- ❖ जग्गाको न्यूनतम मूल्याङ्कन समितिमा घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्कको राजस्व प्राप्त गर्ने प्रदेश र स्थानीय तहको सहभागिता छैन भने उक्त न्यूनतम मूल्याङ्कन र वास्तविक कारोबार मूल्यमा अधिकांश स्थानमा अन्तर रहेको पाइन्छ।

(ख) सवारी साधन कर:

यातायात सम्बन्धी विषयगत कानूनमा व्यवस्था गरे अनुसार यातायात सम्बन्धी राजस्व सम्भाव्य क्षेत्र निम्न छन् :

- ❖ स्थलगत- नगर र उपनगर क्षेत्रमा सञ्चालन हुने यात्रुवाहक स्थल यातायात, अन्य यात्रुवाहक स्थल यातायात, सडकमार्गबाट मालसामान ढुवानी; गोदामघर तथा भण्डारण स्थल यातायातका लागि भइपरि आउने सेवाहरू; कार्गो सञ्चालन, अन्य ढुवानी सेवाका सहयोगी क्रियाकलापहरू; हुलाक सेवासम्बन्धी क्रियाकलापहरू; कुरियर सेवा सम्बन्धी क्रियाकलापहरू।

(ग) मनोरञ्जन कर:

विषयगत कानून बनाउनु पर्ने विषयमा त्यस्तो विषयगत कानून नबनाई वार्षिक रुपमा आर्थिक ऐनबाट कर लगाउँदा कराधार कमजोर रहन्छ। मनोरञ्जन यस्तै विषयगत क्षेत्र हो। मनोरञ्जन प्रदेश र स्थानीय सरकारको क्षेत्राधिकारमा रहेकाले प्रदेश कानून बमोजिम स्थानीय कानून बनाउनु पर्ने हुन्छ। मनोरञ्जनमा प्रदेश राजस्वको सम्भाव्यता भएका क्षेत्र निम्न छन्-

- ❖ **ध्वनी-दृष्यजन्य मनोरञ्जन:** चलचित्र, भिडियो र टेलिभिजन कार्यक्रम उत्पादन गर्ने क्रियाकलापहरूः चलचित्र, भिडियो र टेलिभिजन कार्यक्रम उत्पादन पछिका क्रियाकलापहरू, चलचित्र, भिडियो र टेलिभिजन कार्यक्रमको वितरण क्रियाकलापहरू, चलचित्र प्रदर्शन क्रियाकलापहरू, ध्वनि रेकर्डिङ तथा सङ्गीत प्रकाशन गर्ने क्रियाकलापहरू।
- ❖ कलाजन्य मनोरञ्जन: प्रदेश सरकार मातहतका निकायबाट सञ्चालित सृजनात्मक कलाहरू तथा मनोरञ्जन क्रियाकलापहरू, मनोरञ्जन तथा विषयगत उद्यानहरूका क्रियाकलापहरू; अन्यत्र कतै वर्गीकरण नगरिएका अन्य मनोरञ्जन र मनोविनोदका क्रियाकलापहरू; मनोरञ्जन पार्कहरू, समुद्री किनारामा हुने क्रियाकलापका साथै सुविधाहरू जस्तैः स्नानघर, लकर तथा कुसाहरू आदि भाडामा लगाउने क्रियाकलाप; मनोविनोद मनोरञ्जनका यातायातका साधनहरूको सञ्चालन जस्तैः मेरिना, डुङ्गा, ऱ्याफ्टिङ आदि; फुर्सद र आनन्दका क्षणमा एकीकृत मनोरञ्जनका सुविधाहरूका साधनहरूको भाडामा दिने कार्यहरू; मनोविनोद प्रकृतिका मेलाहरू तथा प्रदर्शनीहरूको सञ्चालन, डिस्को, पुल हाउस तथा नृत्यशाला, दोहरी, रोदीघरको सञ्चालन; अन्यत्र कतै वर्गीकृत नभएका अन्य रमाइला वा आनन्ददायक तथा मनोरञ्जनका क्रियालापहरू; आयोजक वा उद्यमीद्वारा आयोजित कलाहरू वा खेलकूदहरूका कार्यक्रमहरू बाहेकका सुविधाहरू सहित वा रहित प्रत्यक्ष रूपमा प्रस्तुति गर्ने क्रियाकलापहरू।
- ❖ स्थानीय तह तथा स्थानीय तहसँग अनुमति लिई सञ्चालन भएका पार्क, उद्यान लगायतमा प्रवेश शुल्क वा यस्तै प्रकृतिका अन्य शुल्कहरु।

(घ) विज्ञापन करः

विज्ञापन करमा मौजुदा व्यवस्थाका अतिरिक्त प्रदेश राजस्वको सम्भाव्यता भएका क्षेत्र निम्न छन्ः-

- **लेख्य विज्ञापन:** पत्रिका विज्ञापन; म्यागाजीन विज्ञापन; पोस्टर विज्ञापन; बिलबोर्ड विज्ञापन; सवारी साधन विज्ञापन; बाह्य विज्ञापनः होर्डिङ्ग बोर्ड, साइनबोर्ड, वा त्यस्तै बाह्य लेखनहरु।
- **डिजिटल विज्ञापन:** डिस्प्ले विज्ञापन; मोबाइल विज्ञापन; वेभपेज विज्ञापन; किवर्ड विज्ञापन; पेसर्च विज्ञापन; पोडकास्ट विज्ञापन; सामाजिक सञ्जाल विज्ञापन ।
- **श्रव्य दृष्य विज्ञापन:** टेलिभिजन विज्ञापन; रेडियो विज्ञापन; भिडियो विज्ञापन; स्पोन्सर विज्ञापन; सिनेमाहल विज्ञापन।

(ङ) पर्यटन शुल्कः

पर्यटन शुल्कमा मौजुदा व्यवस्थाका अतिरिक्त प्रदेश राजस्वको सम्भाव्यता भएका क्षेत्र निम्न छन्ः

- **घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयमा दर्ता भई सञ्चालन हुने:** होटल; रिसोर्ट होटल, मोटल, मोटर होटल, पाहुनाघर, होम स्टे लगायत अन्य पर्यटकीय परिचालक।
- **पर्यटन डिभिजन कार्यालयमा दर्ता भई सञ्चालन हुने:**, ट्राभल एजेन्सी, टुर अप्रेटर आदि ।
- **धार्मिक पर्यटन:** गुफा, पूरातात्विक ऐतिहासिक स्थल, दर्शनीय स्थल, मठ मन्दिर, गुम्बा, मस्जिद आदि।
- **मनोरञ्जनात्मक पर्यटन:** शिविर स्थल, मनोरञ्जनका साधनयुक्त उद्यान र टेलर पार्क; वनस्पति, वन्यजन्तु उद्यानहरू तथा प्रकृति संरक्षणका क्रियाकलापहरू, केबुलकारको निर्माण गरी सञ्चालन गर्ने उद्योग।

परिच्छेद-६

सुझाव तथा सुधार कार्ययोजना

पृष्ठभूमि

नेपालको संवैधानिक व्यवस्था अनुरुप तीन तहका सरकारबीच सहकार्य, समन्वय र सहअस्तिवको सिद्धान्तका आधारमा एकल तथा साझा अधिकारका कर/गैरकर सङ्कलन र बाँडफाँट हुने व्यवस्था छ। कार्यविस्तृतीकरण प्रतिवेदन र संविधानको अनुसूचीमा व्यवस्था भएबमोजिम प्रदेश सरकारको अधिकारक्षेत्रका विषयमा राजस्व अधिकारको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक ऐन, नियम, मापदण्ड र कार्यविधि निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ।प्रदेश सरकारले कानूनी, संस्थागत तथा संरचनागत व्यवस्थालाई सुदृढीकरण गर्दै कर तथा गैरकरका सम्भाव्य क्षेत्रको अध्ययन, पहिचान,दायराको खोजी, विस्तार, गरी आन्तरिक आयको अभिवृद्धि र समग्र प्रदेशको खर्च प्रणालीमा समयानुकूल सुधार गर्न आवश्यक छ।

६.१ सुझाव

(क) खर्च प्रणालीमा सुधार

सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण पक्षको रुपमा रहेको सार्वजनिक खर्च प्रणालीमा प्रभावकारीता कायम गर्न विनियोजन कुशलता र कार्यान्वयन दक्षता अभिवृद्धि गर्नुपर्ने आवश्यकता छ। वितरणमुखी, अनुत्पादक र पहुँचका आधारमा बजेट विनियोजन हुँदा उत्पादनशील क्षेत्रमा प्रदेशको लगानी एकीकृत ढाँचामा प्रवाह हुन सकेको देखिँदैन। रुपान्तरणकारी र बहुप्रतिफलयुक्त आयोजनामा बजेट विनियोजन नहुने तथा निर्माणाधीन आयोजना/कार्यक्रम सम्पन्न गर्नमा भन्दा आवश्यक तयारी विना नै नयाँ आयोजनामा बजेट विनियोजन गर्ने प्रवृत्ति विकास भएको छ। स्रोतको आँकलन नगरी दिइने बहुवर्षीय ठेक्का र स्रोत सुनिश्चिता प्रकृयाले सार्वजनिक खर्चको दायित्व थपिँदै गएको छ। यस्तो अवस्थामा सार्वजनिक स्रोतको विनियोजन र खर्चको संरचनामा परिवर्तन गरी खर्च प्रणालीमा सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ। यसर्थ, प्रदेशको बजेट प्रणालीमा देहाय बमोजिम सुझाव सिफारिस गरिएको छ:

१. **बजेटको विश्वसनीयतामा वृद्धि गर्न उपयुक्त आकारको बजेट निर्माण गर्ने:** स्रोत अनुमानलाई भरपर्दो र विश्वसनीय बनाउने। विगतको खर्च प्रणाली र राजस्व सुधारका क्षेत्रको आधारमा उपयुक्त सीमा तय गर्नु पर्ने। बजेट तर्जुमाका चरणमा शीर्षकगत रूपमा स्रोतको आँकलन, निकायगत रूपमा खर्चको प्रकृति विश्लेषण, आवश्यक पूर्वाधार तयारी, सम्भाव्यता अध्ययन, जग्गा प्राप्ति, साइट क्लियरेन्स, नक्साङ्कन लगायतका विषयहरु यकिन गरी आयोजनामा बजेट विनियोजन गर्ने प्रणाली विकास गर्ने।

२. **Zero Based Budgeting:** हालको बजेट प्रणाली मूलतः गत वर्षको विनियोजनमा आधारित रही सामान्य वृद्धि (Incremental) गर्ने प्रवृत्तिको छ। बजेट विनियोजन गर्दा Zero Based Budgeting गर्नुपर्ने आवश्यकता छ।

३. **आयोजना/कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण गर्ने:** आवश्यकता र औचित्यताको समेत पुष्ट्याँइ गर्दै उपलब्ध सीमित स्रोत साधनको अधिकतम उपयोगिता मार्फत उच्चतम प्रतिफल दिने र प्रदेश आयोजना बैंक प्रणालीमा समावेश भएका आयोजनाहरुलाई मात्र छनौट हुने प्रणाली विकास गर्ने।

४. **पूर्वतयारी भएका आयोजना/कार्यक्रममा मात्र विनियोजन गर्ने:** आयोजना छनौट गर्दा पूर्व तयारीका कार्य सम्पन्न भएका र साइट क्लियरेन्स भएका आयोजनामा मात्र बजेट विनियोजन गर्ने।

५. **सरकारी सम्पत्तिको लेखाङ्कन, संरक्षण र उपयोग:** लुम्बिनी प्रदेश सरकार अन्तर्गतको सम्पत्तिमा सवारी साधन, जग्गा र भवनको मूल्याङ्कन अभिलेखिकरण हुने प्रणाली विकास गर्ने।

६. **आवश्यकता र औचित्यताको पर्याप्त विश्लेषण गरेर मात्र नयाँ प्रशासनिक संरचना र दरबन्दी सिर्जना गर्ने :** गठन आदेश अनुसार परिषद, समिति, केन्द्र र कार्यालय स्थापना गर्ने प्रवृत्तिको अन्त्य गरिनुपर्ने। प्रदेश सरकारले अनावश्यक रूपमा कार्यालय स्थापना गर्ने प्रवृत्तिलाई नियन्त्रण गर्दै जाने एवम् आवश्यकता, उपयोगिता र लाभ लागत विश्लेषणका आधारमा मात्र संगठन स्थापना गर्ने। राजस्व वृद्धिका दृष्टिकोणले उपयुक्त कार्यालय (जस्तै: कुखुरा विकास फर्म), गरिबी न्यूनीकरणमा टेवा पुऱ्याउने र स्वरोजगार सिर्जना गर्न घरेलु तथा साना उद्यम विकास परियोजना स्थापना र सञ्चालन गर्ने।

७. **अनुदान वितरण प्रणालीमा पुनरावलोकन:** अनुदान नीति/कार्यविधि निर्माण गरी आवश्यकता र प्रतिफलको आधारमा मात्र विभिन्न निकाय/संघ/संस्थालाई अनुदान वितरण गर्ने प्रणाली स्थापना गर्ने।

   - ❖ साना/टुक्रे आयोजना छनोट गर्ने कार्यलाई नियन्त्रण गर्ने। स्थानीय तहको क्षेत्राधिकार भित्रका निश्चित रकमभन्दा साना आयोजना छनोट नगर्ने नीति लिनुपर्ने।

८. **संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच आयोजना छनौट र बजेट बाँडफाँटमा देखिएको दोहोरोपना हटाउने।**

९. **दीर्घकालीन दायित्वको विषय एकिन गर्ने:** विभिन्न ऐन, नियम, नीति,कार्यविधि, मापदण्ड तर्जुमा एवम् सिफारिस गर्दा तत्कालीन एवम् दीर्घकालीन दायित्व व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिने ।

१०. **शिरोभार खर्चको मापदण्ड:** सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापन निर्देशिकालाई (कार्यालय सञ्चालन खर्च, विजुली, इन्धन, मर्मत सम्भार, तालिम, गोष्ठी आदि) अद्यावद्यिक गरी कार्यान्वयन गर्ने एवम् स्वीकृत दरबन्दीमा मात्र करारमा कर्मचारी नियुक्त गर्ने।

११. **अधुरा आयोजना/कार्यक्रम:** नयाँ आयोजनामा बजेट विनियोजन गर्नु भन्दा बाँकी रहेका अधुरा आयोजना समयमा सम्पन्न गर्न विशेष ध्यान दिनुपर्ने। सिर्जना भइसकेको प्रदेश सरकारको दायित्व अद्यावधिक गरी वार्षिक रुपमा सार्वजनिक गर्ने।

१२. **स्रोत सुनिश्चितता र बहुवर्षीय ठेक्का:** बहुवर्षीय ठेक्का सहमती सम्बन्धी मापदण्ड र बहुवर्षीय आयोजना स्वीकृती तथा ठेक्का सम्बन्धी मापदण्डलाई अक्षरशः पालना गर्ने। अद्यावधिक मध्यमकालीन खर्च संरचनाले तोकेको प्रदेश सरकारको खुद राजस्व आम्दानीको अनुपातमा मात्र बहुवर्षीय स्रोत सुनिश्चितता दिने गरी मापदण्ड तयार गर्ने।

१३. **सवारी साधन, फर्निचर एवम् मेसीनरी औजारको प्रतिस्थापन योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने।**

- लाइन आइटमको खर्चमा हुने प्रकृतिको विश्लेषण, बजेटको स्रोत सुनिश्चितता, स्रोतमा दोहोरोपना भए/ नभएको विषयमा, समष्टिगत आर्थिक अवस्था, LMBIS मार्फत उपलब्धि विश्लेषण, आर्थिक अनुशासन एवम् बजेट सिद्धान्त र नीतिको विश्लेषण जस्ता उपकरणको प्रयोग गर्दै प्रचलित ऐन र नियम परिधिमा रही खर्च व्यवस्थापन गर्ने,

(ख) अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन संशोधनका लागि पैरवी गर्ने:

१. वित्तीय समानीकरण अनुदान बाँडफाँट गर्दा गत आर्थिक वर्षको राजस्वको निश्चित प्रतिशत वा नेपाल सरकारको अनुमानित बजेटको निश्चित प्रतिशत वा प्रदेशको कूल गार्हस्थ उत्पादनको आधारमा हस्तान्तरण गर्ने नीति अवलम्बन हुनुपर्ने, यसको लागि कानून संशोधन गर्न पहल गर्नुपर्ने ।

२. अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ बमोजिम नेपाल सरकार, प्रदेश र स्थानीय तह बीच मूल्य अभिवृद्धि कर एवम् अन्त:शुल्क रकम बाँडफाँट अनुपात क्रमश् ७० प्रतिशत नेपाल सरकार, १५ प्रतिशत प्रदेश सरकार र १५ प्रतिशत स्थानीय तहमा बाँडफाँट हुने व्यवस्थालाई खर्चको आवश्यकता र राजस्वको क्षमताको आधारमा पुनरावलोकन गरी प्रदेश सरकारको हकमा १५ प्रतिशतबाट २५ प्रतिशत कायम गर्न पहल गर्नुपर्ने,

३. प्रदेश कानून बमोजिम अन्तशुल्क सङ्कलन गर्न सक्ने गरी सङ्घीय कानून संशोधन गर्नुपर्ने,
४. प्राकृतिक स्रोतको बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको हकमा स्पष्ट कानूनी व्यवस्था गर्नुपर्ने, नेपालको संविधानले दिएको दायरा भित्र रही नयाँ क्षेत्राधिकार विषय पहिचानमा जोड दिनुपर्ने।
५. रेडियो फ्रिक्वेन्सीको दस्तुर प्रदेश सरकारको दायरामा ल्याउने ।
६. तहगत सरकार बीच एकल तथा साझा अधिकारका राजस्व सङ्कलन गर्ने विषयमा नेपाल सरकारले एकीकृत कानून तर्जुमा गर्ने एवम् लुम्बिनी प्रदेश सरकारको कर/गैरकर राजस्व सम्बन्धि ऐन २०७५ मा समानुकूल संशोधन गर्ने।
७. नेपाल सरकारबाट जारी भएको आन्तरिक ऋण व्यवस्थापन ऐन, २०७९ अनुरुप प्रदेश सरकारबाट आन्तरिक ऋण उठाउने अधिकारको उपयोग गर्न आवश्यक संरचना निर्माणको लागि नेपाल सरकारलाई अनुरोध गर्नुपर्ने । सोही अनुसार प्रदेश सरकारले आवश्यक कानूनी र संरचनागत पूर्वाधार तयार गर्नुपर्ने ।

(ग) राजस्व प्रणालीमा सुधारः

१. घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्कः

- ❖ घरजग्गा रजिष्ट्रेशन कार्य प्रदेश सरकारको क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने भएकोले उक्त कार्य गर्ने निकाय/संरचना प्रदेश मातहत ल्याउन पहल गर्नुपर्ने। मालपोत कार्यालयबाट पारित हुने लिखतमा लिइने रजिष्ट्रेशन लगायतको शुल्क निर्धारण गर्न मालपोत ऐन बमोजिम प्रमुख जिल्ला अधिकारीको संयोजकत्वमा हुने न्युनतम मूल्याङ्कन समितिमा कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय/जिल्लास्थित प्रदेश कार्यालय/निकायको अनिवार्य प्रतिनिधित्व हुने व्यवस्था गर्ने,
- ❖ प्रदेशस्थित स्थानीय तह, सरोकारवाला पक्षसँग पर्याप्त छलफल, अन्तर्क्रिया, गोष्ठी कार्यक्रम गरी सालबसाली रूपमा जेष्ठ मसान्तसम्म आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयको आर्थिक विश्लेषण महाशाखा प्रमुखको संयोजकत्वको समितिबाट घर जग्गाको न्युनतम मुल्याङ्कन आधार पुस्तिका (Reference Price) तयार गर्ने,
- ❖ पहुँच र कित्ता नम्बर अनुसारको मुल्याङ्कन गर्न प्रदेश सरकारबाट आवश्यक सूचना प्रविधिमैंत्री प्रणाली विकास गर्ने। खण्डीकृत तथ्याङ्कलाई अभिलेखिकीकरण गर्ने,
- ❖ विभिन्न प्रयोजनमा पेश गरिने न्युनतम मुल्याङ्कन जस्तैः सम्पत्ति कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन, बैङ्क तथा वित्तीय संस्थामा धितो राख्ने, वैदेशिक अध्ययन तथा भ्रमणको लागि गरिने मूल्यांकनमा फरक फरक हुने देखिएकोले सोको न्यूनीकरण गर्न एकीकृत सूचना प्रणालीको विकास गर्ने।

- घर जग्गाको न्युनतम मूल्याङ्कन सम्बन्धमा मापदण्ड निर्धारण गर्दा भौगोलिक क्षेत्र, बजार मूल्य लगायतका विषयका सम्बन्धमा आधार तय गर्न एवम् आवश्यक विषयमा अनुगमन गर्न आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयको आर्थिक विश्लेषण महाशाखा प्रमुखको संयोजकत्वमा अनुगमन समिति गठन गर्ने। विकट, ग्रामीण र स्थानीय तहको सदरमुकाम रहेका क्षेत्रको मुल्याङ्कन गर्दा वस्तुनिष्ठ आधारमा गरिनुपर्ने।
- मालपोत कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारीहरुको क्षमता विकास एवम् अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- घर जग्गा लगायतको रजिष्ट्रेशन शुल्कका सम्बन्धमा जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- घर जग्गा लगायतको रजिष्ट्रेशन शुल्क सङ्कलन गर्न आवश्यक श्रोत साधन, प्रविधि, जनशक्ति, कार्यालय व्यवस्थापनका विषय स्थानीय तहमा संस्थागत गराउने पक्षमा प्रदेश सरकारको वार्षिक कार्यक्रम/योजनाबाट सम्बोधन गर्ने र विषयगत मन्त्रालयबाट मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन कार्ययोजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने।

२. सवारी साधन कर

यातायात सेवा सञ्चालन गर्ने व्यवसायको हकमा पञ्जिकरण/नवीकरण दस्तुर सङ्कलन गर्न पूँजीको आधारमा देहाय वमोजिम वर्गीकरण गर्ने गरी कानूनी व्यवस्था मिलाउने:

हाल रहेको	पञ्जीकरण/ नवीकरण दस्तुर (हाल)	हुनुपर्ने	पञ्जीकरण / नवीकरण दस्तुर (हुनुपर्ने)
रू.१५ लाख सम्म	रु. १५००	रू. ५ लाख देखि रू.२० लाख सम्म	रू.२०००
रू. १५ लाख देखि रू.५० लाख सम्म	रू. ३५००	रू. २० लाख देखि रू.५० लाख सम्म	रू.४०००
रू. ५० लाख भन्दा माथि सबै	रू. ५०००	रू. ५० लाख भन्दा माथि सबै	रू.६०००

- आर्थिक ऐनले सालबसाली रूपमा प्रचलित कानूनको उल्लंघन गर्ने सवारी साधन र चालकबाट असूल उपर गरिएको दण्ड जरिवाना बापतको रकम नियमित रूपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा दाखिला हुनुपर्ने व्यवस्था गरेको तर हालसम्म सवारी जरिवाना बापत उठ्ने रकम प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा भएको नदेखिएकोले नेपाल सरकारसँग समन्वय गरी दाखिला हुने व्यवस्था मिलाउनुपर्ने।

- प्रदेश सडक सवारी यातायात तथा परिवहन ऐन,२०७६ को दफा ९१ र ९२ मा यातायात निरीक्षकबाट अनुगमन गर्ने व्यवस्था रहेको तर प्रभावकारी कार्यान्वयन नभइरहेको परिप्रेक्ष्यमा प्रदेशस्थित आवश्यक स्थानमा चेकजाँच तथा अनुगमन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन मन्त्रालय/निकाय/बाट आवश्यक अनुगमन संयन्त्र गठन गरी कानून बमोजिमको दण्ड/ जरिवाना बापतको रकम प्रदेश बिभाज्य कोषमा दाखिला गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने,
- प्रदेश सडक सवारी तथा परिवहन ऐन, २०७६ मा भएका कानूनी व्यवस्थाको पूर्ण कार्यान्वयनका लागि सडक सवारी तथा यातायात सेवा नियमावली यथाशीघ्र निर्माण गर्ने,
- प्रदेश सडक सवारी तथा यातायात ऐन, २०७६ मा दण्ड/जरिवाना सङ्घीय कानूनसँग समाञ्जस्यता हुने गरी समयानुकूल संशोधन गर्ने।
- सवारी साधन दर्ता लगायतका प्रकृयामा लिइने सनाखतको कार्यलाई दरको दायरामा ल्याउनुपर्ने,
- सवारी साधनको लगत कट्टामा दस्तुर तथा शुल्क निर्धारण हुने व्यवस्था आर्थिक ऐनबाट सम्बोधन गर्ने,
- सवारी साधन कर तथा नवीकरण दस्तुर बुझाउने समयावधि भिन्न भिन्न रहेकोले अनुकुल र एकरुपता कायम गर्न विषयगत मन्त्रालयबाट आवश्यक व्यवस्था मिलाउने,
- विवरण प्रमाणीकरण सम्बन्धी शुल्क लिने प्रणालीलाई प्रविधिमैत्री बनाउने।

३. मनोरञ्जन कर

- प्रदेश आर्थिक ऐन, २०८१ बमोजिम क्यासिनो र मिनी क्यासिनोमा प्रवेश गर्ने ग्राहकबाट प्रतिव्यक्ति असूल गरिने करको दर अन्य प्रदेशको तुलनामा बढी रहेको देखिएकोले थप अध्ययन गरी एकरुपता कायम गर्न उपयुक्त हुने,
- पर्यटकीय होटल, मिनि क्यासिनो र क्यासिनोलाई एकमुष्ठ रुपमा कर लगाउन उपयुक्त हुने।

४. विज्ञापन कर

- स्थानीय तहमार्फत सङ्कलन भईरहेको होर्डिङ बोर्ड, डिजिटल डिस्प्ले, सडक वत्तीमा विज्ञापन, अनलाईन वा सामाजिक सञ्जालमा विज्ञापन बढोत्तरी भईरहेको सन्दर्भमा दर तथा सङ्कलनको मापदण्ड तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने।
- विज्ञापन कर सङ्कलनलाई प्रभावकारी बनाउन स्थानीय तहहरुसँग अन्तर्क्रिया गर्ने एवम स्थानीय तहसँग समन्वय गरी अनुगमनलाई प्रभावकारी बनाउने।

५. कृषि आयमा कर

- नेपाल सरकारको कार्य विस्तृतीकरण प्रतिवेदन,२०७३ मा प्रदेश भित्रको व्यापार अन्तर्गत व्यापारिक फर्महरुको दर्ता, नवीकरण, खारेजी, नियमन, व्यापार प्रवर्द्धन र सहजीकरण प्रदेश सरकारले गर्ने र नेपालको संविधानको अनुसूची ६ मा एकल अधिकार सूची मध्ये "कृषि आयमा कर" प्रदेश सरकारको हुने व्यवस्था रहेको छ। प्रदेशमा दर्ता भएका कृषि उद्यम/ व्यवसायले बुझाउनुपर्ने कर प्रदेश सरकारलाई बुझाएको नदेखिँदा कृषि आयमा लाग्ने कर प्रदेश सरकारलाई बुझाउने सम्बन्धमा नेपाल सरकारसँग समन्वय गरी आवश्यक कानूनी तथा संस्थागत प्रबन्ध गर्ने,
- प्रदेश आर्थिक ऐन,२०८१ को अनुसूची ४ मा व्यवस्था भए बमोजिम कृषि आयमा लाग्ने करका विषयमा प्रदेश स्थित कृषि ज्ञान केन्द्र वा एकीकृत कृषि तथा पशुपन्छी विकास कार्यालयबाट एकीकृत तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने,
- कृषि व्यवसाय गर्ने कृषक, कृषक समूह, फर्म वा संस्थाले उत्पादित गरेका वस्तु व्यवसायिक फर्म, गल्ला पसल, उद्योगले खरिद गर्दा निश्चित प्रतिशतका आधारमा कृषि सुधार शुल्क (Agriculture reform tax) लिने व्यवस्था लागु गर्ने,

६. पर्यटन शुल्क

- नेपाल सरकारबाट हस्तान्तरण भएका वा प्रदेश सरकार र स्थानीय तहले निर्माण गरेका पर्यटकीय स्थल वा प्रदेश र स्थानीय तहबाट लगानी भई विभिन्न समिति वा अन्य सँगठित संस्थाबाट संचालन भईरहेका पर्यटकीय पार्क, पिकनिक स्पट, ताल तलैया, संग्रहालय, पदमार्ग, भ्यूटावर, ऐतिहासिक स्मारक लगायतबाट उठ्ने रकमको निश्चित प्रतिशत रकम प्रदेश बिभाज्य कोषमा प्राप्त हुने व्यवस्था आर्थिक ऐनमा गर्ने।

७. प्राकृतिक स्रोतको सङ्कलन तथा बिक्री शुल्क

- ढुङ्गा, माटो, गिट्टी, बालुवा, स्लेट, चुनढुङ्गा, ग्राभेल, खरिढुङ्गा, अभ्रख, दहत्तर बहत्तरको उत्खनन, सङ्कलन, प्रशोधन वा बिक्री वितरणका कार्य प्रचलित कानून अन्तर्गत रही कामकारवाही नभए दण्ड, जरिवाना हुने विषय आर्थिक ऐनमा हालसम्म कुनै प्रकारको व्यवस्था नभएकोले प्राकृतिक श्रोत साधनको उत्खनन तथा बिक्री वितरणमा स्थानीय तहहरूबाट निर्धारण भएको दण्ड, जरिवाना बीच एकरूपता कायम गर्न र राजस्व चुहावटका गतिविधिहरु नियन्त्रण गर्न कसुरको मात्रा अनुसार दण्ड, जरिवाना निर्धारण प्रदेश आर्थिक ऐनबाट सम्बोधन गर्ने,

- वन क्षेत्र भित्रको नदीजन्य निर्माण सामग्रीको रुपमा रहेको ढुङ्गा, ग्राभेल, गिट्टी, मिस्कट, भस्कट र माटोजस्ता पदार्थलाई प्रयोग गर्न सहज बनाउने गरी कानूनमा व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- प्राकृतिक स्रोतको उत्खनन् र विक्री वितरण गर्ने उद्योग सञ्चालनमा रहे/नरहेको विषयमा विषयगत मन्त्रालय/ निकाय/ कार्यालयले निरन्तर अनुगमन गर्ने,
- यस प्रकृतिका उद्योग/व्यवसायहरु प्रदेश उद्योग वाणिज्य तथा उपभोक्ता हित संरक्षण निर्देशनालयलाई जिम्मेवारी तोकिएको हुँदा जिम्मेवारी अनुरूपको कार्यसम्पादन गरी नवीकरण हुने कार्यवातावरण निर्माण गर्ने,
- वन सम्बन्धी सङ्घीय तथा प्रदेश कानूनबाट नियमन हुने काठ, दाउरा बाहेकका नदीले बगाइ ल्याएका जस्तै: खयर, साल, आँप लगायतका काठ, दाउरा जस्ता विषयमा कानूनी व्यवस्थाको प्रबन्ध गरी शुल्क निर्धारण गर्ने।

८. वातावरण तथा औद्योगीकरण व्यवस्थापन दस्तुर

देहायका विषयमा आर्थिक ऐनबाट सम्बोधन गर्नेः

- सूर्तीजन्य पदार्थमा प्रयोग हुने प्लास्टिक पाउच/र्‍यापर, मदिरामा प्रयोग हुने प्लास्टिक बोतल, फास्टफुड (चाउचाउ, बिस्कुट) आदिको प्याकेजिङमा प्रयोग हुने पाउच/ बट्टा, पेय पदार्थमा प्रयोग हुने बोतल /पाउच/ बट्टा आदिमा प्रति थानका दरले कर लगाउने व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- अत्याधिक धुवाँ- धुलो उत्सर्जन गरी वातावरण प्रदुषण गर्ने जस्तैः इटा उद्योग, प्लाइउड उद्योग लगायतका उद्योगहरुको हकमा वार्षिक रूपमा वातावरण तथा औद्योगीकरण व्यवस्थापन दस्तुर निर्धारण गर्ने,
- आर्थिक ऐनबाट प्रदेश भित्र सिमेन्ट उत्पादन गर्ने उद्योगबाट उत्पादित सिमेन्ट निकासीमा प्रति बोरा (पचास के.जी.) रू.१ का दरले वातावरण तथा औद्योगिक व्यवस्थापन दस्तुर लिने व्यवस्था रहेकोमा सर्वोच्च अदालतमा उपरोक्त विषयमा रिट निवेदन परेका कारण मुद्दा विचाराधीन भै प्राप्त हुने राजस्व सङ्कलन नभएको परिप्रेक्ष्यमा उक्त मुद्दा फर्छयौट हुने कार्यवातावरणका लागि मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयसँग समन्वय गर्ने।

९. राजस्वको बाँडफाँट र दाखिला

- नेपाल सरकारका निकायबाट सङ्कलन हुने घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क लगायतका रकम समेतको प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्ने व्यवस्था मिलाउने,

- नेपाल सरकारबाट राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुनुपर्ने राजस्व दाखिलाको विवरण, स्थानीय तहबाट प्रदेशलाई प्राप्त हुनुपर्ने राजस्वको नियमित अनुगमन गर्ने,
- खानी तथा खनिज रोयल्टी नियमावली, २०५६ मा चुनढुङ्गा उत्खनन वापत रोयल्टी बुझाउने व्यवस्थालाई समसामयिक पुनरावलोकन गर्ने।उदाहरणका लागि : भारतमा चुनढुङ्गाको रोयल्टी प्रतिटन भा.रू. ९० अर्थात ने.रू. १४४ रहेको, तहाँ सिमेन्टको मूल्य नेपालको तुलनामा घटी रहेकोले यस विषयमा समसामयिक पुनरावलोकन गरिनुपर्ने विषय स्पष्ट देखिन्छ।
- अन्तिम उपभोग्य वस्तुको मूल्य र प्रदेश सरकारले प्राप्त गर्ने रोयल्टीबीच तुलना गरी तथ्यमा आधारित दर निर्धारण गर्ने।
- लुम्बिनी प्रदेशमा २ वटा प्रमुख हिमालहरू सिस्ने र पुथा हिमाल रहेको र सोबाट पर्वतारोहण बापतको रोयल्टी न्यून मात्रामा प्राप्त हुने गरेको छ। अतःरोयल्टी वृद्धि गर्दै पर्यापर्यटन बढाउन पर्वतारोहण तर्फ लश्कर मार्ग पहिचान, रूट पहिचान, सुधारका क्षेत्र पहिचान गर्न प्रदेश सरकारको बजेट तथा कार्यक्रमबाट व्यवस्था गर्ने,
- प्रदेश भित्र उपलब्ध प्राकृतिक स्रोत साधन /जैविक बिबिधताका सम्भाव्य क्षेत्रको विस्तृत अध्ययन अनुसन्धान गर्दै यसको संरक्षण, उत्पादन अभिवृद्धि र निकासी प्रवर्द्धन मार्फत प्रदेशको राजस्वमा अभिवृद्धि गर्नेः
- सम्भाव्य क्षेत्रहरु हाइड्रो इनर्जी अवधारणा, खोला /नदीमा बालुवामा पाईने चम्किने/टल्किने पदार्थ (Silt) बाट सिसा उत्पादन हुने उद्योग स्थापना, लौठ सल्लाको प्रयोग, बहुमूल्य औषधीय गुण भएका वनस्पतिहरुको खोज र अनुसन्धान तथा व्यवसायिक प्रवर्द्धन गर्ने,
- मूल्य अभिवृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादनबाट उठेको अन्त:शुल्क बाँडफाँटको अनुपात वृद्धि गर्न आवश्यक पहल गर्नुपर्ने, यसको लागि वित्त व्यवस्थापन ऐन संशोधनको लागि पैरवी गर्ने।
- स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा कवाडी कर सङ्कलनलाई प्रभावकारी बनाई प्रदेश र स्थानीय तहसँग बाँडफाँट हुने व्यवस्था मिलाउने।

१०. वन पैदावार

- जङ्गलबाट धेरै पुराना, लडे पडेका काठ, दाउरा निकासी गरी बिक्री गर्न मूल्याङ्कन प्रणालीमा ध्यान दिने।
- उच्च मूल्यका काठ जस्तै: सतिसाल, विजयसाल, श्रीखण्ड, रक्तचन्दन, चाँप, महुवा जस्ता, फलफूल एवम् औषधिजन्य बिरुवा रोपी आयआर्जनको स्रोत सिर्जना गर्ने।
- जलवायु वित्तबाट नेपाललाई प्राप्त हुने लाभको उचित हिस्सा प्राप्त गर्न नेपाल सरकारसँग पैरवी गर्नुपर्ने।

११. शुल्क/जरिवाना सम्बन्धमा:

- लुम्बिनी प्रदेशमा दर्ता भएका प्राइभेट तथा साझेदारी उद्योग/फर्महरुले बुझाउने दर्ता रजिष्ट्रेशन शुल्क, नवीकरण शुल्क र जरिवाना लगायतका विषयको दर निर्धारण आर्थिक ऐनबाट सम्बोधन गर्ने,
- उद्योग पर्यटन तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय/निर्देशनालय/कार्यालयबाट बजार अनुगमनको कार्यलाई नियमित, प्रभावकारी बनाउदै अनुगमनको क्रममा देखिएका कैफियतको हकमा कसूरको प्रकृति र मात्रा अनुसार जरिवाना हुने कानूनी व्यवस्था गर्ने)
- उद्योग/व्यापारको व्यवसायिक कारोबार, विगतको अवस्था, लेखापरीक्षण प्रतिवेदन, स्थलगत अध्ययन लगायतको विवरण हेर्दा व्यवसाय सञ्चालन गर्दा वास्तविक पुँजीयोग्य विवरण नदेखाइ न्यूनतम पुँजी राखी दर्ता हुने, सोही आधारमा नवीकरण हुन चाहने प्रवृत्तिले दाखिला हुनुपर्ने वास्तविक शुल्क दाखिला नभएको पाइएकोले उद्योग पर्यटन तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय/मातहत निकाय/कार्यालयबाट व्यवसायका विभिन्न पक्षको अध्ययन गरी यथार्थ पुँजीयोग्य कारोबारमा दर्ता हुने व्यवस्था कार्यान्वयन गर्ने र बजार अनुगमनलाई प्रभावकारी बनाउने। व्यवसायीहरूको हालको पुँजी कारोबारको आधारमा वृद्धि गर्ने,
- प्रदेशमा दर्ता भएका उद्योग/व्यापार व्यवसायहरूले तोकिएको अवधि भित्र नवीकरण नगरी थप २ वर्ष सम्ममा नवीकरण नगरेमा उद्योग/व्यापार अनिवार्य रूपमा दर्ता खारेजी गर्नुपर्ने व्यवस्थाले राजस्व सङ्कलनमा असर गरिरहेको सन्दर्भमा देहायका व्यवस्था लागू गर्न उपयुक्त हुनेः

- सम्बन्धित विषयगत मन्त्रालय/निकाय/कार्यालयले Forcefully De-registration वा सम्वन्धित उद्योगी/व्यवसायीको निवेदनको आधारमा मात्र दर्ता खारेजी हुने व्यवस्था कार्यान्वयन गर्ने ,
- नवीकरण गर्ने म्याद व्यतीत भएका अनिवार्य रूपमा दर्ता खारेजी गर्नुपर्ने व्यवसायको हकमा विगत ३ आर्थिक वर्षको नवीकरण शुल्क (जरिवाना नलिई) दाखिला गर्न लगाई व्यवसाय नवीकरण गरिदिने विषय आर्थिक ऐनबाट सम्वोधन गर्ने,

❖ उद्योग व्यवसाय तर्फ नामसारी/ठाउँसारी/स्वामित्व परिवर्तन/नाम परिवर्तन/लगत कट्टाको शुल्क निर्धारण सम्बन्धमा कानूनी प्रष्टता नदेखिएकोले विषयगत मन्त्रालयको सिफारिसमा मापदण्ड तोकी शुल्क निर्धारण गर्ने,

❖ कम्पनी रजिष्ट्रार कार्यालय/उद्योग विभागमा दर्ता भई प्रदेश भित्र संचालन भएका उद्योग/व्यवसायहरु प्रदेश अन्तर्गतको घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयमा दर्ता हुँदाका बखत त्यस्ता उद्योग व्यवसायबाट रू.१०० मात्र शुल्क लिई दर्ता गर्ने व्यवस्थामा परिमार्जन गरी प्रदेश सरकारले तोकेको दर्ता पुँजीको आधारमा उद्योग/व्यवसायीबाट शुल्क लिने व्यवस्था लागू गर्ने,

❖ साहसिक पर्यटन क्षेत्र जस्तै जगंल सफारी/रक क्लाइम्बिङ आदि व्यवसायलाई दर्ता/नवीकरण/ नियमन विषयमा आवश्यक कानून तर्जमा गर्ने,

❖ विगतमा दर्ता भएका तर नवीकरण नभएका/दर्ता प्रमाणपत्र नलिएका पर्यटकीय होटल व्यवसायीहरूको हकमा विगत ३ आर्थिक वर्षको दर्ता/नवीकरण शुल्क दाखिला गराई दर्ता/नवीकरण हुने व्यवस्था आर्थिक ऐनबाट सम्बोधन गर्ने,

❖ हाल प्राइभेट/साझेदारी फर्म दर्ता/नवीकरण प्रयोजनका लागि तीन प्रकारको पुजी रहेको: रू.५ लाख – रू.२०लाख सम्म category 1, रू.२० लाख – रू.५० लाखसम्म category 2, रू.५० लाख भन्दा माथि category 3 वर्गीकरण भई सोही पुँजीको आधारमा रजिष्ट्रेशन/नवीकरण शुल्क लिने व्यवस्थामा समयानुकूल परिमार्जन गरी तपसिलका आधारमा शुल्क सङ्कलन गर्नेः

तपसिल

रू. ५ लाख भन्दा माथि - रू.२० लाखसम्म	- Category 1
रू.२० लाख भन्दा माथि - रू.५० लाख सम्म	- Category 2
रू.५0लाख भन्दा माथि - रू.१ करोड सम्म	- Category 3
रू.१ करोड भन्दा माथि - रू.२ करोड ५० लाख सम्म	-Category 4
रू.२ करोड ५० लाख माथि - रू.५ करोड सम्म	-Category 5
रू.५ करोड भन्दा माथि - रू.१० करोड सम्म	-Category 6
रू.१० करोड भन्दा माथि - रू.५० करोड सम्म	-Category 7

- ❖ अस्पताल विकास समिति, भेटेरिनरी तथा प्रदेश स्थित विभिन्न सरकारी अस्पतालहरुबाट सङ्कलन भईरहेको शुल्क प्रदेश विभाज्य कोषमा दाखिला नहुने र संकलित रकमको खर्चको प्रभावकारिता एवम् औचित्यता यकिन नभइरहेको परिप्रेक्ष्यमा त्यस्ता प्रकारका समिति/अस्पतालबाट सङ्कलन गरिने शुल्कको दर निर्धारण विषयगत मन्त्रालयबाट गर्ने व्यवस्था मिलाउने।यसरी प्राप्त हुने राजस्व प्रदेश बिभाज्य कोषमा सङ्कलन हुने व्यवस्था आर्थिक ऐनबाट गर्ने,
  - ❖ शैक्षिक परामर्श तथा भाषा प्रशिक्षण केन्द्र दर्ता तथा अनुमति/नवीकरणका सम्बन्धमा आवश्यक कार्यविधि मापदण्ड निर्माण गरी दस्तुर शुल्क निर्धारणका विषय आर्थिक ऐनबाट गर्ने।

१२. अन्य क्षेत्र

१. प्रदेश सरकारबाट प्रकाशित हुने राजपत्र, कानूनहरु, क्यालेण्डर, प्रदेश परिचय लगायतको बिक्रीबाट प्राप्त हुने आयलाई प्रदेश सञ्चित कोषमा दाखिला हुने व्यवस्था गर्ने,

२. संग्रहालय प्रवेश शुल्क तथा प्रदेश सरकार मातहतका जनस्वास्थ्य प्रयोगशालाबाट लिने शुल्कलाई प्रदेश सञ्चित कोषमा दाखिला गर्ने व्यवस्था गर्ने,

३. प्राइभेट क्लिनिकको नवीकरण उद्योग मन्त्रालयमार्फत गर्नुपर्ने व्यवस्था गर्ने,

४. रिकन्डिशन हाउस/वर्कशपको दर्ता, नवीकरण गरी तोकिएको मापदण्ड पालना गरे नगरेको अनुगमन गर्न कार्यान्वयन गर्नपर्ने,

५. सवारी साधनको पटके दस्तुर तथा अन्य सेवा बापतको भुक्तानी प्रणालीलाई प्रविधिमैत्री (QR CODE payment/e-payment) बनाउने,

६. घरेलु तथा साना उद्योगको क्षेत्राधिकार भित्र रहेका तर लगत कायम नभएका प्रदेश भित्रका वाणिज्य कार्यालयहरुमा रहेका उद्योगी/व्यवसायीहरुको फाइल विवरण अद्यावधिक गर्दै नियमित रुपमा नवीकरण हुने व्यवस्था मिलाउने,

७. प्रदेशको सरकारी बाँकी रकमको लगत प्रविधिमैत्री बनाई असूल उपर गर्नुपर्ने। सो सम्बन्धमा प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयलाई प्रभावकारी बनाउने,

१३. अन्तर निकाय समवन्य कायम गर्ने

- ❖ आर्थिक ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वियन गर्न, प्रदेश सरकारबाट तोकिएका कर, शुल्क, दस्तुर दण्ड/जरिवाना बक्यौता रकम सङ्कलन एवम् असूल उपर कार्यलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न प्रदेश सरकारलाई तिर्नुपर्ने राजस्व रकम दाखिला नगरेसम्म कर चुक्ता प्रमाणपत्र जारी नहुने प्रणाली विकास गर्न नेपाल सरकारलाई अनुरोध गर्ने। तथ्यांकलाई प्रविधिमैत्री बनाउने र प्रदेश सरकार अन्तर्गतका निकाय/कार्यालय एंव स्थानीय तह, आन्तरिक राजस्व विभाग/ कार्यालय/ उद्योग विभाग/ कम्पनी रजिष्ट्रार कार्यालय निकायसँग समन्वय र सहकार्यको कार्य वातावरण तयार गर्ने,
- ❖ प्रदेश आर्थिक ऐन कार्यान्वयन गर्ने विषयमा स्थानीय तह, प्रदेश स्थित सरकारी कार्यालय, गैर सरकारी निकायहरु बीच उक्त ऐन कार्यान्वयनका सम्बन्धमा देखिएका समस्या र समाधानका सुझाव तथा पृष्ठपोषण लिने कार्यक्रम अत्यन्त न्यून रहेकाले राजस्व सङ्कलन तथा परिचालनका गतिविधिलाई प्रभावकारी बनाउन नियमित रुपमा अन्तर्क्रिया कार्यक्रम, छलफल तथा गोष्ठी गर्ने,
- ❖ प्रदेश समन्वय परिषद्को नियमित अन्तर्क्रिया /छलफल, बैठक आयोजना गरी राजस्व सङ्कलनका सम्बन्धमा देखिएको दोहोरोपना, साझा अधिकारको प्रयोग तथा प्राकृतिक स्रोत साधनको उपयोग र बाँडफाँट सम्बन्धी विषयमा देखिएका अन्यौलता हटाउने।

६.२ रणनीति तथा कार्यनीति

विषय क्षेत्र	रणनीति	कार्य नीतिहरू
नीति तथा कानून	आवश्यक कानूनहरुको निर्माण गर्ने।	१. यसै प्रतिवेदनको सुझाव खण्डमा उल्लेख भएका विषयवस्तुहरुलाई प्रदेश आर्थिक ऐनबाट संशोधन/सुधार गर्ने। २. प्रतिवेदनको सुझाव खण्डमा उल्लेख भएका निर्माण गर्नुपर्ने आवश्यक नीति तथा कानून तर्जुमा गर्न विषयगत मन्त्रालय तथा सङ्घीय सरकारसँग समन्वय गर्ने।

विषय क्षेत्र	रणनीति	कार्य नीतिहरू
राजस्व प्रशासन सुधार	राजस्व प्रशासनको क्षमता विकास गर्ने।	१. आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय मा कार्यरत कर्मचारीको क्षमता विकासको लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
कृषि आयमा कर	आवश्यक कानूनी प्रबन्ध गर्ने।	१. प्रतिवेदनको सुझाव खण्डमा उल्लेख भए अनुसारका व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउन प्रदेश कर तथा गैर कर राजस्व सम्बन्धी ऐन, २०७५ संसोधन गरी कृषि आयमा कर लगाउने प्रक्रिया थप गर्ने।
सवारी साधन कर	१. यातायात व्यवस्थालाई करदातामैत्री बनाउने।	१. यातायात व्यवस्था प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गर्ने। २. सवारी चालक अनुमति पत्रको छपाइलाई नियमित बनाई सेवाग्राहीले तत्काल प्राप्त गर्ने व्यवस्था गर्ने। ३. राजस्वलाई विद्युतीय प्रणाली मार्फत भुक्तानी गर्न सक्ने बनाउने। ४. कर तथा शुल्क सङ्कलनलाई प्रभावकारी बनाउन एप्स मार्फत सूचना दिने व्यवस्था मिलाउने।
राजस्व असुलीमा सुधार	१. राजस्व सङ्कलनमा रहेका अस्पष्टताहरु हटाई समाधान गरी राजस्व असुलीमा सुधार गर्ने	१. आर्थिक ऐनमा व्यवस्था भएको राजस्व छुट/सुविधाकाको उपयुक्तता र औचित्यलाई आधार लिई आवश्यक पुनरावलोकन गर्ने। २. ट्राफिक जरिवाना वापत प्राप्त हुने रकम प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा हुने व्यवस्था मिलाउने । ३. सवारी साधन सम्बन्धी कर तथा शुल्कमा अन्तर प्रदेश प्रतिष्पर्धा कायम हुने गरी आवश्यक छलफल/अन्तर्क्रिया मार्फत प्रदेशगत समन्वय गर्ने।
घरजग्गा रजिष्ट्रेशन	१. घर जग्गा रजिष्ट्रेशन सम्बन्धी मौजुदा कानूनमा सुधार र आवश्यक कानून तर्जुमा गर्ने।	१. राजस्वका दरलाई समसामयिक बनाई दायरालाई विस्तार गर्न प्रदेश आर्थिक ऐनलाई परिमार्जन गर्ने। २. लुम्बिनी प्रदेश सरकारको कर तथा गैरकर राजस्व सम्बन्धी ऐन, २०७५ बमोजिम नियमावली तथा कार्यविधि तर्जुमा गरी घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क असुलीलाई व्यवस्थित गर्ने।
	२. घर जग्गाको न्यूनतम मूल्याङ्कनलाई यथार्थपरक बनाउन स्थानीय तहसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ।	१. न्युनतम मूल्याङ्कन समितिमा प्रदेश सरकारको सहभागिताका लागि मालपोत नियमावली, २०३६ मा संशोधन गर्न नेपाल सरकारसँग आवश्यक समन्वय गर्ने। २. घरजग्गाको न्यूनतम मूल्याङ्कन निर्धारण सम्बन्धमा व्यवस्थापकीय र कानूनी सुधार गर्ने। ३. बैंक, वित्तीय संस्थाबाट हुने धितो मूल्याङ्कन, गाउँ तथा नगरपालिकाबाट हुने सम्पत्ति मूल्याङ्कन र मालपोत कार्यालयबाट हुने न्यूनतम मूल्याङ्कन जस्ता सबै प्रयोजनका लागि एउटै मूल्याङ्कन प्रयोग हुने व्यवस्थाका लागि व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास गर्ने।
ढुङ्गा, गिटी, बालुवा	नदी तथा खानीजन्य पदार्थको दिगो उपयोगको व्यवस्था गर्ने।	१. प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) को गुणस्तर कायम गर्न सम्बन्धित स्थानीय तहहरुलाई सहजीकरण गर्ने। छ। २. प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको प्रतिवेदन अनुसार ढुङ्गा, गिटी, बालुवाको उत्खनन् गर्न सहजीकरण गर्ने। ३. ढुङ्गा, गिटी, बालुवाको उपयोगसम्बन्धी तराई, पहाड र हिमाल तथा शहरी र ग्रामीण क्षेत्रको लागि फरक फरक मापदण्ड र मूल्य सहितको कानूनी व्यवस्था गर्ने। ४. ढुङ्गा गिटी बालुवाको प्रयोगका सम्बन्धमा रहेका सवालहरूको बारेमा सङ्घीय सरकार, प्रदेशहरु र स्थानीय तहसँग समन्वय गर्ने।

विषय क्षेत्र	रणनीति	कार्य नीतिहरू
वन पैदावार	वन पैदावरको उपयोगलाई सहज बनाउने ।	१. वन पैदावरको उपयोगको लागि आवश्यक कानूनी प्रबन्ध गर्ने। २. कानूनी प्रावधानको कार्यान्वयनको लागि सङ्घीय सरकारसँग आवश्यक समन्वय गर्ने। ३. अनुगमन संयन्त्रको परिचालन गर्ने।
प्राकृतिक स्रोत	प्राकृतिक स्रोतको अध्ययन र उपयोगमा जोड दिने	१. प्रदेश भित्र सम्भावना रहेका तालतलैया, जडिबुटी आदिको प्रवर्द्धन तथा उपयोगका लागि व्यवसायिक कृषकहरुलाई प्रोत्साहन गर्ने। २. अध्ययन र अनुसन्धानका लागि सङ्घीय सरकारसँग सहकार्य गर्ने।
विज्ञापन कर	विज्ञापन कर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने	१. विज्ञापन करका थप क्षेत्रहरु पहिचान गरी कर लगाउन स्थानीय तहलाई सहजीकरण गर्ने।
मनोरञ्जन कर	मनोरञ्जनजन्य क्रियाकलापहरुको प्रवर्धन गर्ने	१. मनोरञ्जन करका थप क्षेत्रहरु पहिचान गरी कर लगाउन स्थानीय तहलाई सहजीकरण गर्ने। २. मनोरञ्जन करका सम्बन्धमा रहेका सवालहरूको बारेमा स्थानीय तहसँग आवश्यक छलफल र अन्तर्क्रिया गर्ने। ३. मनोरञ्जन स्थलहरुको संभावना रहेका क्षेत्रहरुमा सार्वजनिक निजी साझेदारीको (PPP) अवधारणा अनुसार लगानी गरी करको दायरा वृद्धि गर्ने।
पर्यटन शुल्क	पर्यटन स्थलहरुको विकास गर्ने	१. पर्यटकीय सम्भावना भएका ठाउँहरूको पहिचान गरिनेछ र गुरुयोजना निर्माण र कार्यान्वयनमा ल्याउने। २. पर्यटन क्षेत्रका सम्बन्धमा रहेका सवालहरूको बारेमा सङ्घीय सरकार, अन्य प्रदेश सरकारहरू र स्थानीय तहसँग आवश्यक छलफल र अन्तर्क्रिया गर्ने।
अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई भरपर्दो र नतिजामूलक बनाउने।	१. आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयमा रहेको प्रदेश राजस्व परामर्श समितिलाई अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको भूमिका निर्वाह गर्न सक्नेगरी आवश्यक कानूनी प्रबन्ध र साधन स्रोतको व्यवस्था गर्ने। २. अनुगमन कार्यमा स्थानीय तह तथा सम्बन्धित सङ्घीय निकायहरूको भूमिका सुनिश्चित गर्ने।

६.३ सुधार कार्ययोजना

माथि उल्लेखित सुझावको आधारमा प्रदेशमा राजस्व सङ्कलनमा वृद्धि गर्न निम्नानुसारको समयबद्ध कार्ययोजना तयार गरिएको छ।

क्र. सं.	मुख्य क्रियाकलाप (Prior Action)	गर्नुपर्ने कार्य (Mile Stone)	समय तालिका	जिम्मेवारी
१	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क सम्बन्धमा	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क लगायतका विषय व्यवस्थित गर्न अल्पकालिन तथा दीर्घकालिन कार्ययोजना निर्माण गर्ने।	२०८२ असोज	कृषि भूमिव्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय
२	जरिवाना वापतको राजस्व सङ्कलन	सवारी साधन र चालकबाट जरिवाना वापत असूल उपर गरिएको रकम प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा	२०८२ असोज	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय

क्र. सं.	मुख्य क्रियाकलाप (Prior Action)	गर्नुपर्ने कार्य (Mile Stone)	समय तालिका	जिम्मेवारी
		गर्न ट्राफिक प्रहरी कार्यालयसँग समन्वय र सहजिकरण गर्ने।		
३	बजेट प्रणालीमा सुधार	स्रोतको उपलब्धता र खर्च गर्ने क्षमताका आधारमा बजेट तर्जुमा गर्ने।	सालबसाली	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
		बजेट विनियोजन बढोत्तरीको सिद्धान्तमा नभई प्रतिफलका आधारमा तय गर्ने।	सालबसाली	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
४	प्रदेश आयोजना बैंक	प्रदेश आयोजना बैंक कार्यान्वयनमा ल्याउने।	२०८२ जेठ	प्रदेश योजना आयोग
		आयोजना/कार्यक्रम प्राथमिकीकरण गर्ने।	२०८२ जेठ	प्रदेश योजना आयोग
५	चालु खर्च नियन्त्रण	सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७९ लाई समयानुकूल अद्यावधिक गर्ने।	२०८२ माघ	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
		भ्रष्टाचार न्यूनिकरण सम्बन्धी ५ वर्षे रणनीतिक कार्ययोजना अनुरुप गठनआदेश अनुसार परिषद/समिति/केन्द्र/कार्यालय स्थापना गर्ने प्रवृत्तिमा कडाइ गर्दै लैजाने।	निरन्तर	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय/आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय/सम्बन्धित मन्त्रालय
६	स्रोत सुनिश्चितता र बहुबर्षीय ठेक्का	बहुवर्षिय ठेक्का सहमती सम्बन्धी मापदण्डमा भएका व्यवस्था अनुरुपका कृयाकलाप प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयमा गर्ने।	निरन्तर	प्रदेश योजना आयोग/आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
७	अनुदानलाई व्यवस्थित गर्ने	आवश्यकता र प्रतिफललाई मुख्य आधार लिई अनुदान वितरणलाई प्रभावकारी बनाउन अनुदान वितरण सम्बन्धी निर्देशिकालाई समयानुकुल अद्यावधिक गर्ने।	निरन्तर	सम्बन्धित मन्त्रालय
	अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन			
८	नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान	सशर्त अनुदानको सट्टा वित्तीय समानीकरण अनुदानको हिस्सा बढाउन र निश्चित मापदण्डका आधारमा वित्तीय समानीकरण अनुदान अस्तान्तरण हुन आवश्यक समन्वय र पैरवी गर्ने।	निरन्तर	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय/ आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय।
९	राजस्व बाँडफाँट	प्रतिवेदनको सुझाव खण्डमा उल्लेख भए अनुसार समयानुकूल राजस्व बाँडफाँटको अनुपात कायम हुन आवश्यक समन्वय गर्ने।	निरन्तर	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय/ आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय।
१०	सडक सवारी तथा यातायात सेवा सम्बन्धी कानून तर्जुमा	सवारी साधन कर र सवारी सम्बन्धी शुल्क तथा दस्तुरको व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउन यथाशिघ्र सडक सवारी तथा यातायात सेवा नियमावली निर्माण गर्ने।		
११	आन्तरिक ऋण परिचालन	प्रदेशले आन्तरिक ऋण उठाउने विषयमा आवश्यक कानून तर्जुमा गर्ने।	२०८३ असार	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
	राजस्व			

क्र. सं.	मुख्य क्रियाकलाप (Prior Action)	गर्नुपर्ने कार्य (Mile Stone)	समय तालिका	जिम्मेवारी
१२	कानून/नीति	कर तथा गैर कर सम्बन्धी ऐन, २०७५ समयानुकूल अद्यावधिक गर्ने।	२०८२ माघ	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
		स्थानीय तहमा राजस्व प्रशासनलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक पर्ने ऐन/नियम/कार्यविधि निर्माण गर्ने।	२०८२ चैत्र	मुख्यमन्त्रीको कार्यालय/ आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय/ आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय
१३	स्थानीय तहसँग समन्वय	प्रदेश आर्थिक ऐनमा भएका राजस्व सङ्कलन गर्ने विषयलाई प्रभावकारी बनाउन समन्वय र सहजीकरण गर्ने।	नियमित रूपमा	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
१४	नेपाल सरकारसँग समन्वय	नेपालको संविधानको अनुसूची ७ र ९ का साझा अधिकारको बाँडफाँटको विषयमा।	२०८३ असार	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय/आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
		तहगत सरकारको राजस्व करारोपणको दोहोरोपना हटाउन एकीकृत कर कानूनको विषयमा।		
		प्राकृतिक स्रोतको उपयोगको लागि एकीकृत कानूनको विषयमा।		
१५	राजस्व प्रशासन	कर / गैरकर राजस्व सम्बन्धी ऐन,२०७५ मा उल्लेख भए बमोजिम राजस्व सङ्कलनका कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन प्रदेश कर कार्यालय स्थापना गर्ने,	२०८३ असार	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
		राजस्व प्रशासन र संङ्कलन गर्ने संगठन संरचनाको पुनरावलोकन गर्ने।	नियमित रूपमा २०८२ असार	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
		प्रदेश आर्थिक ऐनमा भएका व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी राजस्व सङ्कलन प्रभावकारी बनाउन राजस्व सङ्कलन गर्ने निकायसँग समन्वय र सहकार्यको वातावरण निर्माण गर्न सरोकारवालासँग आवश्यक छलफल र अन्तर्क्रिया आयोजना गर्ने।		
१६	**अनुगमन र मूल्याङ्कन**	राजस्व सङ्कलनलाई प्रभावकारी बनाउन तथा योजना कार्यान्वयन र वितरित अनुदानको अवस्था सम्बन्धी विषयमा जानकारी लिन अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने।	नियमित रूपमा	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय

परिच्छेद-७

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

७.१ पृष्ठभूमि

लुम्बिनी प्रदेश सरकारले आफ्नो राजस्व अभिवृद्धिको लागि यस अध्ययन प्रतिवेदनको आधारमा तयार गरिएको राजस्व सुधार कार्ययोजना तथा अन्य सुझावको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी तोकिएको लक्ष्य हासिल गर्न सघाउ पुऱ्याउन यो अनुगमन ढाँचा तयार गरिएको छ।

७.२ अनुगमन सम्बन्धी संयन्त्र

लुम्बिनी प्रदेशको राजस्व सम्भाव्यता अध्ययन मार्फत तय गरिएको राजस्व सुधार कार्ययोजनाले निर्धारण गरेको अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न अध्ययन प्रतिवेदनमा भएका सिफारिस तथा सुझावहरुको कार्यान्वयन कार्ययोजनामा तय गरिएका कार्यनीति र कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय अन्तर्गतको वित्त व्यवस्थापन महाशाखालाई जिम्मेवार बनाइनेछ। सो प्रतिवेदन कार्यान्वयनको लागि आवश्यक निर्देशन तथा सहजीकरण गर्न माननीय आर्थिक तथा योजना मामिला मन्त्रीको अध्यक्षतामा रहेको एक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन निर्देशक समिति गठन रहनेछ। साथै निर्देशक समितिको मातहतमा रहनेगरी मन्त्रालयको सचिवको अध्यक्षतामा एक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति रहने छ। यो समिति नै अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको कार्यान्वयन तहको समिति हुनेछ। यस सम्बन्धी विवरण तल प्रस्तुत गरिएको छ।

(क) अनुगमन तथा मूल्याङ्कन निर्देशक समिति

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन निर्देशक समितिको संरचना देहाय अनुसारको हुनेछ।

माननीय मन्त्री, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय:	अध्यक्ष
उपाध्यक्ष, प्रदेश योजना आयोग:	सदस्य
सचिव, मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय:	सदस्य
सचिव, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय:	सदस्य
सचिव, आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय:	सदस्य
सचिव, उद्योग, पर्यटन तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय:	सदस्य
सचिव, कृषि, भूमि व्यवस्था, तथा सहकारी मन्त्रालय:	सदस्य
सचिव, वन, तथा वातावरण मन्त्रालय:	सदस्य
प्रमुख, प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय:	सदस्य

प्रतिनिधि, नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघ ,लुम्बिनी प्रदेश: सदस्य

आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, वित्तीय क्षेत्र व्यवस्थापन
तथा आर्थिक महाशाखा प्रमुख: सदस्य सचिव

आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयले आवश्यक ठानेमा अन्य विषय विज्ञहरुलाई पनि आमन्त्रित सदस्यका रूपमा समितिमा राख्न वा समितिको बैठकमा बोलाई आवश्यक सल्लाह सुझाव लिन सक्नेछ।

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन निर्देशक समितिको जिम्मेवारी

- राजस्व सुधार कार्ययोजनामा समावेश भएका क्रियाकलापहरुका लागि आवश्यक पर्ने बजेट व्यवस्था गर्ने,
- स्वीकृत कार्ययोजनामा समावेश भएका क्रियाकलाप छुट्याई जिम्मेवार सम्बद्ध शाखा/उपशाखाका कर्मचारीलाई जिम्मेवारी तोक्ने,
- जिम्मेवार शाखा/उपशाखा, कार्यालय वा पदाधिकारीहरुबाट उनीहरुको जिम्मेवारी भित्रका क्रियाकलाप सम्बन्धी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिले चौमासिक रूपमा पेश गर्ने प्रगति विवरणको समीक्षा गरी आवश्यक निर्णय गर्ने र निर्देशन दिने,
- प्रक्षेपित राजस्व असुलीमा देखिएका समस्याहरुको समाधानका लागि आवश्यक कार्यको लागि मन्त्रिपरिषदमा प्रस्ताव पेश गर्नको लागि सिफारिस गर्ने,
- जिम्मेवार शाखा वा कर्मचारीहरुलाई उनीहरुसँग सम्बन्धित क्रियाकलापको समयसीमा सहितको कार्यजिम्मेवारी तोक्ने र त्यसको समिक्षा गर्ने,
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिबाट प्राप्त सुझावहरुलाई मन्त्रिपरिषद्को बैठकमा पेश गरी आवश्यक कारवाही गराउने।

(ख) सहजीकरण तथा अनुगमन समिति

प्रदेशस्तरीय योजना र बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७६ मा व्यवस्था भएको हालको राजस्व परामर्श समितिलाई नै यस राजस्व सुधार कार्ययोजनाको सहजीकरण तथा अनुगमन समितिको रूपमा काम गर्न उपयुक्त देखिएकोले सो बमोजिम प्रस्ताव गरिएको छ। सहजीकरण तथा अनुगमन समितिको संरचनाको खाका निम्न अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

क्र.सं.	पद	निकाय	जिम्मेवारी
१.	सचिव	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	संयोजक
२.	सचिव	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्का कार्यालय	सदस्य
३.	सचिव	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	सदस्य
४.	सचिव	विषयगत मन्त्रालय	सदस्य
५.	सचिव	प्रदेश योजना आयोग	सदस्य
६.	प्रदेश लेखा नियन्त्रक	प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय	सदस्य
७.	महाशाखा प्रमुख	बजेट तथा कार्यक्रम महाशाखा, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	सदस्य
८.	महाशाखा प्रमुख	राजस्व व्यवस्थापन महाशाखा, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	सदस्य सचिव

पुनश्च: समितिको आवश्यकताअनुसार विज्ञ र सरोकारवाला पक्षलाई समावेश गर्न सकिनेछ।

७.३ अनुगमन विधि:

अनुगमनका विभिन्न विधि तथा प्रक्रियाहरु प्रचलनमा रहेका छन्। यस राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अनुगमनका विधिहरु देहाय अनुसार हुनेछन्।

- दुई आर्थिक वर्षको राजस्वको तुलना
- कार्यान्वयन योजनामा आधारित मध्यावधि समीक्षा
- तेस्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन
- सरोकारवाला निकायसँग समन्वय र सहकार्य

परिच्छेद -८

राजस्व प्रक्षेपण

संवैधानिक व्यवस्था अनुरुप साझा र एकल अधिकारका राजस्व सङ्कलनको विषयमा नीतिगत, कानूनी, सस्थागत, संरचनागत लगायतका बिबिध पक्षमा आवश्यक प्रबन्ध गर्दै राजस्वका थप श्रोत पहिचान गरी अघि बढनुपर्ने प्रदेश सरकारको वर्तमान अवस्था विद्यमान रहेकोले यथार्थपरक तथ्यमा आधारित राजस्व प्रक्षेपण कायम गर्न आवश्यक सूचकहरुलाई समयानुकूल निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ।

वर्तमान स्रोतः

वर्तमान स्रोतको गणना गर्दा निम्न आधार लिइएको छः

- विगत ४ वर्षको औषत वृद्धिदर (मूल्य सूचकाङ्कको वृद्धिदरलाई समावेश नगरिएको)
- स्थानीय तहबाट बाँडफाँट हुने रकम
- प्रदेश आर्थिक ऐनमा भएको व्यवस्था अनुसार सिमेन्ट उद्योगबाट वातावरण तथा औद्योगिकीकरण व्यवस्थापन दस्तुर शीर्षकमा प्राप्त हुने दस्तुर रकमलाई प्रक्षेपणमा समावेश गरिएको छैन।

नीतिगत सुधार

सम्भाव्य स्रोतको पहिचान गरी उक्त स्रोतबाट राजस्व असुल गर्न आवश्यक पर्ने नीति मार्फत नयाँ कराधारको वातावरण निर्माण गर्नु राजस्वको वृद्धिको सम्भाव्य क्षेत्र को आधार लिइएकोले विद्यमान प्रदेश कानूनमा आवश्यक संशोधन तथा नया कानून निर्माण हुने विषयलाई समेत कराधार विस्तार हुन सक्ने आधार लिइएको छ।

प्रशासनिक सुधार

राजस्व प्रशासनको सांगठनिक संरचना, भौगोलिक उपस्थिति, जवाफदेहिता र प्रभावकारी अनुगमन/नियमन गर्दै प्रभावकारी रुपमा राजस्व सङ्कलनमा अभिवृद्धि गर्न आवश्यकता र औचित्यका आधारमा कर्मचारी खटनपटन गर्ने एवम् प्रशासनिक जटिलता हटाउदै कार्य सञ्चालन गर्दा राजस्व सङ्कलन अभिवृद्धि हुन्छ भन्ने आधारमा समेत राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ।

सूचना प्रविधिको प्रयोग

सुचना प्रविधिको क्षेत्रमा भएका र भईरहेको विकासका आयामहरुलाई संस्थागतीकरण गर्दै कर सङ्कलन र कर तिर्ने प्रणालीलाई प्रकृयागत सरलीकरणका माध्यमबाट करदाता मैत्री व्यवहार, लागत

प्रभावी, सहज र सरल कार्यवातावरण निर्माण गर्न आधुनिक प्रविधि भित्राई राजस्व प्रशासनमा आमुल सुधार भई राजस्व अभिवृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएको छ।

राजस्व प्रक्षेपण

माथि उल्लिखित आधार अनुसार आगामी पाँच वर्षको राजस्व प्रक्षेपण निम्नानुसार छ:

आगामी पाँच वर्षको राजश्व प्रक्षेपण (रू.हजारमा)

राजश्व शिर्षक (स्थानीय तहसँग बाँडफाँट समेत)	२०८०/ ८१ को यथार्थ प्राप्ती	२०८१/ ८२ को संशोधित अनुमान	राजश्व प्रक्षेपण (रू.हजारमा)				
			२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८५/८६
सवारी साधन कर	१७५३८०४	१९२९१८४	२३१५०२१	२७३१७२४	३२२३४३५	१७५३८०४	१९२९१८४
घरजग्गा रजिष्ट्रशन दस्तुर	१२१०३७३	१३९१९२९	१७८१६६९	२२८०५३७	२९१९०८७	१२१०३७३	१३९१९२९
चालक अनुमति पत्र र सवारी	७६१५६५	९१३८७८	१०५०९६०	१२०८६०३	१३८९८९४	७६१५६५	९१३८७८
दहत्तर बहत्तरको विक्रि आय	३२८७३७	३८४६२२	४५३८५४	५५३७०२	६६४४४३	३२८७३७	३८४६२२
वन क्षेत्रको आय	१६७४०३	५६९१६९	७११४६१	९२४८९९	११०९८७९	१६७४०३	५६९१६९
यातायात क्षेत्रको आम्दानी	१६२३१५	१८६६६२	२२०२६२	२६४३१४	३११८९०	१६२३१५	१८६६६२
व्यावसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	७१६१७	९३१०२	१०९८६१	१३१८३३	१५१६०८	७१६१७	९३१०२
परीक्षा शुल्क	६०५६८	६९६५३	७०६४६	७६२९८	८२४०२	६०५६८	६९६५३
अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	५४५४८	६२७३०	६२४५२	६६८२४	७१५०१	५४५४८	६२७३०
प्रशासनिक दण्ड जरिवाना र जफत	१५३९७	१७७०७	१९६६०	२२०२०	२४६६२	१५३९७	१७७०७
कृषि उत्पादनको बिक्रीबाट प्राप्त	१७१४५	१९७१७	२२६७४	२७२०९	२९९३०	१७१४५	१९७१७
धरौटी सदरस्याहा	१४११०	१६२२६	१८०१७	२०१७९	२२६००	१४११०	१६२२६
मनोरञ्जन कर	५२३०	६०१४	६६७८	७४७९	८३७७	५२३०	६०१४
विज्ञापन कर	२७६३	३१७७	३९७९	४७७४	५६३४	२७६३	३१७७
अन्य राजस्व	१५९०	१८२८	२०३०	२२७४	२५४७	१५९०	१८२८
सरकारी सम्पतीको वहालबाट प्राप्त	१२९७	१४९१	१५४१	१६७९	१८३०	१२९७	१४९१
सरकारी सम्पतीको विक्रिबाट प्राप्त	९७४	११२०	१११५	११९३	१२७७	९७४	११२०
न्यायिक दण्ड,जरिवाना र जफत	३२२	३७०	४११	४६१	५१६	३२२	३७०
विमा दावी प्राप्ती	२४८	२८५	३१६	३५४	३९६	२४८	२८५
टेलिभिजन सञ्चालन दस्तुर	१६०	१८४	१९४	२१५	२४१	१६०	१८४
शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी	११४	१३१	१३८	१५३	१७१	११४	१३१
कृषि आयमा लाग्ने कर	५२	५२	५७	६०	६३	५२	५२
अन्य सेवा शुल्क तथा विक्री	२७	३०	३२	३६	४०	२७	३०
नहर तथा कुलो उपयोग वापतको शुल्क	२८	३२	३२	३४	३६	२८	३२
जम्मा	४६३०३८३	५६६९२९४	६८५३०५८	८३२६८५३	१००२२४५८	४६३०३८३	५६६९२९४

प्रदेशको आन्तरिक राजश्व सङ्कलनमा निरन्तर वृद्धि हुदै गएको भएता पनि नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय समानीकरण अनुदान लक्ष्य अनुरूप निकासा नहुदा र प्रदेश सरकारको खर्च गर्ने क्षमतामा सुधार आउदा प्रदेशको स्रोत व्यवस्थापनमा चुनौती देखिएको छ।

लुम्बिनी प्रदेश सरकारको आतरिक राजश्व (स्थानीय तहसँग बाँडफाँट समेत) आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा रू. २ अर्ब ८२ करोड रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा रू ४ अर्ब ६३ करोड सङ्कलन भएको छ। जुन आर्थिक वर्ष २०७६/७७ को तुलनामा ६४.१८ प्रतिशतको वृद्धि हो। चालु आर्थिक वर्षको वैशाख मसान्तसम्म रू ३ अर्ब ९० करोड सङ्कलन भएको देखिन्छ।

प्रतिवेदनमा सिफारिस गरिएका सुझावहरू कार्यान्वयन भएमा आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा प्रदेशको आन्तरिक राजस्व (स्थानीय तहसँग बाँडफाँट समेत) रू. ५ अर्ब ९० करोड, आर्थिक वर्ष २०८३/८४ मा रू. ६ अर्ब ६७ करोड र आर्थिक वर्ष २०८५/८६ मा १० अर्ब २ करोड राजस्व सङ्कलन हुने प्रक्षेपण गरिएको छ।

तालिकाहरु

तालिका-१

लुम्बिनी प्रदेशको पछिल्लो पाँच वर्षको आय (रू.करोडमा)

राजस्व शिर्षक	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८	आ.व. २०७८/७९	आ.व. २०७९/८०	आ.व. २०८०/८१
संघबाट प्राप्त हुने राजस्व बाँडफाँट	६६७.३	८३९.६	९७०.६	९०८.६	८८५.६
संघबाट प्राप्त हुने रोयल्टी	२९.८	२६.१	२९.३	-	१९.०
प्रदेशको आन्तरिक राजस्व	११२.२	२०४.३	२२१.७	२०६.०	१६८.३
प्रदेश र स्थानीय तहविच बाँडफाँट हुने राजस्व (प्रदेशले सङ्कलन गर्ने)	१११.३	१४४.६	१५४.२	१५५.३	१७५.४
प्रदेश र स्थानीय तहविच बाँडफाँट हुने राजस्व (स्थानीय तहले सङ्कलन गर्ने)	९८.७	१२५.५	१७३.३	१३५.२	१५४.७
संघबाट प्राप्त अनुदान	१७०७.९	१७३७.७	१७७४.६	१५०१.७	१२१२.३
गत वर्षको मौज्दात	७५२.५	८३८.१	४७०.४	५२६.५	२५१.९
कुल जम्मा	३४७९.६७	३९१५.७९	३७९४.०६	३४३३.३०	२८६७.२७

तालिका नं.२

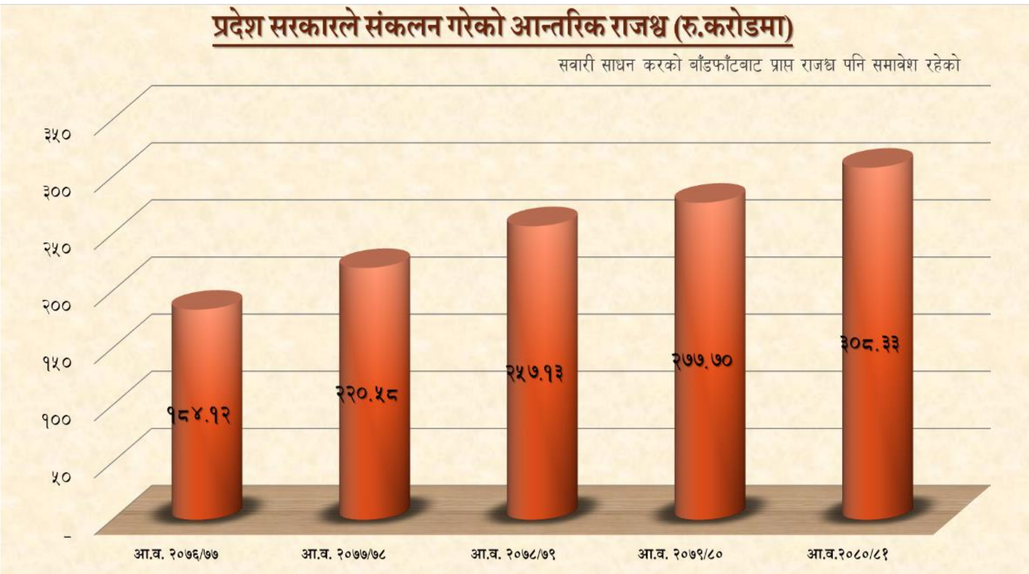

तालिका नं. ३

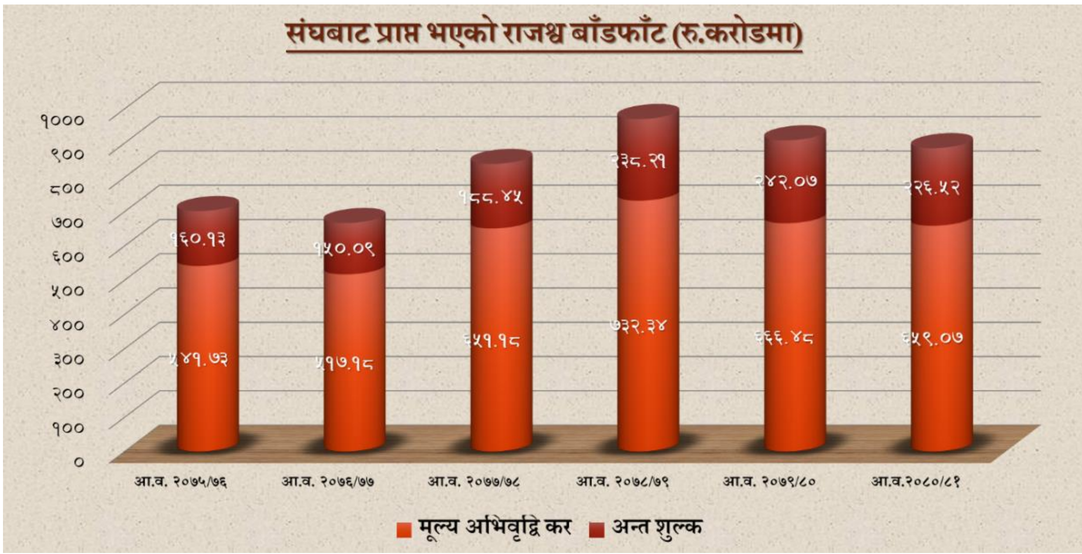

तालिका नं. ४

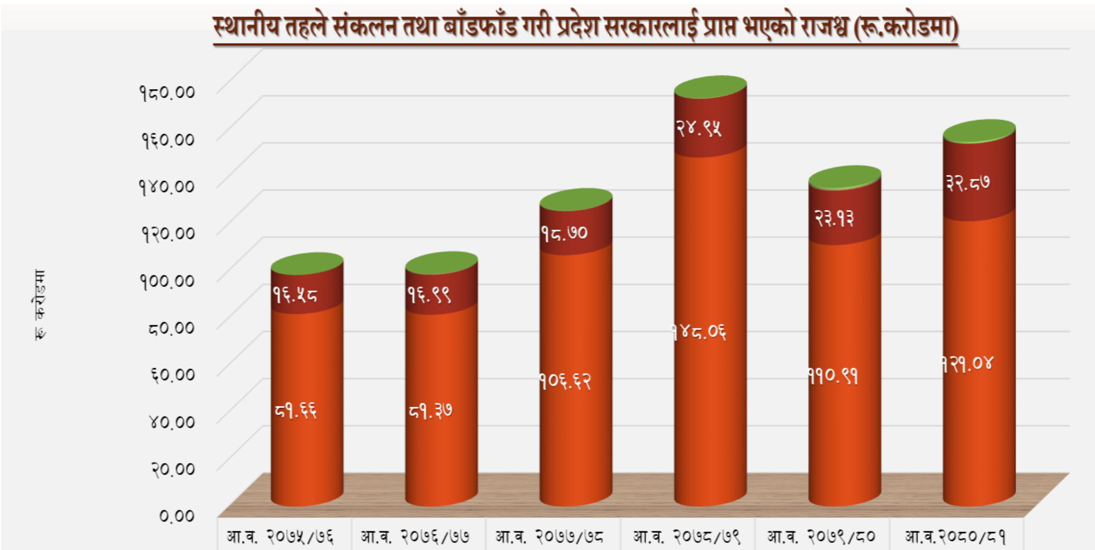

	आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८	आ.व. २०७८/७९	आ.व. २०७९/८०	आ.व.२०८०/८१
मनोरञ्जन कर	०.००	०.०२	०.०२	०.०९	०.४३	०.५२
विज्ञापन कर	०.०१	०.३२	०.१८	०.१८	०.६९	०.२८
दहत्तर बहत्तरको विक्रि आय	१६.५८	१६.९९	१८.७०	२४.९५	२३.१३	३२.८७
घरजग्गा रजिष्ट्रशन दस्तुर	८१.६६	८१.३७	१०६.६२	१४८.०६	११०.९१	१२१.०४

तालिका नं. ५

मालपोत कार्यालयबाट प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा भएको घरजग्गा रजिष्ट्रेसन दस्तुर (रू.करोडमा)

जिल्ला/कार्यालय	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	कुल जम्मा
अर्घाखाँची	५१,७१,३९२	६५,२८,१४०	१८,३०,३९,१०३	१,०३,६४,७४९	९४,१४,०२६	२१,४५,१७,४०९
अर्घाखाँची	५१,७१,३९२	६५,२८,१४०	१८,३०,३९,१०३	१,०३,६४,७४९	९४,१४,०२६	२१,४५,१७,४०९
कपिलवस्तु	६,२४,९४,२०२	९,६८,१७,३७०	४,७१,८२,७२३	१३,८१,४५,७१३	१३,३९,११,६८४	४७,८५,५१,६९२
चन्द्रौटा	३,००,५९,२३१	२,३१,६९,५५७	३५,१७,२३४	६,६०,७९,९७२	३,६१,०६,२२७	१५,८९,३२,२२१
तौलिहवा	३,२४,३४,९७१	७,३६,४७,८१३	४,३६,६५,४८९	७,२०,६५,७४१	९,७८,०५,४५७	३१,९६,१९,४७१
गुल्मी	४५,५८,३०९	१,००,५२,९४९	८०,१४,५०८	६०,५३,४९४	७८,०३,१०१	३,६४,८२,३६०
तम्घास	४०,०१,७९१	१९,०४,७८५	६२,०८,०४७	४६,२९,३१२	५५,६६,०७८	२,२३,१०,०१४
मझुवा	५,५६,५१८	८१,४८,१६४	१८,०६,४६१	१४,२४,१८१	२२,३७,०२३	१,४१,७२,३४६
दाङ	१३,६६,९९,२८९	२१,७८,९९,७३९	२२,९३,०८,०९९	१९,०५,०३,४०६	२१,०६,१३,६३५	९८,५०,२४,१६८
घोराही	६,३४,८३,८७७	१०,५३,७९,१७६	११,३२,३८,८९१	९,७९,२९,३८४	९,९८,५१,२९८	४७,९८,८२,६२६
तुल्सिपुर	५,२२,७६,२०५	८,१४,०४,१८९	८,६७,५७,०७१	७,१८,७०,४११	७,०९,८७,५०८	३६,३२,९५,३८४
लमही	२,०९,३९,२०८	३,११,१६,३७४	२,९३,१२,१३७	२,०७,०३,६१०	३,९७,७४,८२९	१४,१८,४६,१५८
नवलपरासी	५,३१,७६,७७२	११,४५,९६,५५६	९,७५,३३,०४७	१३,५१,२२,७६१	१०,०१,९५,१९६	५०,०६,२४,३३२
परासी	५,३१,७६,७७२	११,४५,९६,५५६	९,७५,३३,०४७	१३,५१,२२,७६१	१०,०१,९५,१९६	५०,०६,२४,३३२
पाल्पा	१,४३,१७,००९	२,२२,४४,७९७	१,९०,३०,२८१	१,८३,३८,१४९	२,२९,५२,४५७	९,६८,८२,६९३
तानसेन	८१,८३,२१३	१,४४,७५,७३८	१,२०,५६,४७६	१,२७,९१,३४१	१,२८,८८,६६७	६,०३,९५,४३५
रामपुर	६१,३३,७९६	७७,६९,०५९	६९,७३,८०५	५५,४६,८०८	१,००,६३,७९०	३,६४,८७,२५८
प्युठान	१,११,४२,५००	१,५०,४८,३७१	१,५३,३६,२९६	९१,४७,२८१	१,३३,७५,३८०	६,४०,४९,८२८
खलङ्गा	७७,५४,७०३	१,१०,३८,३४७	१,०७,०२,८२४	५२,१८,८११	९४,६३,५२५	४,४१,७८,२१०
जसपुर	३३,८७,७९७	४०,१०,०२४	४६,३३,४७२	३९,२८,४७०	३९,११,८५५	१,९८,७१,६१८
बर्दिया	४,५९,९८,६८३	७,३५,१२,००४	९,०६,३९,६०७	६,५०,०५,९८८	७,९३,२०,१७१	३५,४४,७६,४५३
गुलरिया	३,७५,७०,३६२	५,८६,३०,९९६	७,२५,२०,४९२	४,९४,०१,२३८	६,०६,९८,९६९	२७,८८,२२,०५७
राजापुर	८४,२८,३२१	१,४८,८१,००८	१,८१,१९,११४	१,५६,०४,७५१	१,८६,२१,२०२	७,५६,५४,३९६
बाँके	१३,४५,२४,२७८	२३,५८,३९,०७३	२८,८६,८३,७२८	१९,१६,३८,९२७	१८,१०,९४,८०८	१,०३,१७,८०,८१४
कोहलपुर					३,८१,९५,०२८	३,८१,९५,०२८
नेपालगंज	१३,४५,२४,२७८	२३,५८,३९,०७३	२८,८६,८३,७२८	१९,१६,३८,९२७	१४,२८,९९,७८०	९९,३५,८५,७८६
रुकुम	१०,९२,८५५	१८,९१,६०३	१७,९७,१४१	११,६२,५६०	२८,३८,०७४	८७,८२,२३२
रुकुम	१०,९२,८५५	१८,९१,६०३	१७,९७,१४१	११,६२,५६०	२८,३८,०७४	८७,८२,२३२
रूपन्देही	३४,४४,९५,२५४	२५,७१,११,४९०	४९,४१,९७,००२	३३,८२,६९,९२९	४४,३७,१४,९१३	१,८७,७७,८८,५८९
बुटवल	१५,६३,५३,२७८	१३,४८,१३,१४५	२६,६६,९२,५६८	१९,२५,१३,७०९	२७,७५,४१,९४०	१,०२,७९,१४,६४१
भैरहवा	१८,३२,६५,९५७	१२,२२,९८,३४४	२०,८३,४०,९०७	१४,१४,६९,१८९	१५,१३,९३,८९२	८०,६७,६८,२९०
मझगाँवा	४८,७६,०१९		१,९१,६३,५२७	४२,८७,०३१	१,४७,७९,०८१	४,३१,०५,६५८
रोल्पा		१,४६,६८,२३२	५८,२७,४८०	५३,३७,३०९	५१,३९,६५४	३,०९,७२,६७४
घर्तीगाउँ		३१,६८,२२९	१७,७१,५३३	१६,६१,२२१	८,१७,२४२	७४,१८,२२५
लिवाङ		१,१५,००,००३	४०,५५,९४७	३६,७६,०८८	४३,२२,४१२	२,३५,५४,४४९
जम्मा	**८१,३६,७०,५४३**	**१,०६,६२,१०,३२२**	**१,४८,०५,८९,०१४**	**१,१०,९०,९०,२६६**	**१,२१,०३,७३,०९९**	**५,६७,९९,३३,२४३**

मालपोत कार्यालय लिवाङ रोल्पाले आ.व.२०७८/७९ मा रू१३,९८,८९८ दहत्तर बहत्तर राजस्व शिर्षकमा जम्मा गरेकोले यसमा समावेश नभएको

तालिका नं. ६

शुरुको बजेट विनियोजनका आधारमा लुम्बिनी प्रदेशको खर्चको प्रवृति

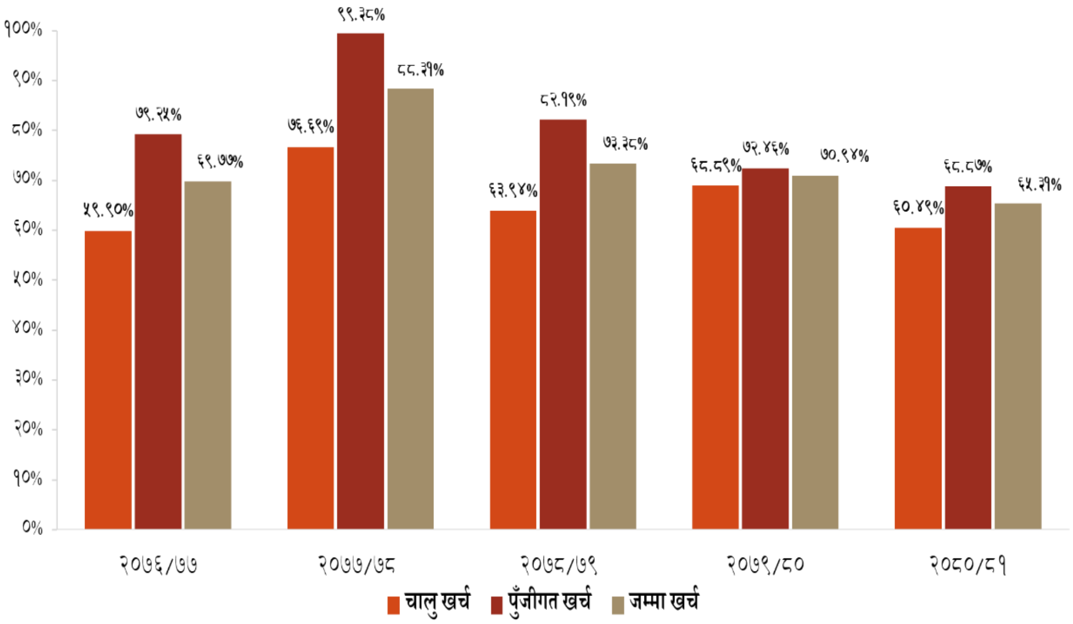

तालिका नं. ७

लुम्बिनी प्रदेश सरकारको आर्थिक वर्ष २०७६/७७ देखि २०८०/८१ सम्मको शीर्षकगत आम्दानी विवरण (हजारमा)

क्र.सं.	राजस्व शिर्षक	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८	आ.व. २०७८/७९	आ.व. २०७९/८०	आ.व. २०८०/८१
संघबाट प्राप्त हुने राजस्व बाँडफाँट						
११४११	मूल्य अभिवृद्धि कर	५,१७१,८२२.५२	६,५११,७८९.८३	७,३२३,४४४.७	६,६६४,७९७.६	६,५९०,७१६.०
११४२१	अन्त शुल्क	१,५००,९३३.६७	१,८८४,४९९.७७	२,३८२,०९१.१	२,४२०,७४१.७	२,२६५,१६७.०
जम्मा		**६,६७२,७५६.२**	**८,३९६,२८९.६**	**९,७०५,५३५.८**	**९,०८५,५३९.४**	**८,८५५,८८२.९**
संघबाट प्राप्त हुने रोयल्टी						
१४१५३	वन सम्बन्धी रोयल्टी	७५,४६७.०३	३३,८१४.९८	७६,२५२.४०		३४,५६४.९४
१४१५४	खानी तथा खनिज रोयल्टी	१२४,५८०.७५	१४८,०२५.८३	१३३,९५६.९९		६८,४५६.८३
१४१५५	जलस्रोत सम्बन्धी रोयल्टी	-	-	-		-
१४१५६	विद्युत सम्वन्धी रोयल्टी	९८,२५७.३६	७९,२०८.९५	८३,१२९.२१		८७,००४.२५

क्र.सं.	राजस्व शिर्षक	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८	आ.व. २०७८/७९	आ.व. २०७९/८०	आ.व. २०८०/८१
१४१५८	पर्वतारोहण वापतको रोयल्टी	१०२.२१	-	७७.९७		१५.७४
जम्मा		**२९८,४०७.३५**	**२६१,०४९.७७**	**२९३,४१६.५७**	**-**	**१९०,०४१.७५**
प्रदेशको आन्तरिक राजस्व						
११११४	कृषि आयमा लाग्ने कर	-	८४.००	९७	८०	५२
११६१३	व्यवसाय, रजिष्ट्रेशन दस्तुर व्यसाय कर	३,७२३.७६	-	-	-	-
१४१५१	सरकारी सम्पतीको वहालबाट प्राप्त	२,६६०.०३	३,९७३.१८	३,३४७	२,६४७	१,२९७
१४१५९	अन्यस्रोतबाट प्राप्त बाँडफाँट नहुने रोयल्टी					
१४२११	कृषि उत्पादनको बिक्रीबाट प्राप्त	१३,४४५.३०	१४,८३८.०५	१४,४७४	१४,९९६	१७,१४५
१४२१२	सरकारी सम्पतीको बिक्रीबाट प्राप्त	८०९.४६	९६३.७०	९४४	८२४	९७४
१४२१३	अन्यबिक्रीबाट प्राप्त रकम	०.२०	७५.५०	८	१८८	-
१४२१७	नहर तथा कुलो उपयोग वापतको शुल्क	२६.३९	७.२०	३५	२३	२८
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्री	२२,११६.८४	४२९.७३	१,१३४	१५४	२७
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी	४१९.१६	२८४.६३	७९०	३३९	११४
१४२२४	परीक्षा शुल्क	१,०९७.५५	१७,४२१.३०	२८,७१६	१२४,००८	६०,५६८
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आम्दानी	११०,६००.०१	७३,५३७.४७	७७,६८०	९६,२८१	१६२,३१५
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	५१,६६०.५८	५७,०९३.४६	४५,८३३	४०,९२७	५४,५४८
१४२५३	व्यावसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	१०२,१३०.६१	८०,८४५.११	७४,१४७	७२,४८८	७१,६१७
१४२५५	टेलिभिजन सञ्चालन दस्तुर	८००.००	८००.००	-	-	१६०
१४२५६	चालक अनुमति पत्र र सवारी	३६५,१९५.८२	४८५,५४८.८०	६४६,९३३	६९९,९५७	७६१,५६५
१४२६४	वन क्षेत्रको आय	९५३.०४	४२६.६९	९९,३३७	१४६,००५	१६७,४०३
१४३११	न्यायिक दण्ड,जरिवाना र जफत	३४.४०	१४.३८	१८८	१२६	३२२
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड जरिवाना र जफत	४७,६४९.१२	२२,६२०.८९	२६,१२२	२१,७७८	१५,३९७
१४३१३	धरौटी सदरस्याहा	४,९४४.५८	८२९.६८	६,५१९	२,२८८	१४,११०
१४५११	बिमा दावी प्राप्ति					२४८
१४५२९	अन्य राजस्व	१६०.१८	४६७.६८	३,२९४	४३३	१,५९०

क्र.सं.	राजस्व शिर्षक	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८	आ.व. २०७८/७९	आ.व. २०७९/८०	आ.व. २०८०/८१
१५१११	बेरुजु	५१,८६६.९४	५२,७७३.४५	५६,२१२	२६१,३५३	७१,२५३
१५११२	निकासा फिर्ता	३३,१५३.२७	२२१,३२१.३७	२६४,३४७	१०४,३४८	८४,८६८
१५११३	अनुदान फिर्ता	३०८,८६७.६४	१,००८,१९०.२१	८६७,२९१	४७०,८५२	१९७,८०८
	जम्मा	१,१२२,३१४.८५	२,०४२,५४६.४७	२,२१७,४४८.७८	२,०६०,०९५.७६	१,६८३,४०५.०८
३३१४२	आन्तरिक ऋण			-	-	
	जम्मा	**१,१२२,३१४.८५**	**२,०४२,५४६.४७**	**२,२१७,४४८.७८**	**२,०६०,०९५.७६**	**१,६८३,४०५.०८**
प्रदेश र स्थानीय तहविच बाँडफाँट हुने राजस्व (प्रदेशले सङ्कलन गर्ने)						
११४५६	सवारी साधन कर	१,११२,७४६.४८	१,४४५,५३१.९५	१,५४१,७४८.७२	१,५५३,४८१.१२	१,७५३,८०३.५९
प्रदेश र स्थानीय तहविच बाँडफाँट हुने राजस्व (स्थानीय तहले सङ्कलन गर्ने)						
११३१५	घरजग्गा रजिष्ट्रशन दस्तुर	८१३,६७०.५४	१,०६६,२१०.३२	१,४८०,५८९	१,१०९,०९०.२७	१,२१०,३७३
११४७१	मनोरञ्जन कर	२४९.८७	१६०.३४	८७६	४३१३.४२२०१	५,२३०
११४७२	विज्ञापन कर	३,१७९.४८	१,८१२.८६	१,७६८	६,९१९	२,७६३
१४१७६	पर्यटन सेवा शुल्क रोयल्टी	-	-	-	-	-
१४१५७	दहत्तर बहत्तरको विक्री आय	१६९,८६९.६१	१८७,०२२.८८	२४९,५१७	२३१,२६९	३२८,७३७
जम्मा		**९८६,९६९.५०**	**१,२५५,२०६.४०**	**१,७३२,७४९.६३**	**१,३५१,५९१.३५**	**१,५४७,१०२.६९**
सघबाट प्राप्त अनुदान						
१३३११	वित्तिय समानीकरण अनुदान	७,५४०,१००.००	७,६३७,१००.००	८,०२५,७००.००	७,४७३,९८७.५०	६,०३८,७०५.१३
१३३१२	सशर्त अनुदान	८,२६५,८१८.००	९,०४६,१६२.४०	८,३६३,३०६.८४	६,३२०,७२०.००	४,६८४,७५९.९६
१३३१४	विशेष अनुदान	५७५,२६०.००	२१०,०००.००	६३४,९००.००	४८३,५००.००	५६०,०००.००
१३३१७	समपूरक अनुदान	६९७,७००.००	४८३,३००.००	७२१,६००.००	७३९,०००.००	८४०,०००.००
जम्मा		१७,०७८,८७८.००	१७,३७६,५६२.४०	१७,७४५,५०६.८४	१५,०१७,२०७.५०	१२,१२३,४६५.०९
३२१२१	गत वर्षको मौज्दात	७,५२४,६६८.८४	८,३८०,७४३.६५	४७०४२३६.०७	५२६५०८७.३८	२५१८९६२.१८
	कुल जम्मा	**३४.७९६.७४१.२१**	**३९,१५७,९३०.२३**	**३७,९४०,६४२.४१**	**३४,३३३,००२.४६**	**२८,६७२,६६३.३२६**
नोटःसंघबाट प्राप्त अनुदानमा खर्च नभई सङ्घीय संचितकोषमा फिर्ता गरिएको रकम समेत समाबेस छ।						

तालिका नं. ८
विगत ५ वर्षको चालु/पुँजीगत खर्चको अवस्था - शुरुको बजेटको आधारमा

आर्थिक वर्ष	शुरुको बजेटको आधारमा	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८०/८१*	२०८१/८२*
जम्मा बजेट	कूल बजेट	३६४१६८००	३६३५२५००	४०९५९७००	४२६३५७००	४०४७९७००	४०४७९७००	३८९७००००
	कूल खर्च	२५४०७०७२	३२१०३०४२	३००५४६८३	३०२४५७७२	२६४३६६९३	१३८८५१४२	१५४८६९३१
चालु बजेट	विनियोजन	१३४५०५२१	१२५९२४९८	१४९३७३४३	१३३२७६५२	१३६३३०९९	१३६३३०९९	११२४२७८४
	खर्च	६४५३४४२	८२२६५५५	८३७०४०५	८३८५४१४	७३३८८५८	४४७३७६३	४३८६९९७
पुँजीगत बजेट	विनियोजन	१८५७६४७९	१८६१९९५२	२११७९९६१	२४४७७०४८	२३२५६९०१	२३२५६९०१	२४५८५९००
	खर्च	१४७२१३१३	१८५०४२३०	१७४०७८०९	१७७३६६१८	१६०१७७७१	७६६९९९०	९४७९७१४
वित्तीय हस्तान्तरण	विनियोजन	४३८९८००	५१४००५०	४८४२३९६	४८३१०००	३५८९७००	३५८९७००	३१४१३१६
	खर्च	४२३२३१७	५३७२२५७	४२७६४६९	४१२३७४०	३०८००६४	१७४१३८९	१६२०२१९

तालिका नं. ९
विगत ५ वर्षको चालु/पुँजीगत खर्चको अवस्था - अन्तिम बजेटको आधारमा

आर्थिक वर्ष	अन्तिम बजेटको आधारमा	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८०/८१*	२०८१/८२*
जम्मा बजेट	कूल बजेट	३६४१६८००	३९१५४१६४	४२९४११९१	४२७८९४४२	४०५५०१४८	४०४७९७००	३८९७००००
	कूल खर्च	२५४०७०७२	३२१०३०४२	३००५४६८३	३०२४४१५५	२६४३६६९३	१३८८५१४२	१५४८६९३१
चालु बजेट	विनियोजन	१५४२७३४१	१६९४५५२७	१८१२१५१५	१७८६१५४५	१७१४४८८२	१७२२२७९९	१४३८४१००
	खर्च	१०६८५७५९	१३५९८८१३	१२६४६८६६	१२५०७५८६	१०४१८९२२	६२१५१५२	६००७२१६
पुँजीगत बजेट	विनियोजन	२०९८९४५९	२२२०८६३७	२४८१९६७६	२४९२७८९७	२३४०५२६६	२३२५६९०१	२४५८५९००
	खर्च	१४७२१३१३	१८५०४२२९	१७४०७८१६	१७७३६५६८	१६०१७७७१	७६६९९९०	९४७९७१४

तालिका नं. १०
विगत पाँच वर्षको दहत्तर बहत्तरको राजस्व सकंलनको अवस्था

जिल्ला	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	कुल जम्मा
अर्घाखाँची		७,०४६,९७५	११,३२४,२१३	८,७३६,९७४	१४,९९२,४२४	४२,१००,५८७
छत्रदेव गापा		२८४,४००	१२०,६००		४९४,३५१	८९९,३५१
पाणिनी गापा		५००,१७१			६०९,६६२	१,१०९,८३३
भूमिकास्थान नपा		३९३,२९६	२५४,६६८	५८४,५०४	२७१,३०१	१,५०३,७६९
मालारानी गापा			२१,६४८	५९,७१९	५८,५०१	१३९,८६८
शितगंगा नपा		५,२१४,६२२	६,९८९,६१५	८,०९२,७५१	९,१२३,४४९	२९,४२०,४३७
सन्धिखर्क नपा		६५४,४८६	३,९३७,६८३		४,४३५,१६१	९,०२७,३३०
कपिलवस्तु	७११,६००	५४,४४१,७५२	६७,८१९,३६६	८०,४७२,९७५	५१,४५३,२७१	२५४,८९८,९६३
कपिलवस्तु नपा			३०,८१३,३१३	१६,०५४,७१२	१५,२९३,३३३	६२,१६१,३५७
कृष्णनगर नपा			२,५१८,०००	१,३१७,८८४	१,०६०,४००	४,८९६,२८४
बाणगंगा नपा			२८,१२५,६५३	४७,८१९,२३५	१९,४९९,९९९	९५,४४४,८८७
बुद्धभूमी नपा		१२,१६९,९८९	६,३६२,४००	६,३३४,८८६	४,२७६,८६२	२९,१४४,१३७
महराजगंज नपा	७११,६००				३,७७७,१८८	४,४८८,७८८
विजयनगर गापा					१,४०८,२४०	१,४०८,२४०
शिवराज नपा		४२,२७१,७६३		८,९४६,२५८	६,१३७,२४९	५७,३५५,२७०
गुल्मी	२,६७४,७३८	११,६११,६१७	१०,८४९,५५५	९,५५३,७१०	११,३५९,२१५	४६,०४८,८३५
इस्मा गापा		२२८,५६५		४४४,१५४	८६०,७३९	१,५३३,४५८
कालिगण्डकी गापा		२१५,१७९	१३१,९५१	७८४,६०४		१,१३१,७३४
चन्द्रकोट गापा	७२०,५२०	१,६९२,०००	६४६,१२०	१,१३१,०९२	९५४,५८२	५,१४४,३१४
छत्रकोट गापा		१४९,३४०		१७१,४७६		३२०,८१६
धुर्कोट गापा		५,२३६,६५०	८७,३७०	१,२५७,१२८	२,४६५,६३८	९,०४६,७८६
मालिका गापा			२१२,३८६	२८१,२५२	७८७,९९३	१,२८१,६३१
मुसिकोट नपा	१,९५४,२१८	२,१००,१२१	२,८१३,४४१	२,६७७,०८३	२,९२१,३१९	१२,४६६,१८२
रुरुक्षेत्र गापा		१,९८९,७६२	५,७२१,७८०	१,४९९,४६१	२,४४८,३३२	११,६५९,३३५
रेसुङ्गा नपा			६६,८१६			६६,८१६
सत्यवती गापा			१,१६९,६९१	१,३०७,४६०	९२०,६१२	३,३९७,७६३
दाङ	५९,२७७,०३७	३२,७४६,२२७	२८,१४०,८३५	३३,३४१,१६९	३०,५५६,६०७	१८४,०६१,८७६
गढवा गापा	१९,०८८,५३१	२९,४४५,६५०	१,५०७,२८०	८,११०,००६	६,८९१,५४९	६५,०४३,०१६
घोराही उपमहा	१०,६७३,९३१		३,८०८,५२०	३,३११,३९९	५,७१०,८५८	२३,५०४,७०८
तुल्सिपुर उपमहा	५,१४९,७६२				२,०७०,७५०	७,२२०,५१२
दङ्गीशरण गापा	८२८,३४०		४,५०८,१३३	१,१८२,००९	१,६८६,०८०	८,२०४,५६२
बङ्गलाचुली गापा		६१८,६९५			४८०,०००	१,०९८,६९५

जिल्ला	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	कुल जम्मा
बबई गापा	३,४२२,१३३	१,७२५,००९	८००,९६०	४,४६७,३५६	१,४८७,५१६	११,९०२,९७४
राजपुर गापा	८,९४२,९०९	९५६,८७३	४०९,९३९	३,७७९,१३४	७२७,४३३	१४,८१६,२८८
राप्ती गापा	९,३१८,७२०			१,५८१,५५२	५,९२०,५३७	१६,८२०,८०९
लमही नपा			१७,१०६,००३	१,६३७,५४२	५,१०४,९२५	२३,८४८,४७०
शान्तिनगर गापा	१,८५२,७११			९,२७२,१७०	४७६,९६०	११,६०१,८४२
नवलपरासी		४,९२५,४१३	७,५९३,१३३	२,१९५,४८९	२७,२८९,५५८	४२,००३,५९४
बर्दघाट नपा					१८९,१७८	१८९,१७८
रामग्राम नपा		१,७९५,४५२	१,१६३,९१०	१,०४९,०३९	२२०,७२८	४,२२९,१२९
सरावल गापा		३,१२९,९६२		२२५,२७६	४४०,०००	३,७९५,२३८
सुनवल नपा					२०,०००,०००	२०,०००,०००
सुस्ता गापा			६,४२९,२२३	९२१,१७४	६,४३९,६५२	१३,७९०,०४९
पाल्पा	३,३०४,४४२	९,७५८,७४५	५,०४७,०६१	१३,४३७,०१५	१०,६४३,२३७	४२,१९०,५००
तानसेन नपा		८६२,०००	९५३,३९२	६५६,७१८	३१३,२८५	२,७८५,३९५
तिनाउ गापा	८००,०००	१,०१५,१९६	२००,०००		६६४,०१३	२,६७९,२०९
निस्दी गापा			६२१,१७९	८६०,४२३	९२२,४१३	२,४०४,०१५
पूर्वखोला गापा		१८०,८००	५४४,६०८	३५८,२१६	७६१,७७८	१,८४५,४०२
बगनासकाली गापा	४६८,३९४	३८१,९२५	४३५,३९२	५९४,८१६	१,२५७,४८६	३,१३८,०१३
माथागढी गापा		१७४,०९८	१,९२३,४३०	२,२७०,६२०	३,६५४,७२५	८,०२२,८७३
रम्भा गापा	२,०३६,०४८	२,२८९,७२६	३६९,०६०	१,१६०,७७०		५,८५५,६०४
रामपुर नपा		४,८५५,०००		७,५३५,४५२	३,०५१,११३	१५,४४१,५६५
रैनादेवी छहरा गापा					१८,४२४	१८,४२४
प्युठान	७५२,१७३	१,५६४,६६८	५,९२३,८७०	८,०७१,८८२	१०,११४,४४१	२६,४२७,०३४
ऐरावती गापा		५०९,६००		६८३,८५२	६०४,३०४	१,७९७,७५६
गौमुखी गापा	८३,३०४		४४०,७७४	२४१,०४८		७६५,१२६
झिमुख गापा	२६५,७७६	२९४,७८४	७३०,४००	६५७,२४०	४७६,७६५	२,४२४,९६५
नौबहिनी गापा				१२०,०४०	१००,०००	२२०,०४०
प्युठान नपा				३,३९८,६८२	१,५६८,०००	४,९६६,६८२
मल्लरानी गापा				१३३,३०४	३७३,६००	५०६,९०४
माण्डवी गापा	४०३,०९३			१,२१२,९००	१,०४०,९६०	२,६५६,९५३
सरुमरानी गापा			३,९४९,१४४	१,६२४,८१६	६४७,५०९	६,२२१,४६९
स्वर्गद्वारी नपा		७६०,२८४	८०३,५५२		५,३०३,३०३	६,८६७,१३९
बर्दिया	२६,०४३,४५७	१२,७७७,२४९		६,४८५,७०२	१२,८९४,९८४	५८,२०१,३९२
गुलरिया नपा		२,३६८,३५१		३,०५०,१३०	८५२,७७७	६,२७१,२५८
ठाकुरबाबा नपा	४,४९८,९३९	४,०५६,४२१				८,५५५,३६०

जिल्ला	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	कुल जम्मा
बाँसगढी नपा		६,३५२,४७७				६,३५२,४७७
बारबर्दिया नपा	५,६१४,०३०				२,७८९,१९०	८,४०३,२२०
मधुवन नपा	११,१७९,४४८				४,६६५,९५०	१५,८४५,३९८
राजापुर नपा	४,७५१,०४०			३,४३५,५७२	४,५८७,०६७	१२,७७३,६७९
बाँके					१६,२९२,२००	१६,२९२,२००
डुडुवा गापा					११,२९२,२००	११,२९२,२००
राप्तीसोनारी गापा					५,०००,०००	५,०००,०००
रुकुम		४३,२०२	९७२,६५१	२,८०७,५७१	६८,५३६	३,८९१,९६०
भुमे गापा		४३,२०२	३७,६५१		६८,५३६	१४९,३८९
सिस्ने गापा			९३५,०००	२,८०७,५७१		३,७४२,५७१
रूपन्देही	७४,९३०,५२४	४८,३७४,८००	१०९,२६६,९६२	६४,९७५,७५५	१४०,०३५,७०७	४३७,५८३,७४८
कञ्चन गापा	३,४१९,८८६					३,४१९,८८६
कोटहीमाई गापा			२,४०१,१४९		३,२३२,०००	५,६३३,१४९
गैंडहवा गापा					२,४९९,९९९	२,४९९,९९९
तिलोत्तमा नपा			२३,८४९,९८४	४२,९९२,३४३	४१,९६६,३५६	१०८,८०८,६८२
देवदह नपा	१४,७८५,८४६		२७,४९५,२२०		६,७००,०००	४८,९८१,०६६
बुटवल उपमहा	१,९८७,४१७	-			२७,८७०,५०४	२९,८५७,९२१
मायादेवी गापा	२०,५५६,३५५		३२,२७१,५८०	२,३२१,०२०	९,८७२,४१०	६५,०२१,३६५
रोहिणी गापा		१,५७०,४७७			३२४,८००	१,८९५,२७७
सम्मरीमाई गापा	१,७९०,८३८					१,७९०,८३८
सियारी गापा	९,६८६,८७८	२८,४१०,०४२			२,५००,०००	४०,५९६,९२०
सुद्धोधन गापा		१८,३९४,२८२	१०,८५१,९५६	१९,६६२,३९२	२८,२७५,२३७	७७,१८३,८६७
सैनामैना नपा	२२,७०३,३०४		१२,३९७,०७४		१६,७९४,४०१	५१,८९४,७७९
रोल्पा		५३७,४८०	१,१८०,१६५	१,१९०,६३८	२,६१८,७८२	५,५२७,०६५
त्रिवेणी गापा					४०२,०००	४०२,०००
थवाङ गापा		१८८,६००	२०८,०००		३५९,०५७	७५५,६५७
रोल्पा नपा		३४८,८८०	९७२,१६५	१,१९०,६३८	७०८,५१९	३,२२०,२०२
सुनिलस्मृति गापा					१,१४९,२०६	१,१४९,२०६
कुल जम्मा	१६७,६९३,९७१	१८३,८२८,१२८	२४८,११७,८११	२३१,२६८,८७९	३२८,३१८,९६३	१,१५९,२२७,७५२

तालिका नं.११

विगत ५ वर्षको विज्ञापन कर सङ्कलनको अवस्था

जिल्ला	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	कुल जम्मा
अर्घाखाँची			८१,६००			८१,६००
सन्धिखर्क नपा			८१,६००			८१,६००
कपिलवस्तु	७२,३६०	-	५६८,२००	३६६,८००	२२८,६६८	१,२३६,०२८
कपिलवस्तु नपा	७२,३६०					७२,३६०
बाणगंगा नपा			४२४,२००	२८२,८००	२०६,०००	९१३,०००
बुद्धभूमी नपा			१४४,०००	८४,०००		२२८,०००
शिवराज नपा		-			२२,६६८	२२,६६८
दाङ			२८२,०००			२८२,०००
घोराही उपमहा			२८२,०००			२८२,०००
नवलपरासी		६८,६४०		२६०,२२०	२३४,०००	५६२,८६०
रामग्राम नपा		६८,६४०		२६०,२२०	२३४,०००	५६२,८६०
पाल्पा					११,१४०	११,१४०
तानसेन नपा					७,१४०	७,१४०
पूर्वखोला गापा					४,०००	४,०००
प्युठान					२२,०००	२२,०००
माण्डवी गापा गापा					२२,०००	२२,०००
बर्दिया		९०,७२०			१२०,४००	२११,१२०
गुलरिया नपा					१२०,४००	१२०,४००
बाँसगढी नपा		९०,७२०				९०,७२०
बाँके				१,१५७,०९२	२२१,०३५	१,३७८,१२७
कोहलपुर नपा				१,१५७,०९२	१७६,९९१	१,३३४,०८३
जानकी गापा					४४,०४४	४४,०४४
रूपन्देही	३,१०७,११७	१,६५३,५००	८३६,४६०	५,०७४,६७३	१,८९६,६१२	१२,५६८,३६२
ओमसतिया गापा				२४,२५०	८२,०००	१०६,२५०
तिलोत्तमा नपा	१३८,०२२	६०८,०००		६०८,०००	६५०,०२०	२,००४,०४२
बुटवल उपमहा	१,९४३,०९५	१,०४५,५००	८३६,४६०	२,३८९,१००	५८३,७९२	६,७९७,९४७
रोहिणी गापा					५१,२००	५१,२००
सिद्धार्थनगर नपा	१,०२६,०००			२,०५३,३२३	५२९,६००	३,६०८,९२३
कुल जम्मा	३,१७९,४७७	१,८१२,८६०	१,७६८,२६०	६,८५८,७८५	२,७३३,८५५	१६,३५३,२३७

तालिका नं.१२
विगत ५ वर्षको मनोरञ्जन कर सङ्कलनको अवस्था

जिल्ला	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	कुल जम्मा
कपिलवस्तु					८,८००	८,८००
बाणगंगा नपा					२,८००	२,८००
बुद्धभूमी नपा					६,०००	६,०००
पाल्पा					२१,३७३	२१,३७३
तानसेन नपा					२१,३७३	२१,३७३
प्युठान					१,२००	१,२००
नौबहिनी गापा					१,२००	१,२००
बाँके		१६०,३३५	४४६,४२९	२,५२५,०८२	२,३६९,८६२	५,५०१,७०९
कोहलपुर नपा					१५५,९७६	१५५,९७६
नेपालगंज उपमहा		१६०,३३५	४४६,४२९	२,५२५,०८२	२,२१३,८८६	५,३४५,७३३
रूपन्देही	२४९,८६८		४२९,२१५	१,७८८,३४०	२,८२६,४७७	५,२९३,८९९
तिलोत्तमा नपा				२९,९२५	६७०,९३९	७००,८६४
बुटवल उपमहा	१९०,०७६		४२९,२१५	१,५६८,३७४	२,१२९,८७३	४,३१७,५३९
सिद्धार्थनगर नपा	५९,७९२			१९०,०४०	२५,६६४	२७५,४९६
रोल्पा					२,०००	२,०००
थवाङ गापा					२,०००	२,०००
कुल जम्मा	२४९,८६८	१६०,३३५	८७५,६४४	४,३१३,४२२	५,२२९,७११	१०,८२८,९८०